

Jaargang 30, nr. 1. Maart 2015

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

Colofon

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van Baarle, Castelé, Ulicoten en Zondereigen om de kennis ervan te vergroten en de verzamelde gegevens beschikbaar te stellen.

Heemhuis

Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog
Openingstijden:

- Elke woensdagavond van 19.30 tot 21.00 uur
- Elke eerste zondag van de maand van 10.30 tot 12.30 uur

Bankrelaties

- NL 13 RABO 0103 8949 69
- BE 90 7333 0238 8032
- Persoonlijk lidmaatschap: € 15,00
- Gezinslidmaatschap: € 20,00

Secretariaat (Maria Voeten)

B: Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog
NL: Postbus 225,
5110 AE Baarle-Nassau
0031 (0)13 507 8133
info@amaliavansolms.org

Voorzitter (Ad Jacobs)

0031 (0)13 507 8258

Penningmeester (Leo v.d. Brandt)

0031 (0)13 507 9024
penningmeester@amaliavansolms.org

Website

- www.amaliavansolms.org
- www.dodendraad.org
- Voor de digitale nieuwsbrief van de heemkundekring aanmelden via website amaliavansolms.org

Van Wirskaante

Overname van teksten is toegestaan mits bronvermelding. Losse nummers zijn verkrijgbaar voor € 5,00 per stuk.

Redactieadres

vanwirskaante@amaliavansolms.org

Realisatie en druk:

Koninklijke Drukkerij Em. de Jong,
Baarle-Nassau
Oplage: 1250.

Inhoud

4 Voorwoord

6 Aon de praot mee... (57) Frans Van Gils

“Veel bewoners hebben waardering van buitenaf ervaren. Het gevoel van eigenwaarde is toegenomen en we hebben er duidelijk een minder gesloten gemeenschap aan overgehouden.”

20 In Memoriam

22 Reacties van lezers

25 Amalia aan het werk (1)

Nieuwe reeks die de leden meer inzicht geeft waarmee onze vereniging bezig is.

31 Nieuwe leden

32 Herhaling fotopresentatie op 14 april a.s.!

34 En de mens wordt boer (2)

44 Hoogspanning aan de Belgisch-Nederlandse grens (13)

Met tal van nooit eerder gepubliceerde foto's, o.a. van de

Redactie

Herman Janssen

Harry Benschop

Antoon van Tuijl

Hild Segers

Ria Willekens

Leo Voeten

Jaargang 30, nr. 1. Maart 2015

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

douaneloods waar tot begin maart 1915 het vluchtoord Baarle-Nassau-Grens was ondergebracht.

53 Geocaching bij de Dodendraad

60 Verhalen bij 70 jaar bevrijding (2)

Terugkijk op de woelige bevrijding van Baarle.

66 Chauffeur van een smokkelbak (4)

68 Projectidee spooreplacement Baarle-Grens

77 Kapelletjes van Zondereigen (1)

80 Zr. Anita Murmans blikt terug
Interview naar aanleiding van haar gouden professiefeest.

85 Merkwaardigheden (79)

89 Arme Amalia (87)

92 Activiteitenkalender

Voorwoord

Op 2 februari jongstleden ontvingen wij het droeve bericht dat onze vicevoorzitter Jef van Tilburg overleden was. Wij wisten allemaal dat Jef ernstig ziek was, maar zijn overlijden heeft ons toch verrast. Op zaterdag 7 februari hebben we met z'n allen afscheid genomen van Jef en hem naar zijn laatste rustplaats gebracht. Wij wensen Mijk, de kinderen en familie veel sterkte toe om dit verlies samen te verwerken. Zijn 'In Memoriam' kunt U verderop in dit nummer lezen.

Amalia heeft het verenigingsjaar geopend met de vertrouwde nieuwjaarsborrel. De vele aanwezigen zorgden voor een geanimeerde sfeer en veel onderlinge contacten. Natuurlijk ontbraken de wafels van Marcel Gulickx niet bij de koffie of thee. Ook konden wij ons 1700^e lid verwelkomen. Zoals gebruikelijk keek ik tijdens de nieuwjaarstoespraak met U terug op het afgelopen jaar. Het was een succesvol heemkundig jaar met verschillende hoogtepunten.

Die hebben we weten te bereiken dankzij de kartrekkers van een aantal projecten, maar ook dankzij de vele vrijwilligers.

Onze focus lag op de herdenking van de Eerste Wereldoorlog en voornamelijk op het Dodendraad-project. Heel het jaar was dit de rode draad door ons activiteitenprogramma. Baarle werd op deze manier echt op de kaart gezet, veel bezoekers werden ernaartoe getrokken. Met dit ambitieuze programma hebben we ook de Knippenbergprijs gewonnen: een prestigieuze, hoog aangeschreven cultuurprijs in Noord-Brabant.

Het was de kers op de taart, zoals Herman Janssen het zo mooi verwoorde.

Maar we hebben uiteraard meer gedaan. Zo was er o.a. in april de publicatie van onze gratis 'extra Van Wirskaante' met als titel: 'Het mysterie van de Nonnenkuil onttrafeld.' De redactie was in handen van André Moors en zijn helpers. Na een uitgebreid archiefonderzoek werd de geschiedenis van het klooster in beeld gebracht.

Ook voor dit jaar bieden wij U een gevarieerd activiteitenprogramma aan. De Eerste Wereldoorlog is

Frans en Herman ontvangen de prijs uit handen van Henk Hellegers, voorzitter van Brabants Heem.

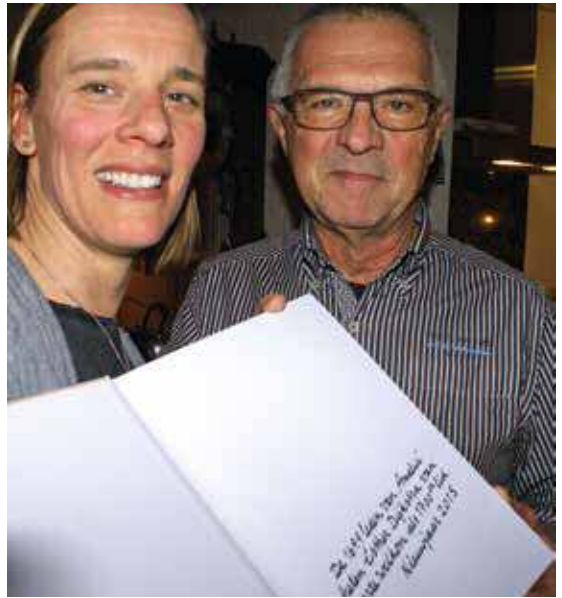
nog altijd een belangrijk onderdeel ervan. In juli staat immers een vierdaagse heemreis naar Verdun op het programma. Het is een geheel eigen organisatie met gidsen van Amalia, een reis waar de deelnemers echt naar uitkijken.

Verder gaan we aan de slag met het uitwerken van een project-idee voor het spooreplacement Baarle-Grens. Samen met Mark en Leij hebben we een aantal ideetjes rond het Bels Lijntje richting grens uitgewerkt, waaronder een aantal zaken die zonder veel problemen door ons uitgewerkt kunnen worden.

Onze algemene ledenvergadering is gepland op dinsdag 17 maart aanstaande. Hiervoor ontvangt U separaat een uitnodiging. Onze secretaris en penningmeester zorgen voor een beknopt overzicht van het afgelopen jaar.

De algemene ledenvergadering is de belangrijkste bijeenkomst van onze vereniging. Het bestuur legt dan verantwoording af over het gevoerde beleid, de afgelopen activiteiten en de financiële zaken. Op deze vergadering kunt U ideeën en voorstellen inbrengen. Dit wordt door het bestuur zeker op prijs gesteld. Zorg dat U erbij bent.

Op onze nieuwjaarsreceptie kon ik U melden dat het 1.700^{ste} lid bij onze vereniging ingeschreven is. Het is Esther Dijkstra uit Guildford in Engeland. Net als haar vader, Harry Benschop, is zij zeer geïnteresseerd in de lokale cultuur en historie. Omdat haar vader in Baarle woont, heeft dit bijzondere dorp ook haar belangstelling. Als voorzitter heb ik haar het prachtige boek 'Ons Baarle, een bijzonder dorp' aangeboden. Wij wensen Es-

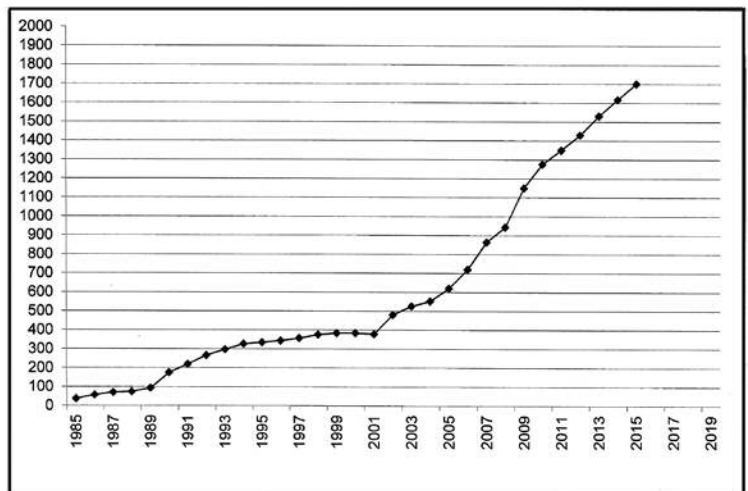
Ad overhandigt het welkomstgeschenk aan ons 1.700^{ste} lid.

ther veel leesplezier toe en op deze wijze kan zij kennismaken met de rijke historie van ons Baarle.

Velen hebben zich het afgelopen jaar als vrijwilliger voor Amalia ingezet. Doordat het ledental blijft groeien, hebben wij deze vrijwilligers meer dan nodig. U kunt zich bij Amalia op veel fronten inzetten

om te helpen. Om een goed beeld te geven waar we binnen de vereniging mee bezig zijn, komt er in ons tijdschrift een nieuwe rubriek: 'Amalia aan het werk'. Die maakt duidelijk waar wij helpende handen nodig hebben. Aan U de keuze waarmee U behulpzaam wilt zijn.

Ad Jacobs, uw voorzitter.

Groei van het ledental onder voorzitterschap van Ad Jacobs.

“De kinderen en kleinkinderen komen heel goed overeen en als de hele bende bijeen is – zestien in totaal – dan zijn dat belangrijke momenten in ons leven.”

Aan de praat mee... (57-2)

Frans van Gils

ANTOON VAN TUIJL

In het eerste deel van het levensverhaal van Frans Van Gils las u over zijn ouders, zijn jeugd, zijn studententijd en opleiding en over zijn loopbaan in het onderwijs. In die verhalen tekende zich af, dat Frans al tijdens zijn werkzame periode ook bezigheden heeft buiten de schooltaken om. Hij is actief in de maatschappij. Net als zijn vader wordt hij op zeker moment voorzitter van de Gezinsbond. Vanuit die functie levert hij zijn bijdrage aan zaken die gericht zijn op het betrekken van gezinnen bij ontspannende en educatieve activiteiten. Die dienen om ouders en kinderen uit hun dagelijkse besommeringen te halen, waardoor hun belevingswereld verbreed wordt. Voor Frans betekent dit voorzitterschap ook dat hij contacten heeft buiten de

eigen kring en daardoor interessante mensen ontmoet.

Maatschappelijk actief

Over zijn vroege pensionering heeft Frans een helder standpunt. “Ik word op nog redelijk jonge leeftijd betaald door de gemeenschap. Dan hoor je iets terug te doen voor de maatschappij. Voordeel is wel, dat ik dingen mag doen die mijn interesse hebben en dat ik zelf mijn tijden kan bepalen!” Hij raakt bij meerdere zaken betrokken. Wij gaan er eens goed voor zitten om een en ander door te nemen.

Een van de eerste acties waar hij zijn schouders onder zet, is de totstandkoming van de Zondereigense kerststal. Frans hecht er waarde aan om bij elk project waaraan hij werkt, medewerking te zoeken van mensen die hun eigen specifieke kwaliteiten hebben. Op die gronden ontstaat er een comité van vijftien personen die samen, dankzij hun speciale vaardigheden, de mooiste kerststal realiseren van de wijde omgeving. Frans treedt hierbij coördinerend op en legt de nodige contacten. Waar het maar enigszins kan, zal hij er ook jongeren bij betrekken. Mocht er sprake zijn van een vorm van geestelijke

Kerststal in Zondereigen.

Els ondersteunt Poco-a-poco.

Voorlezen van een nieuwjaarsbrief tijdens het kerstconcert in 2013.

of fysieke beperking, dan zijn ze zeker welkom!

De groepsbinding voor de vrijwilligers heeft ook veel aandacht. Daarbij speelt partner Els een belangrijke rol. Op werkdagen zorgt zij steeds voor koffie met smakelijke, zelfgebakken cake. Aan het eind van de kersttijd, als alles weer netjes opgeruimd is, schotelt zij de volledige werkgroep een smakelijke maaltijd voor. "Naast de mentale steun, is dit de manier waarop wij elkaars activiteiten ook praktisch ondersteunen," zegt Frans.

Tegelijk met de ontwikkeling van een eigen dorpskerststal, ontstaat

ook het idee om een kerstconcert te organiseren. "Het vraagt veel organisatie, maar geeft ook heel veel voldoening. Tot nu toe weten we steeds een goede kwaliteit te bieden." Zowel Frans als Els zijn heel gelukkig met de inbreng die de Zondereigense kinderen leveren. Dat loopt zeer goed door de goede leiding van Maggie Van Mechelen en vroeger ook van Lief Proost. Zij streven ernaar het concert laagdrempelig te houden. Het moet in hun ogen voor iedereen toegankelijk en aantrekkelijk blijven. Dat Els volledig betrokken is bij de kerstconcerten, is geen wonder. Muziek zit haar in het bloed. Zij is bijvoorbeeld nauw betrokken

Experimenteel werk van Els.

bij een tachtigkoppig orkest dat voor de helft bestaat uit mensen met een beperking. Poco-a-poco – Beetje bij beetje – heet het. Hierbij heeft Frans op zijn beurt een ondersteunende rol.

Geen leven zonder kunst

Kunst speelt een belangrijke rol in het leven van zowel Els als van Frans. Els schildert en volgde een scholing in 'experimenteel schilderen'. Twee kleine doeken aan de muur laten zien dat deze schilderwijze bij haar leidt tot vrij strakke composities met een sober kleurgebruik. Els kan ook mateloos genieten van kunstzinnig bezig zijn met de kleinkinderen. "Gaan we schilderen?" klinkt het meermalen wanneer die op bezoek zijn.

Frans aan het werk in het cultureel centrum.

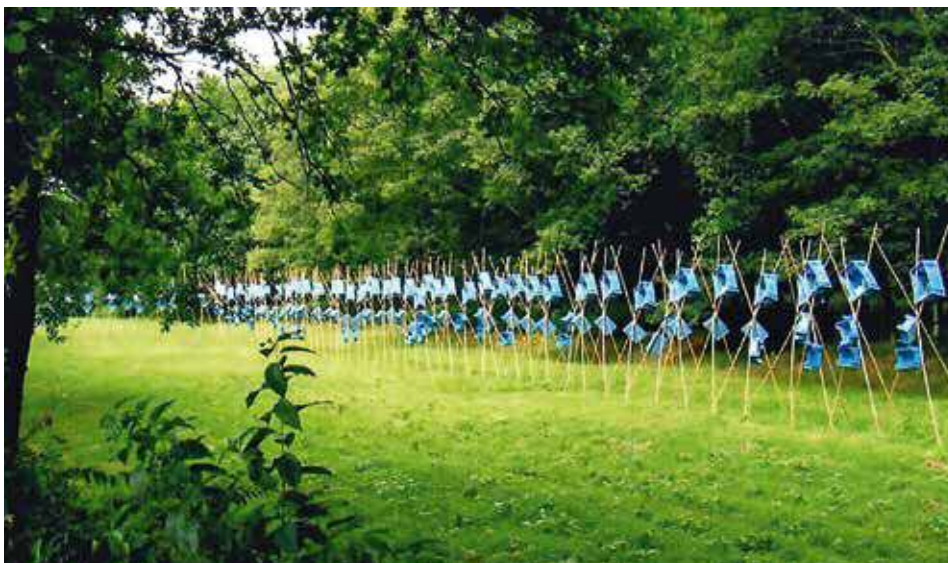
Frans werkt met klei. “Nee,” zegt hij stellig, “ik ben geen pottenbakker. Ik maak vrije vormen die nu eens iets herkenbaars kunnen uitbeelden, maar ook abstract mogen zijn.” Huis en tuin bevatten daar mooie voorbeelden van. Els zorgt voor de schikking ervan. “Dat ziet zij veel beter dan ik,” oordeelt Frans. Toen Amalia in haar Heemhuis nog regelmatig tentoonstellingen organiseerde, is een fraaie keuze uit het werk van Frans er eens te zien geweest.

Zij beijveren zich ook graag om kunst naar onze omgeving te halen. Een voorbeeld daarvan, waar ze beiden met zeer veel voldoening op terugzien, is het kunstevenement ‘Kunst op het Hof’. Via publicaties komen zij dit evenement op het spoor. Het gaat om een route door een bepaald gebied in een van de Vlaamse provincies, waarbij kunstenaars hun werk laten zien op ongebruikelijke plaatsen, zoals een boerderij (hof), een erf, een schuur, een stal of een ander mar-

kant gebouw of landschapselement in het landelijk gebied. Dit idee boeit hen beide en ze gaan zo’n route rijden in het Pajottenland. De kunstmanifestatie die ze hier beleven, roept bij hen de gedachte en de wens op om dit project ook een keer naar onze streek te halen. Er is een kans, want de provincie Antwerpen is nog niet eerder aan de beurt geweest. Ze nemen contact op met de verantwoordelijke organisatoren en vernemen dat ze een gedocumenteerd plan kunnen indienen. Daar gaan ze samen eens goed voor zitten. Al gauw bedenken ze enkele sterke troeven. “Wij wilden er natuurlijk graag de twee kolonies bij betrekken,” legt Frans uit. “Bedenk bijvoorbeeld eens wat een pracht van een hoevecomplexen er in Merksplas-Kolonie en Wortel-Kolonie te vinden zijn! En vanzelfsprekend zagen wij ook dat we de grens- en enclave-situatie moesten inbrengen.” De organisatie komt in Zondereigen overleggen en wordt verrast door het feit dat Els en Frans de route

al helemaal klaar hebben. Die valt zodanig in de smaak dat ‘Kunst op het Hof’ in 2008 naar onze dorpen komt. Een keur van kunstenaars presenteert zich, er zijn tientallen werken te zien en vele technieken zijn vertegenwoordigd. Het wordt daarmee een daverend succes, waar wel 5.000 mensen, fietsers en automobilisten, aan deelnemen. Vanwege het thema ‘Eten en drinken’ en daar bezoekende mensen tamelijk lang onderweg zijn, is er ook catering voorzien. Die wordt door de KVLV-afdelingen van Zondereigen en Merksplas verzorgd. Els is lid van de KVLV (Katholiek Vormingswerk voor Landelijke Vrouwen). Zij staat mede aan het hoofd van de cateringactiviteiten.

Daar waar kunst gepresenteerd wordt, hetzij in musea of anders in tentoonstellingen, zijn Els en Frans graag van de partij. Muziek trekt hen ook. We merkten dat al eerder in dit verhaal. Ze gaan graag naar concerten. Orgelmuziek geniet een zekere voorkeur. Onlangs nog

Aanduiding van de enclavegrens op Ghil bij ‘Kunst op het Hof’.

Frans in Anglessey, Engeland.

bezochten ze een knappe uitvoering waarbij een stomme film – een oeroude Hitchcock – begeleid werd door orgelmuziek. “Een bijzonder ervaring,” beamen ze elkaar. Hun interesse op muzikaal gebied is overigens heel breed.

Wie verre reizen doet...,

“Wie verre reizen doet, heeft veel verhalen,” zegt het spreekwoord. Bij Frans en Els is dat helemaal waar. Aan een aantal reizen die zij ondernamen, bewaren ze bijzonder rijke herinneringen. Ze vertellen er graag over.

Een tweejaarlijkse uitstap ging al een aantal malen naar Engeland. Elke reis doet een andere landstreek aan. Het is een groepsreis die door een breed georiënteerde Engelandkenner grondig wordt voorbereid.

“De rijkdom van deze reizen zit in de ongekend mooie combinatie van reiselementen. Er wordt cultuur geboden met bouwkunst, beeldende kunst en muziek. Er is aandacht voor bijzondere plaatsen in de natuur. Culinair kom je niks tekort en de hotels zijn altijd verrassend,” zo vat Frans de geneugten van deze vakanties samen.

naar aanleiding van de moord op een jonge Ecuadoriaan in zijn stad naar dat land trok en er ontwikkelingsprojecten op gang bracht. Het sterke punt in zijn activiteiten is dat het ene project geld opbrengt om een ander op gang te houden. Zo ondersteunen enkele boerderijen een ziekenhuis met een afdeling voor palliatieve zorg en een voor kinderen. “Wij hebben echt de kans gehad om ons heel sterk in te leven in de situatie van de mensen

Vermoeid bij aankomst op de hacienda in Ecuador.

Een andere verre reis die indruk maakte, ging naar Ecuador. “Ik noem dit een inleefreis,” zegt Frans om zijn indrukken een toepasselijke naam te geven. De reisleader is een priester uit Antwerpen die

die daar leven en werken. Dat maakte deze reis zo indrukwekkend,” concludeert Frans.

Een beetje onverwacht kreeg Frans ook eens de kans om een zeiltocht mee te maken. Een vriend van een van de broers van Frans miste door omstandigheden een bemanningslid voor een zeiltocht langs een aantal Caraïbische eilanden. “We hebben maar liefst negentien eilanden aangedaan”, roept hij stralend bij de herinnering. “Dat was fantastisch! Ik was de kok. Niet dat ik zo goed kan koken. Els kan koken en ik kan eten klaarmaken”, zo waardeert hij de culinaire kwaliteiten van Els en relateert hij de zijne.

Ruïnes van Ingapinca in Ecuador.

Op weg naar Sint-Maarten.

Een andere reis stond weer in het teken van kunst, maar dan wel op een bijzondere wijze. Een zus en schoonbroer van Frans wonen in Nieuw-Zeeland. Die twee zijn al heel lang kunstzinnig actief. Hun grote huis hangt en staat vol met kunstwerken en ze baten een grote galerie uit. Bij een bezoek van een gezin aan hun kunstzaak, horen zij hoe een van de kinderen de klacht

Els bij de *pancakes* (pannekoeken) in Nieuw-Zeeland.

Kiwiplantage in Nieuw-Zeeland.

uit: "Waarom kunnen alleen grote mensen kunst kopen en wij niet?" Deze opmerking laat hen niet los. Zij werken die vraag uit tot een

uniek project. Gebruik makend van hun uitgebreide netwerk in de kunstenaarswereld en dat van hun vriend Jan Hoet (de onlangs

Zicht op de enige weg van Saba, een Nederlands eiland.

overleden 'kunstpaus'), nodigen zij een aantal van hen uit naar Nieuw-Zeeland. Daar krijgen die de opdracht een prent te maken in steendruk. Al die prenten worden tentoongesteld. Maar de namen van de makers – ook die van beroemde – zijn afgeplakt. Voor een 'zachte' prijs zijn de prenten te koop, alleen voor kinderen! Inmiddels waren er al van deze exposities in Australië, België, Nederland, Duitsland en Denemarken. Dat kinderen hier de 'winnaars' zijn, doet Frans zichtbaar goed.

Bron van veel vreugde

Wij snijden een nieuw onderwerp aan en Frans vertelt dat Els zijn tweede levenspartner is. Zijn eerdere echtgenote overleed. Uit de grond van zijn hart verklaart hij dat hij met beide zeer gelukkig was en is. Met veel warmte denkt hij terug. In 1968 trouwt hij met Chris Lavrijssen uit Arendonk. Ook zij is leerkracht in het basisonderwijs. Twee jaar wonen ze samen in Arendonk. Nadien verhuizen zij naar Zondereigen. Hun gelukkige huwelijk

Inge, Joeri, Chris en Frans op reis in Zuid-Frankrijk.

schenkt hen twee kinderen: Joeri en Inge. "Het bloed kruipt waar het niet gaan kan," verklaart Frans hun beroepskeuze. Joeri voltooit zijn studies als licentiaat in de Romaanse talen (leraar Frans). Inge behaalt het diploma van licentiaat lichamelijke opvoeding. Weer twee onderwijzers! In 1994 echter overlijdt Chris.

Na enkele jaren alleen geweest te zijn, leert Frans Els Verbiest

kennen. Op 16 juli 1999 wordt zij zijn tweede levenspartner. Zij bracht haar zoon Stijn mee die zijn studies als doctor in de biologie voltooit. Ook Els is actief in het onderwijs. Eerst als leerkracht en later als technisch adviseur, coördinator, pedagogisch begeleider en inspectrice.

Het nieuwgevormde gezin telt nu dus drie kinderen, drie schoonzkinderen (Lies, Filip en Cindy), en

Trouwfoto van Chris en Frans op 10 juli 1968.

Trouwfoto van Els en Frans op 16 juli 1999.

acht schattige kleinkinderen (Fien, Ebbe, Noor, Ella, Kas, Rune, Anna en Tor).

De kinderen en kleinkinderen zijn dus niet van hetzelfde DNA, maar “ze komen heel goed overeen en als de hele bende bijeen is – zestien in totaal – dan zijn dat belangrijke momenten in ons leven.”

Ze vinden het allemaal maar wat fijn om bij Els en Frans te gast te zijn. Dat Els een ware keukenprinses is, zal daarbij ook wel een rol spelen. In huize Van Gils wordt altijd groente uit eigen tuin gegeten.

Gezeten in de huiskamer, wat wij tijdens dit gesprek doen, hebben we zicht op een dorpstuin zoals ik die gewend ben. Ben je echter de verschillende zitjes gepasseerd, dan volg je een ogenschijnlijk verborgen paadje naar een kleurige bloementuin. “Els is van de bloemen,” legt Frans uit. Wanneer we nog dieper doordringen tussen hagen, komen we in Frans zijn domein. Een flinke kas bevat een verscheidenheid aan planten, sommige net opkomend. “Hier kunnen wij heel de winter oogsten,” wijst Frans in het rond. Nog verder – hoe diep zijn we inmiddels al in het Zondereigense buitengebied doorgedrongen? – staan paarse,

witte en groene asperges, prei, mooie selderieknollen, kortom alles wat in een gezonde en gevarieerde keuken van pas komt. Aardbeiplanten, frambozen, bessensoorten, leiappelbomen; het staat er allemaal, tot kiwibessen toe. Frans probeert heel graag nieuwe tuinproducten uit. Dit jaar oogstte hij bijvoorbeeld voor het eerst zoete aardappelen.

Alles ziet er goed verzorgd en ordelijk uit. “Dat is een voorwaarde om niet teveel werk te hebben. Ik kan deze tuin samen met Els met één dag werk per week goed baas,” verklaart Frans. “Alleen in de oogsttijd kruipt er wel eens wat meer tijd in. Dan moet je er ook

op het goede moment bij zijn.” Het zelf maken van confituren en soms een lekker drankje hoort bij de tuinactiviteiten.

“Wanneer je veel met je hoofd bezig bent, zoals wij in onze schoolloopbanen deden en nu ook nog wel doen, is werken in de tuin dé manier om even alles van je af te zetten. Dat doet echt goed,” geeft Frans zijn ervaring weer.

Feest voor Zondereigen

Herman Janssen, goed thuis in oude documenten door zijn stamboomonderzoekingen – komt op een zeker moment in het jaar van de eeuwwisseling langs bij Frans.

Atlas, keramiek van Frans.

Hij ontdekte dat in 1251 de naam Zondereigen voor het eerst vermeld staat in een documentenboek van de St.-Michielsabdij. Wanneer 2001 intussen met rasse schreden nadert, vinden zij het samen hoog tijd worden om het een en ander op gang te brengen voor de viering van het 750-jarig bestaan van het dorp. Een stelling die voor hen van groot belang is: draagvlak creëren! Zij laten een brief uitgaan naar alle verenigingen en op de eerste vergadering is een dertigtal personen aanwezig. Een goede start. Uit een ideeënpeiling komt een ruime lijst van mogelijke activiteiten op papier staan. Daar zorgt Els voor. Zij neemt de verslaggeving op zich.

Frans somt op: “Er werd gedacht aan een boek, een wandeling, buurtschappentoneel, eigen biermerk en wijnsoort, een groot dorpsfeest, een ouderenmiddag, een muzikaal slagwerkevenement voor de kinderen, een speciaal lied van Belcanto die Zondereigens bloed heeft.” Wanneer ik opper dat dit nogal veel is voor een paar organisatoren, geeft Frans dat grif toe. “Daarom hebben we een aantal werkgroepen geformeerd. Die hebben elk een thema voor hun rekening genomen. Dan is het wel te behappen. Ik kan zeggen dat alle plannen uitgevoerd en geslaagd zijn. Daar zijn we trots op,” aldus Frans.

Ik leg hem mijn persoonlijke indruk voor: mijn gevoel is, dat sinds de viering van 750 jaar Zondereigen het dorp veranderd is. Na enig nadenken blijkt Frans het met mij eens te zijn. Hij noemt daar een paar facetten van: “Veel bewoners hebben waardering van buitenaf ervaren. Het gevoel van eigenwaarde is toegenomen en we hebben er duidelijk een minder gesloten gemeenschap aan overgehouden.”

Doop van de heemkundige werkgroep Zondereigen.

Fotoselectie voor het boek “Een Eeuw Zondereigen”.

Première in het Schuttershof. Guido Belcanto zingt over Zondereigen, het dorpje van zijn hart.

Dorp op stap

Gitte Tilburgs is medewerkster Cultuur van de gemeente Baarle-Hertog. Zij tipt op zekere dag Frans. Die veert op. Is er iets moois te organiseren? Jawel. Er is een Vlaams initiatief, gericht op kleine dorpen, om de bewoners daarvan uit te nodigen naar Brussel te komen. Men wil de mensen uit kleine gemeenschappen in de grote stad met cultuur in contact brengen. Frans is in die tijd voorzitter van de Gemeentelijke Cultuurraad. Daar stelt hij voor om Zondereigen kandidaat te stellen en zo besluit men ook. Er worden argumenten bijeengebracht om in aanmerking te komen. De enclavesituatie, het eigen lied van Guido Belcanto, de parochie die gemeentelijke grenzen overschrijdt en dan als de kers op de taart: het feit dat Zondereigen al

Zondereigen op stap naar Brussel.

janrelang een aantal schoven stro levert voor de Brusselse kerststal.

Het resultaat is dat in 2004 wel acht bussen met ongeveer 360 dorpsgenoten naar Brussel trekken. Men beleeft een klassiek concert in het Paleis voor Schone Kunsten en daar is gelegenheid om enkele schoven stro officieel aan te bieden. "Stel je voor," zegt Frans met onverholven plezier, "wij daar op dat plechtige podium met ons stro!" Tijdens een grote receptie bieden de verschillende dorpen elkaar hun streekproducten aan. In de namiddag kunnen de gasten kiezen uit dertig verschillende gegidste cultuurwandelingen in de stad. Bij thuiskomst heeft de organisatie gezorgd voor een frietkraam in het dorp. Zo werd de uitstap met een gezellig samenzijn afgesloten. "Dit

is toch wel een heel bijzondere gebeurtenis geweest en belangrijk voor de saamhorigheid in het dorp," meent Frans.

Hét grote project

De Eerste Wereldoorlog, of zoals men in België wel schrijft 'De Grote Oorlog', komt in Baarle in de belangstelling wanneer de provincie Antwerpen vanaf 2002 een thematentoonstelling rond laat gaan onder de titel 'Den Oorlog verklaard'. In 2004 komt ook Baarle-Hertog aan de beurt. De oude gebouwen van een verlaten kippenslachterij vormen een prima achtergrond voor de series strakke panelen waarop in zes thema's de oorlog in de provincie wordt uitgewerkt. Onze heemkundekring raakt erbij betrokken. Zij ziet kansen om

een hoofdstuk aan deze expositie toe te voegen. Herman Janssen doet grondig onderzoek naar de merkwaardigheden van het vrije Baarle-Hertog tijdens WO I. Een oproep aan de bevolking van de beide Baarles levert een gevarieerde oogst aan voorwerpen en documenten op. De oorlogssituatie in onze grensstreek kan o.a. hiermee goed in beeld gebracht worden. De provinciale tentoonstelling krijgt hier een sterk plaatselijk element toegevoegd. Wonderlijk is dat in Baarle meer bezoekers geteld worden dan in de grote stad Antwerpen.

Frans en Els raakten er ook bij betrokken. "Dit project zou voor mij niet volledig geweest zijn, als we niet ook hier de jeugd bij betrokken hadden," zegt Frans. Dat is dan ook wel heel goed geslaagd. Veel schoolklassen van de basisscholen en uit het middelbaar onderwijs bezochten de tentoonstelling. Ze kregen er goed verzorgde rondleidingen aangeboden door Herman en Frans.

Meer dan 300 mensen stappen op de bus.

Rondleiding bij de tentoonstelling 'Den Oorlog Verklaard'.

Een buitengewoon belangrijk element uit de stroom schenkingen die de heemkundekring in 2003 ontving, is het originele dagboek dat pater Ladislas Segers schreef tijdens de vier jaar dat hij brancardier was in de loopgraven achter de IJzer. Dit manuscript wordt voor Herman Janssen de aanleiding tot het samenstellen van een meerdaagse reis naar de Westhoek (zie *Van Wirskaante, extra uitgave, augustus 2004*). De reis zit vol indrukwekkende en ontroerende momenten, vooral wanneer teksten

uit het dagboek worden gelezen op de plaatsen waar de beschreven gebeurtenissen plaatsvonden. Frans is nauw betrokken bij deze leesmomenten. Eerder speelt hij al een rol bij het leggen van contacten met familieleden van de Kapucijnier pater die uit Zondereigen afkomstig is. Gevolg is dat een mooie delegatie van de familie kan deelnemen aan de reis. Els kan niet mee. Daarom herhaalt Frans tien jaar later samen met haar deze reis, zodat ook zij er een beeld van krijgt.

In 2008 loopt in de provincie Antwerpen het project 'Oorlogserfgoed en jongeren'. Dit thema past perfect in de denkwereld van Frans. Na een goede brainstorm en het nodige overleg met Herman ontstaat het idee om een stuk van de 'Dodendraad' te reconstrueren. Via Herman zijn er inmiddels al goede contacten met professor Alex Vanneste, dé deskundige op dit gebied. Dankzij goede medewerking van o.a. de gemeente Baarle-Hertog, wordt aan de weg tussen Zondereigen en Baarle een perfecte reconstructie gerealiseerd op exact de juiste plaats. Frans noemt het niet alleen een historisch monument, maar nadrukkelijk en vooral een vredesmonument. De adoptie ervan door Zondereigense schoolkinderen van het zesde leerjaar acht Frans van wezenlijk belang. "Mét de kinderen betrekken we ook hun ouders bij de vredesopvoeding," merkt Frans tevreden op. Het doet hem ook zichtbaar goed dat er bij het monument bijna altijd mensen aangetroffen worden.

Op het militaire kerkhof in Adinkerke leest Frans voor uit het dagboek van pater Ladislas.

Een tijd later biedt de Vlaamse regering een interessant project aan. Het gaat om 'herinneringseducatie' en het herdenken van WO I. De Amalia-werkgroep van Zondereigen

Overleg bij de oprichting van het 'Vredesmonument de Dodendraad'.

voorstellen hoeveel werk, hoeveel overleg, hoeveel formulieren, hoeveel instanties hiermee gemoeid zullen zijn.

Frans vertelt over de aanpak, de meevallers, de beren op de weg en de geweldige medewerking en doeltreffende samenwerking. "Het zal duidelijk zijn," meent hij, "dat Herman het inhoudelijke voor zijn rekening nam. Ik ging meer voor

overlegt en dient ideeën in. Die worden deze keer niet gehonoreerd. Alle subsidiegelden gaan naar enkele grote steden en de Westhoek. "Och ja," berust Frans. Intussen naderde 2014, het echte herdenkingsjaar. Frans realiseert zich dat er binnen de Werkgroep Zondereigen al heel veel kennis over de 'Grote Oorlog' aanwezig is. Hij is, met anderen, gedreven om daar wat mee te doen. Herman en Frans vormen de 'vliegwielen' die een geweldig proces op gang brengen. Via een leaderproject (daar zit Europees subsidiegeld!) denken zij aan het uitgeven van een boek, aan een cursus om andere heemkundekringen, streekguiden en leerkrachten te informeren,

Els en Frans op het podium in Ravels als medeauteurs van het boek 'Hoogspanning aan de Belgisch-Nederlandse grens'.

aan wandel- en fietsroutes, aan informatiepanelen in onze grensregio. Wie deze lijst van thema's overziet, kan zich nauwelijks

de contacten, het opstellen van de dossiers en de subsidieverzoeken." In één adem noemt hij de goede diensten van Trees Van Geluwe. Zij is medewerkster op het gemeentehuis van Baarle-Hertog en zeer goed op de hoogte van alles wat met Europa en leaderprojecten van doen heeft. Zij verleende goede diensten.

Adoptie van het Vredesmonument.

Scholen speelden ook nu weer een mooie rol. De technische school in Hoogstraten maakte de informatiepanelen, bouwde het schakelhuis en de wachthuisjes.

Met het uitwerken van de fietsroute, was sprake van geluk. De kaarten van het fietsknooppuntennetwerk waren juist aan vernieu-

wing toe. Daar kon goed op ingespeeld worden. Het plaatsen van de panelen verliep niet altijd even gemakkelijk. Enkele daarvan staan op particulier terrein. “Merkwaardig is dat wij daar zo mee klaar waren,” vertelt Frans. “Wanneer we op gemeentelijke grond terechtkwamen, dan duurde het in enkele gevallen wat langer. Het moest langs meerdere bureaus en de documenten bleven soms een tijdje liggen,” verzucht Frans. Uiteindelijk kwam het allemaal goed.

Naarmate het werk vordert, is er behoefte aan bepaalde ondersteuning. Zo treedt Jef van Tilburg toe tot de werkgroep. Hij neemt de contacten met de gemeente Baarle-Nassau voor zijn rekening en regelt de afhandeling van bepaalde dossiers. Daarnaast verzorgt hij zeer nauwgezet de verslagen van de werkvergaderingen. Hij neemt ook de presentatie van de cursusavonden op zich en leidt op vlotte wijze de sprekers in. Frans steekt de waardering voor de accurate

wijze waarop Jef die taken uitvoert, niet onder stoelen of banken. Ook de diensten die André Moors op een zeker punt in het proces gaat verlenen, worden als een enorme verlichting voor de werkers van het eerste uur ervaren. Dré neemt de gehele organisatie rond de verkoop en de verspreiding van het boek voor zijn rekening. Jan van Strijp – sinds enige tijd betrokken bij de Baarlese VW – is heel welkom bij de verdere uitwerking van de toeristische routes.

Amalia's WO1-werkgroep. V.l.n.r.: Jef van Tilburg (†), Frans Van Gils, Herman Janssen en André Moors. Jan van Strijp ontbreekt op de foto.

Wij kunnen alleen maar constateren dat een groep mensen, onder de bezielende aanvoering van Frans en Herman, ontelbaar veel uren besteed heeft aan een gigantisch project. Maar de resultaten zijn er dan ook naar! Alle onderdelen hebben een zeer hoge kwaliteit. “Dat geeft veel voldoening,” zegt Frans tevreden.

Zoektocht

Tussen de vele werkzaamheden rond dit monsterproject door, komt er bij Frans en Els een zeer bijzondere vraag binnen. Een zekere Charlotte Peys benadert de heemkundekring via haar website met een vraag die Zondereigen betreft. Vragen die langs deze weg binnenkomen, worden steeds doorgegeven aan leden die er mogelijk raad mee weten. Jef van Tilburg geeft deze vraag dus door aan Els en Frans. Er wordt een eerste ontmoeting georganiseerd, waarbij ook Herman Janssen aanwezig is. Charlotte is studente aan de ‘School of Art’ in Gent. Zij krijgt opdracht een eindstudie van haar kunstzinnige opleiding te realiseren. Even origineel als dapper is haar themakeuze. Als Limburgse, tijdelijk wonend in Gent, gaat zij

Laatstejaarsleerlingen van de afdeling Hout (VITO Hoogstraten) bij de oprichting van het schakelhuis op Gel.

op zoek naar een klein dorp elders in Vlaanderen. Dat dorp moet dan liefst ook nog een bijzondere naam hebben. Logisch dat dan Zondereigen in beeld komt.

Uit het overleg blijkt dat Charlotte hier een aantal periodes wil verblijven om het dorp in vele opzichten te verkennen. Kijken, met mensen praten, de gemeenschap onderzoeken, de omgeving zien, kortom: Zondereigen beleven, dat zoekt ze. In dat eerste gesprek vraagt Charlotte voorzichtig of ze ergens in Zondereigen kan logeren wanneer ze hier wil verblijven. Ze voegt er meteen aan toe dat ze een arme studente is. Els reageert direct met: "Ik ken wel een Bed en Breakfast." En waar dat dan wel mocht zijn, wil Charlotte graag weten. "Hier bij ons," is het eenvoudige antwoord. Zo logeert zij dus bij al haar verblijven in huize Van Gils. "Wij bleven

Charlotte Peys bij haar boekpresentatie in de parochiezaal.

er niet voor thuis als we ergens naar toe moesten," zegt Frans. "Het gebeurde ook wel dat ze meeding wanneer wij een voorstelling of tentoonstelling bezochten," vult Els aan. Charlotte krijgt een huissleutel

en kan dus gaan en staan waar ze wil. En dat doet ze dan ook. Ze legt talloze bezoeken af en neemt heel veel documentatie door. Intussen maakt ze daarbij een uitgebreide serie tekeningen in een sterke

Lezingen over de Dodendraad trekken volle zalen, ook in Teteringen.

eigen stijl. Haar ontdekkingsreis en zoektocht resulteert uiteindelijk in een prachtig boek waarin Zonder-eigen in korte poëtische teksten en in tweeëntachtig tekeningen vereeuwigd wordt. Op 3 juni 2014 wordt haar werk gepresenteerd en er is een boek beschikbaar voor alle Zondereigense adressen. Zonder de belangeloze medewerking en gulle gastvrijheid van Els en Frans zou dit unieke project niet mogelijk geweest zijn.

Rustige tijden?

Eigenlijk een beetje tegen beter weten in vraag ik of het nu wat rustiger geworden is. “Nee,” zegt Frans zonder nadenken. “De Grote Oorlog blijft de komende jaren nog veel tijd vragen. Er is heel veel vraag naar onze lezing. Meestal gaan Herman en ik dan

samen de voordracht verzorgen. Wanneer Herman niet kan, of als er twee aanvragen op één dag op de agenda staan, dan doe ik het alleen. Maar Els gaat dan wel mee,” voegt hij er snel aan toe. Ze zijn ook betrokken bij het rondtrekkende toneelstuk ‘Petrus en de Doodendraad’. Ze voorzien ook veel jongeren van informatie voor scripties en spreekbeurten in de klas.

“Het is wel zo,” legt Frans uit, “dat we iets meer tijd krijgen. De kleinkinderen worden groter. Daardoor vallen binnenkort de vaste oppasdagen weg. Uitstappen met dat jonge volkje blijven we natuurlijk wel doen!” Els beaamt deze uitspraak met overtuiging. Momenten van rust in hun bestaan vinden ze ook door samen mee te zingen in het parochiekoor.

Els zingt ook nog in een ‘Solidariteitskoor’. Dat brengt strijd- en bevrijdingsliederen. Opbrengsten van optredens gaan naar ontwikkelingswerk.

Els en Frans, ik kan maar één ding met zekerheid vaststellen: jullie dagen zijn altijd goed gevuld. Ik bewonder de wijze waarop jullie evenwicht weten te vinden tussen die grote inzet voor de maatschappij en de ontspanning die jullie ervaren in je hobby’s. Namens de lezers van Van Wirskaante wil ik jullie graag hartelijk danken voor dit openhartige gesprek. Blijf gezond (die kans acht ik heel groot met zo’n keuken!) en wij hopen dat jullie nog lang de energie mogen vinden om actief en creatief bezig te zijn, tot eigen genoeg en dat van de mensenmaatschappij.

Uitstap met de kinderen en kleinkinderen naar Slot Loevestein. Dat kasteel deed dienst als staatsgevangenis, met als bekendste gevangene Hugo de Groot. Hij kon na twee jaar opsluiting vluchten met behulp van een boekenkist en overnachtte toen op Loveren.

In Memoriam

Helaas hebben wij in de afgelopen periode weer van een aantal leden afscheid moeten nemen.

Wij gedenken:

Ria Geerts-Krijnen
Chaamseweg-Hazenberg 8
5113 BJ Ulicoten

Miet Peerden-Jespers
Frederikstraat 6
5111 AT Baarle-Nassau

Kees Geerts
Alphenseweg 15
5111 NA Baarle-Nassau

Peter de Greef
Burgemeester van Gilsestraat 1
5111 VN Baarle-Nassau

Gust Verheijen
Baarleseweg 24
5113 TA Ulicoten

Mevr. M. de Fijter-Timmermans
Frederikstraat 19
5111 AT Baarle Nassau

Jef van Tilburg
Leliestraat 4
2387 Baarle-Hertog

dhr. Cor van Rooij
Klokkenstraat 23 bus 6
2387 Baarle-Hertog

Namens bestuur en leden wensen wij de nabestaanden heel veel sterkte toe.

*Om er zeker van te zijn dat we niemand in deze rubriek vergeten te vermelden, doen wij een vriendelijk verzoek aan nabestaanden om een overlijdensbrief naar onderstaand adres te sturen :
Maria Voeten-Wouters, Spoorpad 8, 5111 BW Baarle-Nassau.*

Jef van Tilburg

Op maandag 2 februari ontvingen wij het droeve bericht dat Jef van Tilburg, bestuurslid en vicevoorzitter van onze heemkundekring, is overleden. Wij wisten allemaal dat Jef ernstig ziek was en dat genezing niet meer mogelijk was. Toch heeft het tijdstip van overlijden iedereen verrast.

Sinds maart 2009 was Jef bestuurslid van onze vereniging. Vanaf het eerste moment heeft hij zich vol overgave ingezet. In deze periode hebben we hem leren kennen als een integer man met altijd een vrolijke noot in zijn bagage. Zo had hij de gewoonte elke bestuursvergadering af te sluiten met een mop, waaraan hijzelf minstens zoveel plezier beleefde als wij. Iedereen had graag met hem te doen en je kon bij hem altijd terecht voor goede raad. Jef hield van Amalia en wij, het bestuur en de 1.700 leden, hielden van hem.

Jef heeft zich ingezet om samen een aantal heemkundige projecten te realiseren. Zo heeft hij heel veel tijd en energie gestoken

in het Dodendraadproject, een project dat veel overleg vergde. Maar zijn visie en bemiddeling waren bij dit project van onschatbare waarde.

Hij was de perfecte presentator van ons boek 'Hoogspanning aan de Belgisch-Nederlandse grens' in de Wouwer in Ravels. Hier genoot hij zichtbaar van en het was natuurlijk een hoogtepunt in de historie van onze vereniging. Wij kijken graag terug op zulke realisaties.

Onze website is een van de visitekaartjes van onze vereniging. Samen met de webmaster heeft

Boekpresentatie in Ravels op 13 oktober 2013.

Jef ervoor gezorgd dat de inhoud en uitstraling nog steeds veel bezoekers trekt.

Het overlijden van Jef is voor onze vereniging een geweldig verlies en wij zullen hem heel erg missen. Maar het verlies is nog veel groter voor zijn gezinleden. Zij zullen hem elke dag missen als man, pa, opa en schoonpa. Wij hopen dat ze samen de kracht zullen vinden om dit verlies een plaats te geven in hun verdere leven. Wij van Amalia willen hen daar graag bij helpen.

Reacties van lezers

REDACTIE

We ontvingen opnieuw tal van reacties. Bedankt daarvoor! Valt u iets op in deze Van Wirskaante? Hebt u een tip, opmerking of suggestie? Schroom niet en neem contact met ons op (0031 13 5078133 of info@amaliavansolms.org).

Jos van Roozendaal

Beste Jos en Thomas,
Ik heb in de vorige Van Wirskaante jullie mooie verhaal gelezen van dr. Lamberti. In de paragraaf beginnend op pagina 84 verhaalt hij dat hij terecht komt bij Jespers op de

Dr. Lamberti met buishoed.

Maaikant. Op pagina 85 bovenaan lezen we dat hij bij Jan Jespers een kapelaan (de Kerf), de marechaussee en Piet Zuiker tegenkomt. Ik kan daar op aanvullen dat de marechaussee Oscar Lippens is geweest. Oscar vertelde mij dat zelf in enkele gesprekken die ik met hem had, enkele jaren geleden. Hij vertelde daarbij dat hij ondergedoken had gezeten bij Jan Jespers in een gedeelte van een kippenhok tegenover de boerderij van Jan. Het hok staat er nu misschien nog. Op een avond was bij Jan Jespers onverwachts kapelaan de Kerf, die Oscar aanspoorde om met hem terug te gaan naar Baarle-Nassau, dat toen al bevrijd was. Kapelaan de Kerf was samen met een jongeman waarvan Oscar dacht dat die Harmsen heette. Ze zijn gedrieën op pad gegaan en op de Baarleseweg bij de kruising met de Franse Baan werden ze tegen gehouden door voor hen vreemde militairen (Polen). Kapelaan de Kerf ging er vandoor want die had nog een pistool op zak, dat staat ook nog in de tekst te lezen van dr. Lamberti. De jongeman kon gaan maar Oscar Lippens, in marechaussee uniform, werd door de Polen meegenomen naar Baarle-Nassau op verdenking van spionage. Bij het klooster werd hij herkend door de broeders die wisten dat Oscar als marechaussee ook een verzetsman was. Er zijn nog meer interessante de-

tails te vertellen over de belevenissen van Oscar tijdens zijn diensttijd in Baarle-Nassau, maar dat is te lang voor deze reactie.

Een vraag blijft nu nog wel bij mij en wel over wat dr. Lamberti vertelt op pagina 85, dat hij ergens in een boerderij gaat slapen en wakker wordt naast kapelaan de Kerf. Welke boerderij dat is, daar ben ik wel benieuwd naar. Er stonden vanaf Baarle alleen de boerderijen van Frits Josten, Cees Jansen, de boerderij van Martin Josten (?), de afgebrande boerderij van Toon Josten, het woonhuis van Jan van Gils en daar tegenover de boerderij van de Bont. Dr. Lamberti heeft het over een vrij nieuwe boerderij en ik ben benieuwd waar dat dan geweest zal zijn. Misschien weet een van onze oudere leden dat wel te vertellen. Ik hou mij aanbevolen om dat te horen!

Jef & Marianne de Rooij

Beste Maria,
Graag zou ik via e-mail in contact willen komen met Antoon van Tuijl. We kennen elkaar van vroeger. We zaten samen in de klas op de Mulo in Baarle-Nassau. Ik woon sinds september 2004 in Australië. Met veel genoegen lees ik in de voortreffelijke nieuwsbrieven van Amalia van Solms over mijn bekende dorpsgenoten. Mijn complimenten voor de kwalitatieve publicatie. Ik geniet van veel leesplezier. Kind

regards, we wish you a Merry Christmas and an active, happy, healthy and fulfilling 2015. Thank you for your excellent service!

Rianne Friederichs

Hoi Ad,

Je overviel mij gisteren een beetje met het boek 'Erfgoed van de Brabanders', dat je mij overhandigde. Ik heb het gisteren en vandaag alvast een beetje doorgebladerd en vind het hartstikke mooi en interessant. Ik had je al een beetje bedankt, maar wil het nu toch dik overdoen; nogmaals hartelijk dank. Het had echt niet hoeven, maar ik ben er wel erg blij mee.

Margriet Mulders-van den Broek

Dag Maria,

Graag wil ik een opmerking maken over het artikel Hoogspanning aan de Belgisch- Nederlandse grens in nr. 4, Van Wirskaante 2014. Daarin staat vermeld dat Philip Coenraad Harmsen trouwde met Adriana Broeders, een nicht van de Ulicotense onderwijzer Gust Verschueren. En toevallig is dat ook mijn oom, een broer van mijn moeder. Echter Adriana Broeders is geen nicht maar een zus van zijn vrouw, Maria Broeders. Het is dus zijn schoonzus! Je ziet dat ik jullie mooie blad graag en aandachtig lees.

Tinne Van Deun (VIBO Het Kas-teelpark)

Frans, nog eens heel hartelijk dank en een dikke pluim voor jouw prestatie van vandaag! En dat door weer en wind, met leerlingen die niet zo makkelijk te motiveren zijn. Chapeau! Je hebt het respect van de drie leerkrachten én de leerlingen zeker verdiend! Ze hebben nog lang nagepraat in het Schuttershof

Frans Van Gils.

over wat ze van jou allemaal gehoord en gezien hebben. Het heeft een enorme indruk nagelaten.

Jef en Hortense Jacobs

Dag Herman en Frans, Toen ik deze morgen 'Ons Weekblad' uit de brievenbus haalde, was ik aangenaam verrast! Jullie winnen de zó begeerde en hooggevalueerde Knippenbergprijs! Van harte proficiat! Samen hebben jullie er al jaren keihard voor gewerkt, alle mogelijke terreinen bewerkt om de geschiedenis van WO1 in onze streken blijvend kenbaar te maken aan een groot publiek! Jullie verdienen terecht deze unieke onderscheiding. Ook verdienen jullie echtgenotes onze waardering, want zij hebben u veel bijgestaan, maar u ook zeker dikwijls moeten

Herman Janssen.

missen! Bijzondere, blijvende waardering voor al uw werk!

Em. Prof. Dr. Alex Vanneste

Dag Herman,

Van harte en zeer gemeente felicitaties voor jezelf en alle medewerkers. Je weet best dat ik ook veel waardering heb voor jullie project. In tegenstelling met heel veel andere 'historische' herdenkingsevenementen die meestal een *one-shot* zijn, is het project van Amalia van Solms een geïntegreerd (veelzijdig) en duurzaam project (blijvend, niet op een enkele dag). Zo zijn er niet veel in Vlaanderen. De 'superprojecten' (West-Vlaanderen GO WEST en de brug in Antwerpen) zijn misschien indrukwekkender, maar ze sloppen ook gigantisch veel middelen op. Dat van jullie kost ook wel wat, maar eigenlijk niet veel in vergelijking met die andere. De verhouding *input/output* is bijzonder interessant en vooral aantrekkelijk voor het publiek. Ik ken er eigenlijk zo nog maar twee andere: COMEET (Meetjesland) en het project rond de Achelse Kluis dat ook over vijf jaar is uitgesmeerd. Het zal jullie en vooral jezelf veel deugd doen. Houden zo!

Suzanne & Johan Cornelissen

Dag Herman en werkgroep WO1, al vele complimenten hebben jullie mogen ontvangen voor jullie project WO 1, en dat heeft jullie ongetwijfeld veel goed gedaan. Maar als kers op de taart hebben jullie nu ook nog eens die prestigieuze Knippenbergprijs binnen gesleept. CHAPEAU! Een dikke proficiat aan jouw adres is dan ook ruimschoots op zijn plaats, maar ook aan al die anderen mensen binnen de projectgroep die hun beste beentje hebben voorgezet. Geniet van jullie resultaat !

Frans Verhoeven

Herman, Frans,
Proficiat! Een ontzettende waardering en erkenning voor Amalia maar wat mij betreft in de eerste plaats voor jullie twee en voor jullie werk en inspanningen. Als ik alles goed lees, heeft de grondige studie en de diversiteit in de presentatie en de uitwerking van het thema mee de doorslag gegeven in de toekenning van de prijs. Ik gun het jullie van harte!

Jan Vermeer (gemeente Baarle-Nassau)

Gefeliciteerd met het winnen van deze mooie prijs.

Trees Van Geluwe en Gitte Tilburgs (gem. Baarle-Hertog)

Proficiat, Herman en Frans! Jullie hebben die prijs dubbel en dik verdiend.

Mariette Rombouts

Beste Frans en Herman,
Namens het bestuur en personeel van de VVV van harte gefeliciteerd met het behalen van de Knippenbergprijs. Chapeau.

Ad en Elly van Tilborg-Schellekens

Beste mensen van heemkundekring Amalia van Solms,

Wij willen jullie van harte proficiat wensen met het winnen van de Knippenbergpenning. Op een geweldige manier hebben jullie ons dat stukje geschiedenis leren kennen. En dat op vele verschillende wijzen.

Ook vinden wij het fijn dat jullie er al zo goed op tijd mee begonnen zijn. Dit maakt dat wij, nu er het ook in de landelijke pers e.d. veelvuldig over gepubliceerd wordt, er goed mee bekend zijn en er daardoor nog meer van opsteken. Onze bijzondere dank gaat natuurlijk uit naar de heren Herman Janssen en Frans van Gils. Vooral door jullie enorme inzet is dit tot stand gekomen. Proficiat!

Pierre en Carla Coenders

Dit is een felicitatie waard! Hartelijk gefeliciteerd met de Knippenbergprijs. Door jullie bijzondere inzet lukt het om vele activiteiten tot een succes te maken. Ook de foto presentatie van Dré Moors afgelopen zaterdag was een genot om te bekijken.

Johan en Margriet Mulders, Ulvenhout

Wij willen het bestuur van Amalia van harte feliciteren met het behalen van de Knippenbergprijs!

Terecht verdiend met het zo mooi uitgewerkt Dodendraadproject. Ook nog de complimenten voor de verzorging van de leuke fotomiddag afgelopen zaterdag, waar we weer veel bekenden van weleer gezien hebben.

Naar aanleiding van het winnen van de Knippenbergprijs ontving Amalia ook gelukwensen van: Annie Koks, Marja en Toon Jongenelis, Antoon van Tuijl, Maria en Leo Voeten, Jeroen Neus (Stichting Verhalis), Lia van Gils, Ria Laurijssen, Joeri Verheijen (Regio West-Brabant), Karel Govaerts (heemkundekring Marcblas), bestuur en leden van heemkundekring Ledevaart Chaam, Jacques Boone, Leo Gladines, Hild Segers, Ad van Hoek, Dré Moors en Sietkse Caers (Toerisme Provincie Antwerpen).

Nogmaals hartelijk dank!

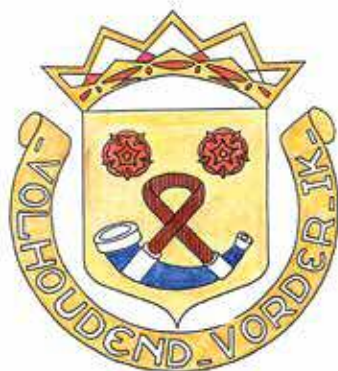

‘Volhoudend vorder ik’

Amalia aan het werk

REDACTIE

Veel leden van Amalia zijn op een of andere manier actief met het heem, met het vergaren van informatie, met het organiseren van activiteiten, met het vastleggen van die informatie, met het draaiend houden van de vereniging, met onderzoek, met de uitvoering van projecten, teveel om op te noemen. Dat gebeurt in Amalia's werkgroepen, in het bestuur, als individueel lid of in speciale projectgroepen.

Handje toesteken

Voor veel leden is lang niet altijd duidelijk waar anderen binnen de vereniging mee bezig zijn. Daar

willen we met een nieuwe rubriek 'Amalia aan het werk' verandering in brengen. Het geeft tevens de mogelijkheid om een handje toe te steken als u daar zin in hebt. Samen verder komen onder het motto 'Volhoudend vorder ik' van Amalia's wapenschild. Daarvoor hoeft u zich zeker niet op te geven voor een werkgroep – mag wel, natuurlijk – het zou al mooi zijn als u leden die met een vraag zitten een stapje verder kan helpen. Of een reactie geeft op zaken die in deze nieuwe rubriek zijn vermeld.

In deze Van Wirskaante zoekt Jos van Roozendaal informatie over een 'vrij nieuwe boerderij' waar dr. Lamberti gaat slapen en wakker wordt naast kapelaan De Kerf, naar aanleiding van het artikel over dr. Lamberti in het decembernummer 2014. Harry Benschop wil graag weten hoe reizigers begin vorige eeuw op het perron van de internationale grensstation Baarle-Grens/Weelde-Statie konden komen. Verder wordt u bijgepraat over een overleg dat begin januari heeft plaatsgevonden over wandelingen in de landinrichting Zonreigen. Wie zin en tijd heeft om mee te denken over aanpassingen aan de website van Amalia, kan vanaf maart aan de slag; kijk maar even in het laatste berichtje. Verder de aankondiging dat Jacques Boone het boek over het Baarlese

zendstation MN 7 in eigen beheer opnieuw heeft uitgegeven; Jacques is ook de schrijver. Tenslotte vraagt Amalia om uw jaarlijkse contributie te betalen met een automatische incasso of domiciliëring.

Reacties

Reacties kunt u het best sturen naar het secretariaat van Amalia (info@amaliavansolms.org). U kunt ook een van de bestuursleden aanschieten, of degene die de vraag heeft gesteld. En misschien heeft u ook ideeën voor deze nieuwe rubriek; laat ze horen! Amalia nodigt de werkgroepen graag uit om in de volgende Van Wirskaantes melding te maken van hun activiteiten, zodat ook anderen mogelijk kunnen inhaken.

Aan wie zelf met een heemvraag zit of een idee heeft om samen met anderen iets voor het heem te doen (iets uit te zoeken, een excursie te organiseren, of wat dan ook), biedt 'Amalia aan het werk' ook graag de ruimte. In alle gevallen geldt: stuur een mailtje naar het secretariaat van Amalia, of neem contact op met een van de bestuursleden. Houdt u wel rekening met de productietijd van ons blad, dus graag aanleveren anderhalve maand voordat Van Wirskaante bij u in de bus valt: half januari, half april, half juli en half oktober.

Welke boerderij aan de Baarleseweg?

Jos van Roozendaal heeft een reactie ingestuurd naar aanleiding van het artikel 'Verhalen bij 70 jaar bevrijding' van Jos Jansen en Thomas Adams, over dr. Lamberti in de vorige Van Wirskaante. Zie de rubriek 'Reacties van lezers'. Hij eindigde die reactie met een vraag, in de hoop dat oudere leden hem verder kunnen helpen. Wie heeft een idee over welke 'vrij nieuwe boerderij' het gaat? Jos zelf is er wel haast van overtuigd dat het gaat om een boerderij die langs de Baarleseweg stond of er nog steeds staat. Reacties graag aan jvroozendaal@gmail.com.

Toegang grensperron

Hoe kwamen reizigers vroeger op het perron van het station aan de grens? Die vraag kwam bij Harry Benschop op bij het uitwerken van de ideeën voor het projectidee 'Emplacement Baarle-Grens'. Aan beide zijden van het perron lagen rails. Je zou verwachten dat reizigers vanuit Nederland en België in die tijd elk hun eigen toegang

hadden tot het station, bijvoorbeeld in het verlengde van de Grensweg (NL) en de Stationsstraat (B). Op oude ansichtkaarten is daar niets van te zien!

Aan de zuidkant (België) is nu nog wel een oprit naar het perron te herkennen. Het kan erop wijzen dat reizigers via die oprit het perron opliepen. Maar hoe kwamen ze

Grensstation (collectie Ad Jacobs).

Op de voorgrond: de Grensweg (collectie Ad Jacobs).

Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius heeft een maquette van het grensstation.

dan vanaf de Stationsstraat tussen de sporen? De situatietekening die in deze Van Wirskaante is afgedrukt, geeft de indruk dat er een toegang in het verlengde van de Stationsstraat was.

Het station heeft tot midden jaren dertig als reizigersstation gefunctioneerd. Niet veel mensen kunnen het dan ook nog met eigen ogen gezien hebben. Maar misschien is er over verteld, hoe je mensen wegbracht of waar je wachtte op binnenkomende treinen. Of heeft iemand nog een foto of ansichtkaart die klaarheid brengt?

Reacties graag naar Harry Benschop (013-5902960) of het secretariaat van Amalia. Wellicht kunnen we de informatie nog goed gebruiken bij de uitwerking van het projectidee 'Emplacement Baarle-Grens'. Ook andere reacties, opmerkingen of aanvullingen op het projectidee dat u elders in deze Van Wirskaante kunt lezen, zijn natuurlijk van harte welkom.

Wandelwegen landinrichting Zondereigen

Vanuit de werkgroep zandwegen en vanuit de heemkundige werkgroep Zondereigen is Amalia begin januari aangeschoven bij een overleg over wandelwegen in de landinrichting Zondereigen. Afgelopen zomer al had Amalia een wandeling door het gebied gepland om te laten zien wat de landinrichting (voor de wandelaar) heeft opgeleverd. Dat was wat te vroeg, de werkzaamheden waren toen nog lang niet afgerond. Dit voorjaar moeten de grote inrichtingswerken helemaal klaar zijn, zo is nu de verwachting. Daarna

kan worden gedacht aan (nieuwe) wandelpaden. Aan de landschapelijke aankleding wordt in de winter 2015/2016 de laatste hand gelegd, afhankelijk van het weer misschien nog een jaar later.

Nieuwe paden gewenst.

Twee kaartjes

Met bestuurders en ambtenaren van de gemeenten Baarle-Hertog, Merksplas en Turnhout alsmede de VV's uit Baarle en Merksplas zijn in samenspraak met de VLM (de Vlaamse Landmaatschappij die de

ruilverkaveling uitvoert) een aantal wensen op tafel gelegd. Aan het eind van de bespreking konden twee kaartjes worden getekend met daarop aangegeven het wensenpakket van alle betrokkenen. "Lang niet alles kan in de landinrichting worden gerealiseerd," waarschuwde Filip Debrabandere, projectleider van de VLM. Afsproken is dat op korte termijn met partijen als de provincie Antwerpen en het Agentschap Natuur en Bos (ANB) contact wordt gezocht om erover door te praten. De winst van het overleg: er ligt na een hele avond praten en samen op kaarten kijken een breed gedragen idee.

Rond Zondereigen

Dat idee behelst onder andere een wandeling rond Zondereigen. Die gaat een stukje door het prachtige dal van de Noordermark en doet de archeologische site van de Vossenbergh in de buurt van Ginhoven aan. Ook enkele nu doodlopende paden aan de zuidzijde van het Merkske worden voor deze rondwandeling voor de wandelaar aaneengeknoot. Verder zijn de Moermolen en de historische – gelukkig in de ruilverkaveling behouden – Strijstraat

Doodlopend pad in het dal van het Merkske.

Landbouwbruggetje over de Noordermark.

tussen het Lipseinde en de Oude Baan (aan de andere kant van de Noordermark, op grondgebied van Merksplas) erin opgenomen.

Vanaf Baarle-Grens

Ten oosten van Zondereigen wordt voor de wandelaar ingezet op enkele oost-west lopende verbindingen: tussen Baarle-Grens en Weelde-Station aan de ene kant en Zondereigen en het Zwart Goor aan de andere kant. Daarmee worden plaatsen met elkaar verbonden die de wandelaar steeds meer te bieden hebben. Denk maar aan wat er in Baarle-Grens gebeurt of

nog in het vat zit, aan de ontsluiting van het Zwart Goor, het Moer en Amalia's twee reconstructies van de dodendraad. Dit alles kan gerealiseerd worden zonder dat die wandelaar over gevaarlijke en niet-aantrekkelijke wegen moet wandelen, zoals de steenweg tussen Merksplas en Weelde.

Over het Vorsterschoor

Tenslotte staat een verbinding over het Vorsterschoor naar de Heikant en de Witte Kei op het wenselijkste. Van de Witte Kei kun je sinds vorig jaar zo doorlopen naar Wortel-Kolonie over een bospad

Het Merkske bij Vorsterschoor.

dat ANB heeft aangelegd. Hier is het oogmerk dat de wandelaar geen gebruik meer hoeft te maken van de Hoogstratensebaan.

Limfa-terrein

In april/mei zal er op het Limfa-terrein aan de Hoogbraak archeologisch onderzoek plaatsvinden. De Archeologische Dienst Antwerpse Kempen voert het onderzoek uit. Deze dienst heeft de klas van Sami Jansens – hij is de vinder van het mysterieuze vaasje, zie de vorige Van Wirskaante – al uitgenodigd om tijdens de opgravingen een kijkje te komen nemen. Op vraag van Amalia heeft de Archeologische Dienst toegezegd ook andere klassen, van De Vlinder en van andere basisscholen, te willen ontvangen. Enkele mensen van de Dienst en Amalia zullen dan rondleidingen verzorgen. Jan Willekens neemt hiervoor te zijner tijd contact op met de scholen.

Boek over MN 7 weer te koop

Onze extra Van Wirskaante over het Baarlese zendstation MN 7, een vrijwel onbekende episode van de 'Grote Oorlog', is opnieuw verkrijgbaar. Het boek dateert uit 2008 en was lange tijd uitverkocht. Maar onlangs is het op initiatief van de schrijver, ons lid Jacques Boone, in eigen beheer heruitgegeven. Het telt 120 pagina's en 181 afbeeldingen. Aan de studie van Jacques zijn twee bijdragen van Herman Janssen toegevoegd, over burgemeester Henri van Gilse en het vluchtelingenkamp op de Hoogbraak.

De auteur, Jacques Boone.

Militair radiostation

MN 7 was een draadloos militair radiostation en een goniometer, opgericht door het Belgische leger in de vrij gebleven Belgische enclaves van Baarle-Hertog. Op initiatief van Paul Segers (minister van Posterijen en Telegraaf) en gesteund door Charles de Broqueville (minister van Oorlog) werd in februari 1915 beslist om in Baarle-Hertog een draadloos radiostation op te richten om vijandelijke berichten op te vangen. Ingenieur Paul Goldschmidt, onderluitenant van de Genie, werd belast met de realisatie van het project. In maart 1915 ging hij op verkenning naar Baarle-Hertog en ontdekte er twee ideale percelen. Met zijn ploeg organiseerde hij de overbrenging van het nodige materiaal voor het radiostation, deels uit Nederland, grotendeels vanuit Calais (via Engeland) naar Vlissingen en zo over Nederlands grondgebied naar de enclaves.

In oktober was de installatie beëindigd en waren twee veertigmeterhoge antennemasten opgericht.

Jacques presenteert vol trots de heruitgave.

Ingenieur Joseph Boone

Onderluitenant Paul Goldschmidt was de eerste commandant van het station, dat gekend was onder de roepletters 'MN 7'. Hij vertrok naar het IJzerfront in april 1917. Ingenieur Joseph Boone volgde hem op en leidde het station tot in 1919. De wezenlijke inhoud van de berichten, in morsealfabet door MN 7 ontvangen tussen 6 en 23 november 1918, is bewaard in een document van de hand van Ir. J. Boone. Dit handschrift vormt als het ware een momentopname van de voorbereiding en uitvoering van de wapenstilstand. Het is opgenomen in de documentatie van het Koninklijke Museum van het Leger

De reconstructie van de zendmast MN7 is opgenomen in het WO1-Verzetspad.

en de Krijgsgeschiedenis onder inventarisnummer NNR 699.

Bestellen

In het Heemhuis is het boek over MN 7 verkrijgbaar voor de prijs van € 5,00 (eventuele verzendkosten niet inbegrepen). Jacques Boone publiceerde tevens de uitgave van zijn Franse vertaling, te koop bij hem thuis (Hazenpad 2 in Merksplas) of via een mailtje naar mn7radio@gmail.com.

Nieuw jasje voor de website

Amalia wil haar website van een nieuw jasje voorzien en de opbouw van de site aanpassen. Directe aanleiding om ermee aan te gang te gaan, is de noodzaak om een nieuwe versie van Joomla te installeren, het programma waarop de site draait. Die update is in februari al uitgevoerd. Dat is ook al gedaan voor de tweede site van Amalia, over de Dodendraad.

De huidige website van Amalia is zo'n dertien jaar geleden gebouwd. Je begint te merken dat er in de afgelopen tijd veel informatie op is gezet, maar dat je als gebruiker steeds lastiger je weg vindt. Ook zijn de eisen die gebruikers (van binnen maar misschien nog wel in meerdere mate van buiten de vereniging) stellen aan de informatie op een website, behoorlijk veranderd. Hoog tijd dus om daar eens over na te denken en tegelijk te kijken naar de lay-out.

Het bestuur wil daar graag een werkgroepje van mensen met verschillende achtergrond voor aan het werk zetten: IT, communicatie, heemkunde. Wie daaraan wil mee-

werken, stuurt een mailtje naar het secretariaat of neemt even contact op met een van de bestuursle-

den, liefst in de eerste weken van maart. Dan kunnen we vanaf half maart een vliegende start maken.

Help ons!

Je kunt er zelf iets moois aan overhouden!

Wij zijn een van de grootste verenigingen van Baarle e.o. En daar zijn we trots op. Om een aantrekkelijke vereniging te blijven, zijn veel van onze leden actief. Ook door de bestuursleden wordt dagelijks voor de vereniging gewerkt. Dat kost veel tijd en energie die men er graag voor over heeft.

Jij kunt ons helpen om de bestuursactiviteiten wat te verlichten door de jaarlijkse contributie te betalen met een automatische incasso ('domiciliëring', voor onze Belgische leden). Dat scheelt heel veel tijd voor de penningmeester, de boekhouding, het secretariaat, etc. Je kunt dit doen door het bijgevoegde incassoformulier in te vullen en:

- af te geven bij een van de bestuursleden,
- te deponeren in (de brievenbus van) het Heemhuis,
- op te sturen naar heemkundekring Amalia van Solms, postbus 225, 5110AE Baarle-Nassau,
- of op te sturen naar heemkundekring Amalia van Solms, Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog.

Je weet dat je een automatische incasso altijd weer kunt intrekken, wijzigen en zelfs een betaling die eventueel per abuis of ten onrechte gedaan is, terug kunt laten storten.

Als beloning willen wij onder de leden die al per incasso betalen en ook onder de leden die vanaf nu per incasso gaan betalen twintigmaal 'Erfgoed in Brabant' of een VVV-bon ter waarde van € 20,00 verloten.

In deze 'Van Wirskaante' zit de jaarlijkse contributiebrief, tevens incassoformulier. De contributie is, mede dankzij je hulp o.a. door automatische incasso, opnieuw onveranderd kunnen blijven. Dat wil zeggen € 15.00 voor een individueel lidmaatschap en € 20.00 voor een gezinslidmaatschap.

Nieuwe leden

MARIA VOETEN-WOUTERS

In de laatste drie maanden kregen we er weer dertien nieuwe leden bij! Op 31 december 2014 telde Amalia 1702 leden. De hierna vermelde nieuwe leden heten wij van harte welkom.

fam. W. Leydes
mevr. van Sas-Geerts
mevr. E. Hendriks
fam. Ad Verhoeven
fam. M. Verberk-Voeten
fam. J. Nelemans-Jansens
fam. Esther Dijkstra
mevr. Mariëtte Timmermans-Boeren

Kamerkoor Terpander luisterde Amalia's kerstviering op.

De winterwandeling van Amalia deed haar naam alle eer aan.

*Unieke verzameling foto's van Baarlenaren
uit de jaren 1976 tot 2011, gemaakt door Gerda Norbart*

Herhaling fotopresentatie op dinsdagavond 14 april

ANDRÉ MOORS

Van 1976 tot 2011 was Gerda Norbart bij tal van gebeurtenissen in Baarle met haar fotocamera present om die gebeurtenissen op de gevoelige plaat vast te leggen.

Het resultaat is gigantisch: zij maakte ongeveer 45.000 bijzondere foto's! In 2013 schonk zij die door haar man Kees gedigitaliseerde foto's aan Amalia, waarmee wij zeer vereerd zijn.

Een selectie van die foto's (bijna 400 stuks) presenteerden wij op 15 november jl. op het grote scherm in de aula van het Cultureel Centrum. Vanwege het grote succes en op veler verzoek gaan we op herhaling op dinsdagavond 14 april. De voorstelling begint om 19.30 uur en de toegang is gratis. Ook niet-leden zijn welkom.

Zoveel is zeker, het wordt genieten! U krijgt een grote afwisseling te zien van Baarlese mensen en Baarlese gebeurtenissen.

Gerda was er inderdaad al die jaren bij met haar camera als er in Baarle, Ulicoten, Castelre en Zondereigen iets bijzonders te doen was. Wat voorbeelden? Het ging dan om carnavalsoptochten, gouden bruiloften, Vietnamese vluchtelingen, hobbybeurzen, wiewerzesdaagsen, activiteiten van de brandweer, kerkelijke gebeurtenissen, jubilea bij bedrijven, opening van winkels, verkiezingen van gemeenteraadsleden, modeshows, activiteiten op scholen, sportgebeurtenissen, allerlei straatopnamen, schaatsen op de ondergespoten Loswal, afscheidsrecepties, Sinterklaasintochten, Driekoningen zingen, Smokkelgatse feesten, activiteiten van vele verenigingen waaronder Zonnebloem Baarle en de KBO, natuuroptochten, vieringen Koninginnedag, opnamen van al dan niet verdwenen gebouwen,

kaarskensprocessie, toneelvoorstellingen, arresletochten, Koninklijke onderscheidingen, Dodenherdenkingen, enzovoort, enzovoort.

Uit zo'n enorm aantal foto's een selectie maken, was onbegonnen werk. Daarom heb ik foto's geselecteerd die Gerda vooral maakte in de jaren 1977 t/m 1984. Wie weet dat we een volgende keer weer een presentatie verzorgen van foto's die Gerda in andere jaren maakte!

Tot dinsdagavond 14 april om 19.30 uur in de aula van het Cultureel Centrum!

Een bos bloemen van Amalia op 24 april 2013 voor Gerda en Kees Norbart t.g.v. de aanbieding van hun fotomateriaal.

Prijsuitreiking bij de sjoelkampioenschappen in Baarle in 1982 met Aloys Jansen (links) en Ad Jacobs.

Wout Rijgersberg aan de praat mee 'moederke' Broos en mev. Cato van Tilborg tijdens het Ceciliafeest in 1980.

Els Couwenberg tijdens de in 1982 gehouden sauwelavond in Baal.

En de mens wordt boer (2)

ANTOON VAN TUIJL

In dit tweede deel vervolgen wij onze zoektocht naar de vormen van agrarische activiteiten in onze omgeving. De meest primitieve daarvan hebben we bekeken. We nemen de draad weer op waar we ons nog juist in de prehistorie bevinden. De boeren van toen bedenken voortdurend verbeteringen die hun werk gemakkelijker en rendabeler maken. Maar hard werken, kunnen zij niet uitbannen!

Onze landbouw in de jonge bronstijd en ijzertijd

Wij bevinden ons nu in de periode die loopt van 2.000 tot 50 voor Christus.

Een zeer belangrijk keerpunt in de prehistorische landbouw is een aanmerkelijke verbetering van de ploeg. Slimme boeren bedenken de kouter of rister. Dat is een soort verticaal mes, vooraan op de ploeg gemonteerd. Het dient als 'voorsnijder'. Daar hoort direct bij dat er ook een ploegblad bedacht wordt. Dit blad is zo gebogen dat de grond door de ploeg omgekeerd wordt.

Dat heeft meerdere voordelen. Vanaf nu wordt de grond niet alleen losgemaakt, maar echt omgelegd. Achtergebleven onkruid en de eerste vormen van bemesting worden voortaan ondergewerkt. Een ander voordeel is dat met deze ploeg ook moeilijker gronden bewerkt kunnen worden. Het areaal akkers kan vergroot worden. Aanvankelijk is de keerploeg nog volledig van hout en dus kwetsbaar. Naarmate de tijd vordert, brengt de boer verbeteringen aan. Het houten ploegblad van een ijzeren punt voorzien, is er zo een. Wanneer zoveel later het volledige ploegblad en ook de kouter van ijzer gemaakt kunnen worden,

Verbeterde ploeg met spakenwiel en met een ijzeren kouter en ploegblad. De ossen dragen een soort haam.

is het omgooien van de grond weer verbeterd.

Hiermee doet zich echter meteen een nieuw probleem voor. Door het ploegen ontstaan kluiten. Daar kun je niet goed op zaaien. De ene boer bedenkt een kluitenklopper. Een andere gaat met een soort zware hark werken. Hij maakt die soms van hertengewei. De uitvinding van de eg is nu niet ver meer.

Deel van een hertengewei als kluitenhark.

In de loop van deze periode leert de boer dat bemesting zijn akker vruchtbaar houdt. Hij strooit de as uit zijn haard op het veld. Hij

verzamelt zoveel mogelijk mest van zijn vee. In de omringende bossen krabt hij bosstrooisel bijeen en maait hij wat er te maaien valt. Alle soorten organisch materiaal zijn welkom om zijn akker te verbeteren.

Dit gedrag heeft wel gevolgen. Naarmate hij zijn akkers langer vruchtbaar weet te houden, hoeft hij niet meer te verkassen. In deze periode ontstaan dan ook min of meer vaste nederzettingen. Intussen is het ook zo dat hij een steeds sterkere invloed uitoefent op een steeds groter gebied rond zijn boerderij. Het weghalen van bosbodembegroeiing zonder er iets voor terug te geven, brengt een steeds ingrijpender verandering van het omringende bos teweeg. Het vee doet hetzelfde: voedsel zoeken in de omgeving en de mest naar de boerderij brengen. Hier dient vermeld te worden dat het klimaat geleidelijk koeler geworden is. Zo sterk zelfs dat het vee in de winter binnen gehouden moet worden. Het verzamelen van mest wordt

hierdoor vergemakkelijkt. Het veelvuldig gebruik van hout voor bouw, gereedschappen en haard veroorzaakt alsmaar grotere kale plekken in het bos en zelfs hier en daar lege vlakten. Er ontstaan in deze periode zodanig uitgeputte stukken grond dat het kale zand gaat stuiven. Waar het zand verdwijnt, blijft zeer onvruchtbare grond over. En waar het zand neergelegd wordt, werkt het verstikkend op de aanwezige begroeiing. Alleen heide – die weinig eisen stelt – kan op deze plaatsen overleven. Hier ligt het begin van wat we later ‘de grote stille heide’ zullen noemen. De boer laat er zijn schapen grazen. Door voortdurend de verse grassen en jonge boompjes af te knabbelen, blijft de heide open. 's Nachts komt de kudde naar de schaapskooi, want de boer wil de mest van zijn dieren verzamelen.

De boer in deze periode van onze geschiedenis verbouwt een breed scala aan gewassen. Als granen vormen emmertarwe en eenkoren aanvankelijk zijn voornaamste

Rond de boerderijen verdwijnt steeds meer bos.

producten. Spelt kent hij ook. Haver komt laat in de bronstijd in de mode. Rogge wordt pas tegen het eind van deze periode ingevoerd. Als groenten verbouwt hij ganzenvoet, krodde, tuinbonen en erwten. Bij de boerderij teelt hij enkele soorten fruit.

Witte krodde, een prehistorische groentesoort.

Kort voor onze jaartelling gaan de boeren kippen houden. Het zijn afstammelingen van het Bankivahoen, een wilde vogelsoort die in de bossen van Indonesië thuishoort. De kip heeft dus al een lange weg afgelegd vooraleer hier eieren te leggen. Het voedselpakket voor de mensen verbetert er aanzienlijk mee.

Onze landbouw in de Romeinse tijd en daarna

Wij beschouwen in dit hoofdstuk de landbouwontwikkelingen in de

periode van 50 jaar voor Christus tot ca. 450 jaar erna. Archeologische vondsten leren ons dat vroeg in dit tijdperk de schop is uitgevonden. In het begin zijn steel en blad vaak uit één stuk hout gemaakt. Aanvankelijk krijgt de rand van de schop een ijzeren beslag. Later komen schoppen in gebruik waarvan het volledige blad van ijzer is.

De archeologie vertelt ons ook dat zo'n honderd jaar na Christus de potstal ingeburgerd is. De nood-

Spittende boer.

zaak om het vee in de wintermaanden op stal te brengen, heeft hiertoe geleid. Het betekent wel dat het verzamelen van strooisel en plaggen een vast systeem wordt in de landbouw. Het uitmergelen van steeds grotere gebieden rond de nederzetting zet zich door. Er ontstaan heidevelden van geleidelijk grotere omvang.

Dieren op stal houden, betekent ook dat de boer voor wintervoeding moet zorgen. Bovendien veranderen de boerderijen. Ze worden aanmerkelijk groter. Mensen en dieren leven in één grote ruimte, het woonstalhuis.

De periode die we nu onder de loep hebben, is niet bepaald rustig te noemen. In een eerder historisch artikel, ('Op zoek naar de Kelten', Van Wirskaante, december 2013) zagen we hoe de Romeinse overheersers huishouden onder de bewoners van onze streken. In onze vroegere geschiedenislessen leerden we dat er in het jaar 400 een grote volksverhuizing was. Zo afgebakend verlopen deze grote, ingrijpende processen in werkelijkheid niet. Vanaf de derde eeuw krijgen Salische Franken steeds meer invloed, naast de Romeinen. Hun positie wordt verstoord door

De boerderijen en bijgebouwen worden groter.

invallen van Germaanse stammen. Er beginnen Romeinen weg te trekken. In de derde en vierde eeuw kun je in onze streken Romeinen, Salische Franken, Germanen en overgebleven Kelten tegenkomen!

Deze onrust kan niet goed zijn voor de landbouw. Er zijn aanwijzingen die leren dat de bevolking vervalt tot armoede, doordat handel en landbouw in de versukkeling raken. Tegen dat de Romeinen allemaal weg zijn, ontstaat wat men noemt de 'post-Romeinse leegte'. Onze zandgronden blijken voor een groot deel ontvolkt te zijn. Er leven geïsoleerde groepjes mensen in hun ver uit elkaar gelegen nederzettingen. Ze moeten hard werken om hun dagelijkse kost te verdienen. Onderlinge ruilhandel helpt een beetje.

De bevolkingskrimp en daarmee het verminderde gebruik van de grond, heeft natuurlijk gevolgen voor het landschap. Waar de grond niet te sterk is uitgepieerd, herstelt het bos zich min of meer en verlaten akkers raken begroeid tot wildernis.

Onze landbouw in de Merovingische tijd

Wij begeven ons naar de periode van 450 tot ca. 700 jaar na Christus.

De maatschappij komt weer tot een zekere rust en organiseert zich. Stamhoofden en 'vorsten' eigenen zich grote stukken onontgonnen grond toe. Daarvan geven ze delen uit aan hun getrouwen. Die gaan over tot ontginning. Natuurlijk moeten ze een deel van de oogsten afgeven, maar daar staat tegenover dat ze door hun baas beschermd worden. Zo ontstaat de 'hofhorig-

Verspreid in het grootgrondbezit wonen de horigen in kleine boerderijtjes.

heid'. Er staat een voorname hoeve in het centrum van een groot uitgegeven gebied. De gronden worden bewerkt door vrije en door horige (onvrije) boeren. Die wonen in kleine boerderijtjes, verspreid over het grootgrondbezit. De horigen betalen vooral in natura. Later wordt de afdracht omgezet naar vaste cijzen en pachtcontracten. Het aantrekken van de landbouwactiviteiten leidt in onze omgeving tot een gevarieerd parkachtig landschap, met overgebleven stukken oerbos, gedegeneerd bos, akkers, wildert (landschap met restjes bos en struikgewas) en grote stukken heide.

Naarmate de heidevelden groter worden, heeft dat meer invloed op de waterhuishouding. Terwijl het bos met zijn humusrijke bodem en de moslaag veel van het regenwater langere tijd kan vasthouden, is een heideveld daartoe niet in staat. Er is een snelle afvoer. Het water neemt voortdurend materiaal mee en zet dat af in de oeverlanden, die regelmatig overstromen. Daar wordt de bodem voedselrijker en daarmee geschikt om ze te gebruiken als hooilanden. De beemden ontstaan.

Hooi verzamelen met een sikkel bevat de Merovingische boer niet. Hij vindt de zeis uit. Die heeft

Een boer scherpt zijn zeis.

aanvankelijk een zo korte steel dat ze met één hand bediend wordt.

Onze landbouw in de Karolingische tijd

In dit hoofdstuk volgen we de landbouwontwikkelingen tot ca. 900 na Christus.

Karel de Grote slaagt erin tamelijk hechte politieke structuren te realiseren. Dat geeft stabiliteit voor de mensen.

Het grootgrondbezit – in de eerdere periode al ontstaan – wordt meer efficiënt georganiseerd. Er ontstaan 'domeinen'. Een domein is een groot grondgebied mét boerderijen, erven, akkers en bewoners. Het heeft een hoofdgebouw en – daar de kerstening op gang komt – ook vaak een kapel of een kerkje. Ons

vroegste houten kapelletje, gewijd aan St.-Salvator, wordt in deze tijd gebouwd. De 'zetbaas' bestuurt en beheert de onvrije en vrije boeren. Een domein heeft veel weg van een nederzetting, een dorpje zogezegd.

Gunstig voor de landbouw is de invoering van het drieslagstelsel. Boeren worden verplicht wisselteelt toe te passen. Achtereenvolgens worden winterrogge of zomerrogge en peulvruchten verbouwd. Elke drie jaar moet een akker braak gelegd worden. Dat voorkomt uitputting van de grond en helpt tegen ziekten en plagen.

In de tiende eeuw ontstaat er toch weer onrust, veroorzaakt door de rommelige opvolging van Karel de Grote. Ook de invallen van de Noormannen hebben tot in ons heem invloed gehad. Een Deense hoofdman met de naam Gelmel lijkt hier sporen nagelaten te hebben. De 'Vossenbergr' bij Ginhoven is zo'n spoor. De Zondereigense pater Ladislas Segers schreef erover.

Het klimaat is intussen veranderd naar meer droogte. Dat dwingt veel boeren de hogere gronden te verlaten om hun agrarische activiteiten in wat lager gelegen gebieden opnieuw op te zetten. Er verhuizen hele dorpen, zoals we in Hoogeloon (Noord-Brabantse Kempen) zien. Andere nederzettingen worden gesplitst. Denk hierbij aan Hoge en Lage Mierde. Maar ook Alphen en Alphen-Oisterwijk is hiervan een voorbeeld. Mogelijk geldt dit in ons heem ook voor de omgeving van de St.-Salvatorkapel en Nijhoven. Boeren verhuisden van hun hoger gelegen oude hoeven naar de meer vochtige gronden waar ze nieuwe hoeven (Nijhoven) bouwden.

Onze landbouw in de volle middeleeuwen, tot 1200

De maatschappelijke structuren ontwikkelen zich steeds meer. De kerstening vordert. Er worden overal kapellen en kerken gebouwd daar waar mensen zich definitief gevestigd hebben. In Baarle wordt rond 990 de St.-Remigiuskerk

gesticht. Er ontstaan dus echte dorpen. Veel daarvan hebben een naam die eindigt op 'hoven'. Als voorbeelden daarvan kennen wij Ginhoven en Nijhoven. De landheren bouwen hun eerste versterkte woonplaatsen in de vorm van motteburchten. Op een kunstmatige heuvel waar een gracht omheen ligt, staat een houten woontoren. De Vossenbergr bij Ginhoven is een voorbeeld ervan geweest.

Er is sprake van bevolkingstoename, o.a. door verbeteringen in de landbouw. Stelselmatig worden de landbouwwerktuigen en de teeltmethoden verbeterd. Het paard wordt gaandeweg meer als trekdier gebruikt. De boer kan ook 'moeilijker' land bewerken. Dat geeft grotere opbrengsten.

De boerderijen krijgen een ander aanzien. De oude rechthoekige boerderij heeft de neiging te gaan schragen. Dat risico heft men op door de constructie bootvormig te maken. Men bouwt grote woonstalhuizen met meer en grotere bijgebouwen.

Voorbeeld van (de resten van) een motteburcht.

De ploeg wordt getrokken door runderen en een paard.

Constructie van een bootvormige boerderij.

De boer verbouwt vooral veel rogge, maar ook haver, gerst, broodtarwe en gierst. Vlas telt hij om uit de stengelvezels linnen te maken en uit het zaad lijnolie te persen. Verder telt hij peulvruchten, groenten en kruiden.

De hertogen van Brabant zijn machtig. Zij achten zich eigenaar van alle gronden die niet ontgonnen zijn. De boeren kunnen die gronden echter niet missen in hun bedrijfsvoering. Ze betalen noodgedwongen voor het gebruik ervan een jaarbede of bamisbede of vroetegeld. De schrik slaat hen echter om het hart wanneer

de hertog grote delen van de woeste gronden gaat uitgeven ter ontginning. De boeren spannen

Schaapskuddes houden de heide open.

samen en nemen delen van de wildernissen en heidevelden in als gebuurheikes en gemene weiden. Door een goede organisatie en de bereidheid tot het betalen voor het gebruik, ontstaan gemeeynten. Dat zijn grote gebieden voor gemeenschappelijk gebruik. De boeren halen er heidemaaisel, heideplaggen en steken er turf aan de randen van de vennen. Ze moeten alles doen wat ze kunnen om de hoeveelheid mest te vergroten. Ze zullen namelijk meer akkerbouwproducten moeten oogsten om hun vee te voeden.

De runderen vinden niet voldoende voedsel meer in de aangetaste omgeving. Het bosareaal is zodanig verminderd dat ze daar niet meer mee toe komen.

De heide is zo schraal dat koeien er het voer dat ze nodig hebben niet meer kunnen vinden. De schapen redden zich daar nog goed. Ook voor de varkens moet voer verbouwd worden, want er is geen bos meer waarin ze kunnen eikelen en ander voedsel uit de grond wroeten. De boeren zijn gedwongen steeds meer broekbossen in de beekdalen te ontginnen tot beemden (hooilanden) en weiden.

Moerasbossen worden ontgonnen tot beemden en weiden.

Onze landbouw na 1200

Tot nu toe bouwen de boeren hun boerderijen al eeuwenlang door een serie palen in een bepaald verband in de grond te graven en daar de verdere constructie aan vast te hechten. Die paalvoeten rotten natuurlijk. Dat moet dus anders. Vanaf nu laat men de staanders van het gebint op stenen rusten. Dat is duurzamer! Voor de archeoloog is het een ramp. Hij vindt geen paalsporen meer en kan de ontwikkeling van de hoeven nauwelijks nog volgen (maar ja, de middeleeuwse boer bouwt niet voor archeologen van nu).

Intussentijd is de boer al een paar eeuwen bezig elk jaar opnieuw mest op zijn akkers te brengen. Dat gaat zich aftekenen. De akkers krijgen een bolle vorm doordat er elk jaar een laagje bijkomt. In het midden wat meer dan aan de randen. We spreken dan ook van bolle akkers.

Op veel plaatsen wordt de heide te druk begraaasd. Vaak ook worden er al plagen gestoken eer de

heide zich voldoende heeft kunnen herstellen. Regelmatig komen er stukken heide kaal te liggen. De wind heeft dan vrij spel en neemt zoveel zand mee dat de akkers in de buurt onder het stuivende zand dreigen te verdwijnen. Dat kan niet. Als redmiddel werpen de boeren aarden wallen op die ze trachten te beplanten. In Alphen vinden we een mooi voorbeeld daarvan tussen het bosgebied 'het Zand' en de Zandstraat. Ook de kamduinen in de Alphense heuvel-tjes, gelegen tegen de akkers, zijn ontstaan uit zo'n zandwal. Op de Tommel vinden we ook een – sterk aangetast – maar nog steeds zeer herkenbaar voorbeeld.

Naast droge gronden kent onze omgeving ook grote moerassige gebieden. Water uit een hoger gelegen brongebied trekt langzaam door een laagte. Van een beek is hier geen sprake omdat het water heel diffuus door de moerasbegroeiing trekt. Waar het moeras ophoudt, gaat het water sterker stromen en zoekt het zijn weg als meanderende beek naar lager terrein. In deze periode is de behoefte

aan weidegrond groot. De boeren gaan de moerassen aanpakken. Om die te ontwateren, zit er niets anders op dan in de volle lengte een greppel door het moeras te graven. Daardoor loopt het water weg. Logisch dat we dan spreken van een waterloop. De Strijbeekse Beek in onze buurt is een goed voorbeeld ervan. Alleen de naam klopt niet! Het gekke is dat wij hem beek noemen waar hij een loop vormt en dat hij bij Strijbeek, waar hij volop meandert, loop genoemd wordt, terwijl hij daar een echte beek is. Bij de Schouwloop klopt het wel. Waar de Schouwloop ophoudt en overgaat in een meanderende beek, verandert de naam in Markskken. De Hollandse Loop in Castelre en de Bollekensloop in Ulicoten kennen ook deze wijze van ontstaan.

Rond 1300 is er niet veel bos meer over. De open plaatsen in die restbossen blijken goede weideplekken te zijn. Er groeit meer gras dan op de bosbodem. Daar maakt de boer gebruik van. De degeneratie van het bos gaat daardoor nog verder. De open plekken worden groter en zijn geschikt voor het stichten van nieuwe nederzettingen.

Tussen 1245 en 1350 worden de akkercomplexen verder

Brabantse ploeg.

Veebocht om 's nachts het vee bijeen te houden.

uitgebouwd. Aan het eind van die periode gaat onze boer boekweit verbouwen. Hij introduceert hiermee een belangrijk gewas. Vanaf ca. 1500 stagneert de landbouw nog maar eens. Er is door de vergroting van de akkercomplexen gebrek aan mest ontstaan. De tiendheffingen treffen de boeren hard. Van tijd tot tijd waart ook de pest rond, waaraan veel mensen sterven. Er ontstaat meer en meer armoede en er is nauwelijks ondernemingslust. Rijk zijn de meeste zandboeren nooit geweest! Alleen met hard werken en met de 'medewerking' van het weer kon de boer zijn gezin te eten geven.

Wat later in de middeleeuwen ontstaan er buiten de vaste nederzettingen eenmansvestigingen of groepjes boerderijen. Elk bedrijfje heeft een eigen huiskamp (akker) en een eigen veebocht (omheining als nachtverblijf voor het vee). Er volgen vaak bedrijfssplitsingen. De nieuwe boerderijen komen naast en tussen de bestaande. Zo kan een kleine hoevenzwerm uitgroeien tot een gehucht of een dorp. De boeren leggen dan vaak één gemeenschappelijke veebocht aan. Die krijgt meestal een driehoekige vorm en wordt 'heuvel' of 'plaetse'

(plein) genoemd. De driehoekvorm blijkt heel handig te zijn bij het bijeendrijven en het vertrekken van het vee naar de weidegronden en naar de heide. De derde uitgang brengt de boer naar de akkers. Bij het Groeske in Castrele is dit systeem nog heel herkenbaar aanwezig. Ook op Loveren en op Nijhoven zie je de driehoekvorm nog. De Tommel had ook zo'n driehoekige plaetse, maar die is zo erg 'toegetakeld' dat je alleen op oude kaarten nog iets ervan herkent.

Uit het bovenstaande blijkt overigens wel dat de naam 'Frankische driehoek' voor deze pleinen niet juist kan zijn.

Ruim na de middeleeuwen doet zich het verschijnsel voor dat herders, dagloners en zonen van arme boertjes aan de randen van de heidevelden eigen, kleine boerderijtjes stichten. Eigenlijk is het een illegale activiteit, omdat ze stukken van de gezamenlijke gemeent in-pikken. Toch ontstaan zo gehuchten en buurtschappen, die – heel logisch – Heikant heten. In Baarle, Ulicoten en Zondereigen kennen we deze nederzettingvormen.

Na de onrust van de Tachtigjarige Oorlog met zijn ernstige plunderingen, komen we in een periode van de vroegere landbouw, waarin er een lange vrij stabiele situatie ontstaat. De boer vormt het landschap tot drie elementen. Het zijn tegelijk drie werkwijzen, drie productiesystemen en drie landschapstypen. Op de hogere gronden heeft hij

Kaart van Nijhoven met driehoekige plaetse tussen de rode haakjes.

In de tweede helft van de negentiende eeuw worden honderden hectaren naaldbos aangeplant.

En de boer..., ploegt hij voort?

meer in de mestvoorziening. Met de nieuwe meststoffen kan zelfs de schrale heide met redelijk resultaat beboerd worden. Het landbouwsysteem verschuift van drieledig naar tweeledig. De akkers en de beemden blijven een wezenlijke rol spelen.

Eeuwen en eeuwen was de boer volkomen afhankelijk van de natuur. Dat is hij voor een deel nog, maar inmiddels aanmerkelijk minder. Is de grond te nat, dan geeft drainage uitkomst. Bij droogte kan er berekend worden. Met een systeem van sloten en stuwijtjes is de waterstand te reguleren. Bemesting kan per grondkwaliteit

en per gewas bepaald worden. Moderne werktuigen werken snel en effectief.

De landinrichting bezorgt de boer grotere, aaneengesloten kavels. Er kan heel snel gezaaid, gepoot en geoogst worden, waardoor men minder weersafhankelijk is. De oogst kan met moderne middelen bewaard worden, zodat de kans op bederf sterk beperkt wordt. Er is een keur aan gewasbeschermingsmiddelen beschikbaar. Zelfs zaden worden preventief behandeld. Robots nemen veel van het dagelijkse werk over. De computer beheert alle data en helpt bij de planning van wat de boer te doen staat.

Waar is de tijd dat we konden zeggen: en de boer, hij ploegde voort!?

Bronnen:

- E. van Ginkel en L. Theunissen, 'Onder heide en akkers'; *Matrijs*, 2009.
- R. Bartlett, 'De Middeleeuwen'; *Librero*, 2014.
- G. Dirven, 'Traditionele boerenslandschappen, boerenerven en landbouwhuisdieren'; *Stichting de Brabantse Boerderij*, 2013.
- R. Borman, 'Oude beschavingen van de lage landen'; *Elsevier*, 1980.
- K. Leenders, 'Van Turnhoutervoorde tot Strienemonde'; *Walburg Pers*, 1996.
- G. Constable, 'De Neanderthalers'; *Time Life*, 1973.
- T. Prideaux, 'De Cro-Magnonnens'; *Time Life*, 1973.
- L. van Egeraat, 'Zeg maar dag tegen Brabant'; *Rijkhoek*, 1973.
- J. Hendriks, 'Traditionele boerderijen in Noord-Brabant'; *Kempens uitgevers*, 2003.
- J. van der Poel, 'De Landbouw in het verste verleden'; *Staatsuitgeverij*, 1961.

De landinrichting zorgt voor grote, goed te bewerken percelen.

Hoogspanning aan de Belgisch-Nederlandse grens (13)

HERMAN JANSSEN

We kijken terug op de uitreiking van de Knippenbergprijs en herdenken zowel het begin van de brievenmokkel via het postkantoor van Baarle-Hertog als de sluiting van het vluchtoord Baarle-Nassau-Grens. Laatstgenoemde onderwerpen verwijzen naar gebeurtenissen die exact 100 jaar geleden plaatsvonden. Later op het jaar memoreren wij de oprichting van de dodendraad en de ingebruikname van het

Belgische zendstation MN7. 2015 is voor Baarle dus een belangrijk herdenkingsjaar! We eindigen met een blik op de door Amalia georganiseerde WO1-activiteiten in 2015 en tonen u nooit eerder gepubliceerde foto's.

Heemkundekring Amalia van Solms heeft op zaterdag 15 november 2014 de prestigieuze Knippenbergprijs in de wacht gesleept. De beide kartrekkers van het Eerste Wereldoorlog-project, Frans Van Gils en ikzelf, ontvingen daarbovenop het zilveren draagin-

signe van Brabants Heem, een persoonlijke onderscheiding voor onze verdiensten met betrekking tot het historisch onderzoek én het op een veelzijdige en doeltreffende manier aan de man brengen ervan.

Knippenbergprijs

De spanning was te snijden toen de jury in het Klokkemuseum in Asten het verdict velde. Onder groot gejuich werd de Knippenbergprijs toegekend aan het project 'WO1 in onze grensregio. Vergeten? Opgehelderd!'. Voor Amalia was het niet echt een verrassing, eerder een opluchting. Onze vereniging voelde zich favoriet, maar was

Amalia's bronzen Knippenbergpenning.

Frans Van Gils presenteert het WO1-project.

helemaal niet zegezeaker. Er waren immers nóg twee sterke kandidaten in de running. Jardena Gil speelde een centrale rol in het WO2-project 'Joodse Tilburgers' van het Regionaal Archief Tilburg. Tom Tacken stelde een podcast van 261 wekelijkse afleveringen samen over de Eerste Wereldoorlog. Het historisch verloop werd hierin gekoppeld aan het individuele verhaal. Al zijn de drie genomineerde projecten moeilijk met elkaar te vergelijken, ze streven wél hetzelfde doel na: het vastleggen en uitdragen van vergeten oorlogserfgoed, in de hoop dat er lessen worden getrokken.

“Het project is in alle opzichten voorbeeldig,” zei juryvoorzitter Theo Cuijpers na de presentaties van de drie genomineerden. “Het kent verschillende niveaus, verschillende uitwerkingen, alles met de bedoeling om zoveel mogelijk mensen met de lokale geschiedenis te laten kennismaken.” De jury was behoorlijk onder de indruk van het vele én diverse werk dat gedurende een periode van een decennium is verricht. “Doordat zoveel instanties en vrijwilligers van allerlei pluimage erbij betrokken zijn,

is er een draagvlak gecreëerd om een gedeeld verleden ook daadwerkelijk te beleven,” besloot Cuijpers het eindoordeel van de jury.

Eerder had hij al de sterke punten van het project opgesomd: inhoudelijk gedetailleerd uitgewerkt in een boek en cursussen, het grote publiek geïnformeerd door fiets- en wandelroutes. “Door de reconstructies van de dodendraad wordt een haast directe ontmoeting met het verleden mogelijk gemaakt.”

Ook op het educatieve vlak raakt het project volgens de jury een snaar. “Door al de initiatieven van de heemkundekring Amalia van Solms wordt het unieke verhaal van de beide Baarles tijdens de Eerste Wereldoorlog en de relatie met én tussen Nederland en België op een zeer uitgebreide en pluriforme wijze overgebracht en verspreid,” voegde Cuijpers eraan toe. Amalia van Solms heeft Baarles met dit project overduidelijk op de Brabantse kaart gezet.

Frans en ik waren ontzettend trots toen we de prijs in ontvangst mochten nemen. Het is een bijzonder eervolle Brabantse cultuur- en

Frans en Herman met de bronzen penning.

erfgoedprijs, ingesteld door organisaties met ronkende namen als Brabants Heem, Erfgoed Brabant, de Leerstoel Cultuur in Brabant aan de Universiteit van Tilburg, de Historische Vereniging Brabant, het Noordbrabants Museum en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. De prijs bestaat uit een bronzen penning en een cheque van 1.000 euro voor de uitbreiding van het project.

In 2016 wordt de Knippenbergprijs uitgereikt op Baarles grondgebied. Er is nog geen locatie besproken. Zal de uitreiking op Nederlands en/of Belgisch grondgebied plaatsvinden? Alle opties liggen nog open! We maken er ongetwijfeld iets bijzonders van!

Tom Tacken.

Op de foto met Henk Hellegers en Ann Brosens.

Brievensmokkel vanaf 1915

Om het moreel van de Belgische soldaten te breken, werden alle brieven van en naar het front door de Duitse militaire censuur geweigerd. Niet te verwonderen dat al vlug smokkelnetwerken opgericht werden. Deze opereerden via de vrij gebleven enclaves van Baarle-Hertog. Het Werk Soldatengroet, de Officiële Inlichtingendienst van het Belgisch Comité, Union Belge, de Post der Geallieerden, Agence Lemaire en mevrouw Van Hal, ze hadden allemaal hun hoofdkantoor in de Molenstraat. De contacten met bezet België liepen via brievensmokkelaars, die gouden tijden beleefden. Zogenaamde *passieurs* brachten via bos- en heidewegen grote hoeveelheden smokkelpost van en naar Nederland. Maandelijks passeerden ongeveer 100.000 smokkelbrieven via Baarle-Hertog.

Eind januari 1915 was dit alles nog onmogelijk. Het postkantoor van Baarle-Hertog was immers ge-

Standbeeld van Joris Helleputte in Maaseik.

Smokkelpost vanuit Zondereigen.

sloten, ook al omdat de postmeester op 10 december 1914 was overleden. De Belgische regering in ballingschap beseftte het belang en de opportuniteit van de vrij gebleven Belgische enclaves. Vanwege de unieke ligging van het Belgische postkantoor in het enige onbezette dorp aan de grens met Nederland en de mogelijkheden die deze situatie bood, was een spoedige heropening aangewezen.

Omstreeks 10 februari 1915, ruim honderd jaar geleden, werd het postkantoor heropend na een incognito bezoek van minister Joris Helleputte aan Baarle-Hertog. Tijdens WO1 was hij de Belgische minister van Landbouw en Openbare Werken. Het postkantoor hing theoretisch af van de ontvangerij Veurne, doch in de praktijk was het de regering in Sainte-Adresse die er de lijnen uitzette. Volgens het bevolkingsregister werd het postkantoor in de Kerkstraat niet meer bewoond. Vermoedelijk verbleef hier echter de uit Turnhout gevluchte postontvanger Clement Jerome Loos, die zijn domicilie

in Turnhout hield. Hij was tijdens WO1 postmeester in Baarle-Hertog.

Al vlug was het postkantoor te klein. Er werd uitgeweken naar een naast de Remigiuskerk gelegen feestzaal, eigendom van burgemeester Van Gilse (nu: Baarles Museum). De grote toevloed van briefwisseling noopte tot een versterking van het personeelsbestand in de persoon van postbode Eyckens uit Herentals, gekend als 'den dikken Eyckens'. Hij was de tussenpersoon voor de brievensmokkel. Alle brievensmokkelaars werden immers vanuit het postkantoor van Baarle-Hertog betaald met geld van de Belgische regering.

Van Jef Versmissen uit Hoogstraten ontving ik twee gesmokkelde postkaarten. Eén ervan wil ik hier ter illustratie afbeelden. De kaart werd op 15 november 1914 door Karel Versmissen uit Zondereigen geschreven en de dag nadien naar zijn broer Alphons verzonden. Fons was soldaat bij het Belgische leger. De brief werd eerst naar het

Sluiting van het vluchtoord in 1915

Het internationale treinstation van Weelde-Station en Baarle-Nassau-Grens speelde eveneens een belangrijke rol tijdens de Eerste Wereldoorlog. Duizenden Belgische vluchtelingen kwamen te voet of met de trein hiernaartoe. De eerste maanden was het grensstation een doorgangsoord. Vanaf 21 november 1914 werd in de douaneloodsen een permanent vluchtoord ingericht voor bijna 1.600 onver-

Smokkelpost vanuit Zondereigen (verso).

postkantoor van Baarle-Nassau gesmokkeld. Het postkantoor van Baarle-Hertog was vanaf eind oktober 1914 dicht. De dodendraad was nog niet opgericht, maar de rijksgrens was door Duitse en Nederlandse militairen gesloten. Vanuit Baarle-Nassau werd de kaart via het spoorwegpostkantoor nr. 2 in Rotterdam naar het front verstuurd.

De boodschap luidt als volgt: "Beste Broeder Alphons, Voor deze kaart heb ik U al eenen brief en eene kaart gezonden. Heb U iets ontvangen? Hoe gaat het met U? Met ons allen heel goed! Wij hebben over veertien dagen eenen brief van U ontvangen."

De tekst gaat verder op de voorzijde van de kaart: "Hier zijn ook 32 Duitschers. Wij hebben er twee van in logement. Zij gedragen zich heel goed. Wij hopen steeds dat gij in goede gezondheid zijt. Wij hopen op eenen goeden einduitslag en op uwe terugkomst. Dag Fons, Vele Groeten. Voor God en Vaderland!"

Opbouw douaneloods in 1906 (collectie spoorwegmuseum nr. 5361). "Er was in die enorm uitgestrekte, met glas overkapte loodsen, een nijpend tekort aan kleding, dekens, warmte en (vooral 's avonds) licht."

Opbouw douaneloods in 1906 (collectie spoorwegmuseum nr. 5363). "Bij het begin van de uittocht uit België werden de vluchtelingen liefderijk ondergebracht bij de Baarlenaren thuis. Doch toen dit omwille van spanningen niet meer ging, werden de grote douaneloodsen voor de opvang afgestaan."

mogende vluchtelingen, waarvan er op dat moment nog heel wat in Zeeuws-Vlaanderen en West-Brabant verbleven.

Er waren tot hiertoe nauwelijks foto's van de gebouwen van het vluchtoord bekend. Daar is nu verandering in gekomen. De foto's van de douaneloodsen in dit artikel zijn afkomstig van het spoorwegmuseum in Utrecht en dateren uit 1906. De onderschriften komen uit de Nieuwe Rotterdamse Courant van 14 december 1914.

Op 13 februari 1915 werd door het Nederlandse leger het bevel tot ontruiming van het vluchtoord Baarle-Nassau-Grens gegeven. Grote gedeelten van Noord-Brabant en Zeeland waren in staat van beleg verklaard en in deze gemeenten mochten zich in principe geen vluchtelingen ophouden. Zeker geen onvermogen vluchtelingen. Dat waren lastposten voor de militairen die de grens bewaakten! Er werd een overplaatsing geregeld naar het regeringskamp van Uden. Begin maart 1915 werd het vluchtoord van Uden geleidelijk aan vanuit Baarle-Nassau-Grens en Zeeland bevolkt. Dagelijks kwamen daar ongeveer 300 vluchtelingen aan. Op 4 maart waren er nog een elftal zieken in Baarle-Nassau-Grens. Zij zouden pas verhuizen zodra ze genezen waren, wat op 15 maart gebeurde. Vervolgens werden alle goederen van het Baarlese vluchtoord per spoor naar Uden verstuurd, waarna een grote schoonmaak volgde.

Dodendraad

De dodendraad blijft actueel. Frans Van Gils is bijna rond met een nieuwe reeks van negentien inlei-

Interieur van de douaneloods in 1906 (collectie spoorwegmuseum nr. 5360). "Midden in de slaaploods staan zes spoorwagens op de rails. Drie ervan zijn ingericht als magazijn, één als nachtverblijf voor de ziekenzusters en twee als kantoor en spreekkamer voor de dokter."

Douaneloods in 1906 (collectie spoorwegmuseum nr. 5358). "Toen het kouder werd, voldeed het asiel niet meer. Na bemiddeling van de regeringscommissaris kwamen tweeduizend dekens. We hadden toen al heel wat kou achter de rug."

Douaneloods in 1906 (collectie spoorwegmuseum nr. 5359). "We kregen een indruk van netheid, al zagen de mensen met hun povere kledij in het stuwende stro van het nachtverblijf er alles behalve zindelijk uit. En zodra het allemaal proper is, wordt het wellicht weer vuil door de rommel van het stro en de moddervoeten."

Jo De Meyere.

dingen bij het toneelstuk Petrus en de Doodendraad, opnieuw met Jo De Meyere in de hoofdrol. Frans reist hiervoor door heel Vlaanderen.

Deze zomer is het exact honderd jaar geleden dat de dodendraad werd opgericht. Er komt ter herdenking een fotozoektocht langsheen de dodendraadfietsroute. Voor de verspreiding van de brochures doen we een beroep op de VVV's van Baarle, Hoogstraten, Merksplas en Ravels.

Medewerkers van de provincie Antwerpen hebben ons gemeld dat de geplande WO1-brochures over de dodendraad en de vrij gebleven Belgische enclaves jammer genoeg wellicht niet gepubliceerd kunnen worden wegens vermindering van het provinciale budget. Daarom doet het deugd dat er uit totaal onverwachte hoek wél een kwaliteitsvolle aanvulling op het project komt. Na een jaar vlot met hen te hebben samengewerkt, hebben Johan en Corke (twee vermaarde geocache leggers) begin november 2014 een driedelige dodendraad-cache gepubliceerd. Geocaching is een GPS-gestuurde zoektocht waarbij de gevonden aanwijzingen uiteindelijk tot de ontdekking van een schat leiden. Corke is vermaard omwille van zijn gesofisticeerde, van elektronica voorziene verbergplaatsen! Wat de doden-

Amerikaans kerkhof in Romagne.

draadcache zo bijzonder maakt, is dat deze specifiek ontworpen is om de sfeer van weleer op te roepen. Je maakt op een actieve manier kennis met allerlei activiteiten die tijdens de Grote Oorlog bij de dodendraad plaatsvonden. De eerste multicache, die 20 km lang is, loopt van bezet België naar neutraal Nederland. Je stapt in de schoenen van een grensgids, zoekt een ploiraam en een ondergrondse petroleumopslagtank en helpt het verzet. De tweede multicache is 16 km en brengt je al smokkelend terug naar België. Op weg naar de parking volgt bovendien nog een bonuscache. Met deze eigentijdse fietszoektocht hopen we een nieuw publiek te bereiken.

Huis Doorn.

Meer WO1-activiteiten

Amalia zélf organiseert ook in 2015 een aantal WO1-activiteiten. De jaarlijkse busreis bijvoorbeeld voert onze leden naar het voormalige vluchtoord Uden, in navolging van de vluchtelingen die maandenlang bij het grensstation in Baarle-Nassau verbleven. Na de middag bezoeken we Huis Doorn, de officiële Nederlandse herdenkingsplaats 1914-1918.

Begin juni zijn er drie vredsdagen voor de oudste basisschoolleerlingen en begin juli staat de vierdaagse busreis naar de slagvelden van Verdun geprogrammeerd. We brengen daar hulde aan Thomas

Alex Elaut.

Ansems, een Nederlandse emigrant die als Amerikaans soldaat om het leven kwam.

Alex Elaut komt langs voor een lezing op 17 november. Hij schetst het leven en het werk van een aantal Belgische kunstenaars die tijdens WO1 naar Nederland gevlucht waren. Bijzondere aandacht gaat uit naar Frans Willems uit Edegem, die in Baarle-Nassau-Hertog zestien aquarellen voor koning Albert heeft geschilderd.

Op 27 januari was er al grote belangstelling voor de zeer geapprecieerde lezing van Martine Kouwenhoven. Zij sprak over de belangrijke maar onderbelichte rol van vrouwen tijdens WO1.

Meer foto's

Af en toe ontvang ik nooit eerder gezien fotomateriaal uit Baarle-Nassau, vaak naar aanleiding van een lezing. Zo stuurde Hans van Lith, oud-voorzitter van de Western Front Association, mij twee foto's nadat ik in De Meern bij Utrecht voor deze vereniging een lezing

over de vrij gebleven enclaves van Baarle-Hertog had gegeven.

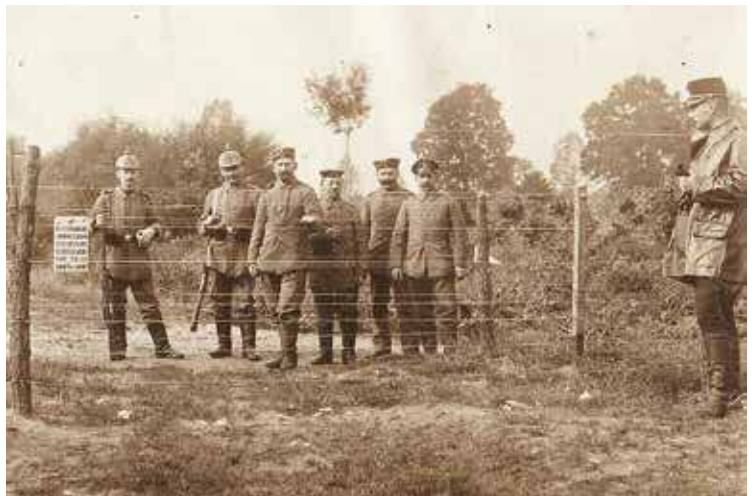
De eerste foto toont de achterkant van het grensstation. Achteraan staat een rijtje Duitse militairen in het standaard uniform van het *2^e mobiles landsturm Infanterie Bataillon 'Neuss'*. Op de voorgrond immers verwijst het nummer 22 op de wasdoeken overtrek van de pinhelm naar deze eenheid. De foto dateert wellicht uit de periode tussen maart en juli 1916. Vóór het rijtje Duitsers hangt een

ketting; dit is de rijksgrens. De dodendraad liep over het station heen. Ooit sprong een Duitse deserterende soldaat over deze ketting zijn 'vrijheid' tegemoet. Het is de eerste keer dat wij deze ketting zien. Het lijkt alsof de Duitse soldaat met de pinhelm risico's heeft genomen. Hij staat op Nederlands grondgebied. Hij kan gearresteerd en geïnterneerd worden. Maar aan de grens was het vaak een kwestie van 'leven en laten leven'. Beide partijen gingen vriendschappelijk met elkaar om.

Grensstation (collectie Hans van Lith).

Dodendraad (collectie Hans van Lith).

Hans bezorgde mij nog een tweede foto, van de dodendraad bij Zondereigen. Opnieuw zien we troepen uit Neuss, wellicht tussen mei en juli 1916. Ik meen dezelfde Nederlandse militair te herkennen als op de vorige foto, net als de Duitser met de pinhelm uiterst links. Let ook op de vierkant gezaagde paal, netjes ingesmeerd met carbolineum of scheepsteer. Vijf isolatoren hangen aan de Belgische kant. Bovenaan zit ook aan de Nederlandse kant een isolator met een elektrisch geladen draad. Wellicht moet deze verhinderen dat er een ladder tegen het paaltje geplaatst wordt. Helemaal links zien we de achterzijde van een waarschuwbord voor wie uit België komt. Het is tegen een paal van de beschermingsdraden genageld. Vanuit Nederland worden we in drie talen attent gemaakt op het gevaar. Dergelijk bord is in het Taxandriamuseum in Turnhout bewaard gebleven. Wie goed oplet, ziet nog een derde bordje. Dat hangt tegen een paal, rechts van de Duitsers. Mogelijk is het een militair plaatje met een of andere administratieve betekenis. Boven de hoofden van de soldaten hangen twee draden. Dat is de doorvoerleiding. In onze regio hing die geen zeven meter hoog, zoals op vele andere plaatsen. Dat hadden we al eerder op foto's en aquarellen opgemerkt.

Heel wat 'nieuwe' dodendraad-foto's komen uit Nederland en Duitsland. Dat is ook logisch. Grenswachters stuurden die foto's naar huis om aan te tonen wat hun taak was. Vaak werden ook foto's genomen van de inkwartieringsplaats. Ad Kuijpers, een gedreven verzamelaar, kon drie exemplaren uit Baarle-Nassau op de kop tikken. Dat weten we omdat zij vanuit

Nederlandse militairen in Baarle-Nassau (collectie Ad Kuijpers).

Chamseweg (collectie Ad Kuijpers).

het plaatselijke postkantoor naar huis verzonden zijn. Uiteraard is het dan leuk om te weten waar die foto's genomen zijn.

Voor de eerste foto is het quasi onmogelijk om de locatie te achterhalen. Dat kan zowat overal in Baarle-Nassau geweest zijn. Ik zie alvast geen herkenningspunten. U wel?

Antoon van Tuijl herkende het huis op de tweede foto. Het is het woonhuis van de familie Michiel-

sen aan de Chamseweg en stond bij de vroegere leerlooierij. Nog net zolang geleden is het afgebroken. De groep soldaten staat rechts van de voordeur.

De derde foto die Ad ons bezorgde, werd op 16 september 1914 op de Eikelenbosch genomen. Dat lezen we op het bord vooraan. Links op de schuurdeur staat als boodschap: 'Verboden te rooken'. De pijl achter de soldaten toont de 'Ingang te bed' op de hooizolder. Herkent iemand de oude boerderij?

Eikelenbosch (collectie Ad Kuijpers).

Mogelijk is deze vernield tijdens WO2, zoals zoveel boerderijen op de Eikelenbosch.

We sluiten dit artikel af met een paar foto's uit Castelré die ik heb ontvangen van Lieve Christiaensen. Zij is een nakomlinge van Broos Janssens, bij wie noodpastoor Leon Baes begin 1915 onderdak had gevonden. Een eeuw geleden...

Zoals we weten was Leon Baes een belangrijke contactpersoon voor het verzet. De Duitsers hadden een groot bedrag op het hoofd van deze spion gezet, maar ze kregen hem nooit te pakken. Als noodpastoor van Castelré had Baes een pas om zijn oversten in Baarle-Nassau en Breda te bezoeken. Aan de grens met Minderhout zag je hem vaak brevieren en hij hield daar altijd een oog op de woning van de familie Meyers. De stand van de gordijnen maakte immers duidelijk wanneer het benaderen van de dodendraad veilig was. Zoals wel meer pastoors in die tijd was ook Leon Baes een fervente jager. Op de laatste foto zien we hem met zijn jachtgeweer. Ook de jacht was een geldige reden om zich in de buurt van de grens op te houden...

V.l.n.r.: Joanna Janssens, Ambroos Janssens, Maria Janssens, Louisa Janssens, Leon Baes en Josefien Janssens (collectie Lieve Christiaensen).

V.l.n.r.: Josephina Janssens, Maria Janssens, Louisa Janssens, Leon Baes, Ambrosius Janssens en August Janssens (collectie Lieve Christiaensen).

Beleef het verleden op unieke wijze!

Geocaching bij de Dodendraad

JOHAN VAN HOUTVEN

Tijdens de Eerste Wereldoorlog gebeurden er opmerkelijke dingen aan de Belgisch-Nederlandse grens, de grens tussen oorlog en vrede. Vanaf midden 1915 werd ze afgesloten door een Duitse draadversperring onder hoogspanning, de 'dodendraad'. Ondanks de dodelijke aard van deze hindernis passeerden er heel wat mensen en goederen, meestal op clandestiene wijze. Corke en Yo-han (mijn geocaching nickname) legden in 2014 in goede samenwerking met Amalia een serie van drie dodendraad-geocaches. Naar aanleiding hiervan vroeg Herman mij om een artikel te schrijven over geocaching. Hieronder lees je het resultaat.

Volgens Wikipedia is geocaching een buitensport en spel, waarbij gebruik wordt gemaakt van een gps-ontvanger of 'slimme telefoon met ingebouwde gps-ontvanger' om ergens ter wereld een zogenaamde geocache (verstopplaats) te vinden. Niet meteen een

Logo van de geocachingwebsite.

omschrijving die mij zou motiveren om dolenthousiast naar buiten te hollen en eraan te beginnen. Nochtans is het een grandioze hobby, die mij op meer dan 6.500 plaatsen in binnen- en buitenland heeft gebracht, mij op die manier al heel wat bijzondere plaatsen,

Johan Van Houtven.

fraaie monumenten en historische sites heeft doen ontdekken, me verstandelijk en fysiek heeft uitgedaagd en me om al die redenen al veel voldoening heeft geschonken.

Ontstaan

Op 3 mei 2000 verstopte de Amerikaan David Ulmer een zwarte plastic emmer met een logboek en ruilspullen in een bos bij zijn woonplaats in Portland, Oregon. Vervolgens publiceerde hij de coördinaten van zijn *stash* (geocache verbergplaats) in de nieuwsgroep voor satellietnavigatie op internet. Ondertussen liggen er meer dan 2.500.000 geocaches over heel de wereld. In België liggen er 23.000 en in Nederland 31.000. Men telt wereldwijd circa 6 miljoen geocachers.

Fiets-gps.

Yohan verkent de grens op Loveren.

Net zoals bij het wandelen, fietsen en reizen gaat het om een heel breed publiek, uit alle lagen van de bevolking. Het kost niets. Nou ja, je moet natuurlijk wel een wandel-gps of smartphone met ingebouwde gps-ontvanger hebben. En net zoals bij het wandelen of fietsen kun je je uitrusting verder uitbreiden en net zo duur maken als je dat zelf wil.

Hoe ga je tewerk?

Je kiest een geocache uit op www.geocaching.com. Vervolgens trek je met behulp van een wandel-gps of smartphone met ingebouwde gps-module de wijde wereld in om de opdracht uit te voeren die in de geocache is beschreven. Zodra je de *stash* gevonden hebt, noteer je in het logboek je geocaching *nickname* (Yohan, in mijn geval) en de datum. Daarna log je online je bevindingen op [geocaching.com](http://www.geocaching.com), bij de geocache die je net tot een goed einde gebracht hebt. Op die manier weet de C.O. (*cache owner* of cachelegger) wat je ervan vond. Ook andere geocachers kunnen je

log lezen. Het kan hen aanmoedigen om eveneens die cache te doen. Of juist niet.

Wil je meer weten over geocaching? Dan kun je via een google-zoekopdracht bijzonder veel informatie vinden. Bijvoorbeeld: <http://www.geocachingwijzer.nl/geocaching-stap-voor-stap-uitleg/>. Tevens zijn er tal van boeken over geocaching te vinden. Op Facebook kun je als beginner met al je vragen terecht in de groep 'Geocaching beginners/starters': <https://www.facebook.com/groups/268206676652671/>.

Corke.

Dodendraad-geocaches

Na ruim een jaar voorbereiding werd in de herfst van vorig jaar een

serie van drie geocaches gepubliceerd die grotendeels de borden en reconstructies van de dodendraad-fietsroute volgen. De reeks bestaat uit drie geocaches, die samen een fietsroute vormen:

- DOD 1 (dodendraad fietscache 1) <http://coord.info/GC4V9WH>
- DOD 2 (dodendraad fietscache 2) <http://coord.info/GC5BXH9>
- DOD 3 (dodendraad fietscache 3) <http://coord.info/GC5FQYN>

Cacheleggers Corke en Yohan nemen je graag mee naar de tijd van toen. Deze twee fietsmulti's plus bonuscache vormen samen een gevarieerde en leerrijke lus van circa 36 km. (Een fietsmulti is een multicache die je per fiets doet. Een multicache is een geocache waarbij je meerdere locaties aandoet alvorens je de stash zal kunnen vinden.) De eerste multicache, die 20 km lang is, loopt van België naar Nederland. De tweede multicache is 16 km en brengt je terug naar België. Op weg naar de parking volgt bovendien nog een bonuscache.

Je doorkruist de prachtige vallei van het Merkske en het domein van Wortel-kolonie. Je bewondert Baarle (het merkwaardigste dorp ter wereld) en het pittoreske Castelré. Je fietst langs dodendraad-reconstructies, schildwachthuisjes,

De vallei van het Merkske bij Halschoor.

Schaltheus K5.

een *Schaltheus* en de vroegere spoorweg het Bels Lijntje. Kortom: er is onderweg heel wat te zien en te beleven.

Wat deze geocache zo bijzonder maakt, is dat deze specifiek ontworpen is om de sfeer van weleer op te roepen. Je maakt op een actieve manier kennis met allerlei activiteiten die tijdens de Grote Oorlog rond de dodendraad plaatsvonden. Je stapt in de schoenen van een grensgids of passeur. Je helpt het verzet. Je smokkelt

voedingswaren en levensmiddelen van neutraal Nederland naar bezet België. Je komt attributen tegen op je pad, zoals een klapraam en een ondergrondse petroleumopslagtank.

Het parcours loopt grotendeels over verharde paden, maar er zitten ook een paar onverharde stukken tussen. Daar kun je in tijden van droogte met los zand geconfronteerd worden of als het geregend of gesneeuwd heeft, met modder. Bedenk dat er in de Eerste Wereld-

oorlog bijna geen verharde wegen bestonden. Zandwegen waren de norm. Deze stukken zijn dus ideaal om je ten volle in te leven.

Als je slaagt in al je opdrachten, kun je de eindcoördinaten uitrekenen en op die plek op zoek gaan naar de *stash* (verbergplaats). Daarin zit een logboekje waar je je geocaching *nickname* en de datum in noteert. Daarmee bewijs je dat je deze geocache gevonden hebt. De verbergplaatsen van de Dodendraad geocaches zijn door de vermaarde cachelegger Corke gefabriceerd. Hij was dusdanig gecharmeerd door het concept dat hij er zijn volle medewerking aan verleende. De parels die hij fabriceert, zijn tot over onze landsgrenzen gekend. In de *stash* van DOD 1 bijvoorbeeld, zitten heel wat werkuren. Deze creatie werd ook van de nodige elektronica voorzien. Meer kan ik daar helaas niet over verklappen, want dat zou het verrassingseffect tenietdoen.

Na je vondst ten velde log je deze geocache ook op www.geocaching.com.

Petroleumreservoir.

Zicht vanuit het Groeske op de St.-Katharinakerk in Hoogstraten. Soms wordt er afgeweken van de dodendraadroute.

Stash van de eerste dodendraadcache.

com. Daar kun je je bevindingen neerschrijven. Dat is niet alleen leuk voor de legger, die zo te weten komt wat je van zijn creatie vond. Het is ook informatief voor andere geocachers. Vergeet je fotoestel niet. Foto's bij je log worden zeer gewaardeerd! Alvast veel cachep-lezier gewenst en geniet van al het moois in deze regio. Zowel aan het begin- en eindpunt van de reeks als onderweg kom je drank- en eetgelegenheden tegen.

Hieronder vind je drie logs van geocachers die de dodendraad-geocaches al gevonden hebben.

Zicht op de eeuwenoude Halschoorhoeve.

Rabbits

“Wij hadden het genoeg deze cache te mogen proefrijden, nét voor de publicatie.

Proefrijden? De reputatie van de leggers indachtig wisten we dat dit hoogstens enkele minuscule tikfoutjes in de tekst kon opleveren, en dat bleek ook zo. Voor de rest beloofde dit een mooie fietstocht te worden, waar we ons hier en daar op de *waypoints* (red.: *richtingwijzers*) allicht aan enkele fraaie staaltjes huisvlijt konden verwachten. En onze verwachtingen werden zelfs overtroffen: deze dodendraadreeks is een PARELTJE!

Als iets goed is, dan moet je dat zo laten. Want als je eraan gaat prutsen, leidt dat meestal tot een desillusie. De bestaande dodendraadfietroute van de lokale heemkundekring is op zich al prachtig uitgewerkt: een aangename fietstocht langs plekken met een geschiedenis, fraaie reconstructies van elementen van toen en uitgebreide informatieborden, met interessante weetjes en verhalen. Zelfs de lokale bevolking was verbaasd om op deze manier bepaalde dingen te vernemen. Dit nog willen verbeteren, is dan ook

een uitdaging van formaat. En toch hebben Yohan en Corke het WO1-project op een nog hoger niveau gebracht, met een eigen verhaal dat volop gebruik maakt van de bestaande route, maar er ook nieuwe elementen aan toevoegt. Dat ze in hun missie geslaagd zijn, wordt bevestigd door het feit dat een verwijzing naar deze geocaches nu ook prominent aanwezig is op de dodendraadwebsite. Van erkenning gesproken!

Brievensmokkel.

Op sommige *waypoints* volstaat het om aandachtig de infopanelen te bekijken, op andere krijg je knappe staaltjes van vakmanschap en inventiviteit te zien. We gaan niet alles opsommen, maar zo is het verhaaltje van de brief écht briljant uitgewerkt, van het ophalen ervan tot het afleveren. En ook heel kleine details zijn knap bedacht, zoals die code 81 bij *waypoint* 12. De *stash* van DOD 1 is de klap op de vuurpijl: magnifiek!

Als je deze tocht doet zoals hij bedoeld is (dat wil zeggen: je écht inleven in het verhaal, daarbij ook je tijd nemen om de reconstructies te bekijken en de info-panelen te lezen en te beluisteren), dan kun je hier best een dagje voor uittrekken. Wij hebben er hier en daar nog een ‘tradje’ (red.: *een traditionele geocache, bestaande*

Schildwachthuisje en informatiebord bij Halschoor.

uit één waypoint waar je meteen de stash vindt) dat op het traject lag aan toegevoegd en gingen 's middags iets eten in het centrum van Baarle. Dan ben je al snel een vijftal uur zoet. Maar je verveelt je geen moment. Ons verdict: absolute topklasse!"

OpdeBeek

"Op een prachtige zondagmiddag de Dodendraad fietscaches gedaan. Wauw, wat een prachtig thema en geweldig uitgevoerd. We zijn echt onder de indruk. Dit is een stukje historie dat de Nederlandse geschiedenisboeken niet gehaald heeft. De cachelegger heeft een aantal zeer mooi uitgevoerde waypoints toegevoegd aan de zeer interessante infoborden, die alle

aspecten van de dodendraadgeschiedenis weergeven. En dat in een verhaal verpakt waardoor je helemaal meegenomen wordt in de tijdsgeest. *Chapeau!* Alle way-

points zijn goed te vinden en na wat berekeningen ook de eindcaches, die opvallend origineel zijn uitgevoerd. Voor alle drie de caches verdiende favo's toegekend (*red.: favorietenpunten waarmee je een geocache waardeert*). Heel hartelijk dank voor deze drie bijzondere caches."

Franske2

"Vandaag op deze 11/11/'14 vonden we het een prachtmoment om deze herdenkingsmulti te rijden. Thuis de inleidende tekst goed doorgenomen opdat we goed

Een mooi stukje Zondereigen.

Kapel op het Groeske in Castelré.

voorbereid de nodige hulp zouden kunnen bieden aan de dappere weerstanders, die hun leven op het spel zetten om de 'Fritsen' een voet dwars te zetten. We zouden een handje toesteken om twee piloten naar veilig gebied te loodsen en in retour wat smokkelen om het thuisfront extra voedsel te leveren, nu alles daar gerantsoeneerd is. We kregen een kogelvrij vest, rubberen laarzen en dito handschoenen mee. Hopelijk brengen wij het er levend vanaf...

Franse Baan.

De piloten en de brieven meegenomen en op de juiste plaats gedropt. Door de 'hete' draad gekropen. Gelukkig hadden we het klapraam niet vergeten. Tussendoor even sabotage gepleegd. Toen werd het tijd om wat smokkelwaar in te slaan voor de reis huiswaarts, waar we dan ook alles konden afleveren en de beloning opstrijken. Dank voor

dit stukje geschiedenis dat nooit vergeten mag worden. Nooit meer oorlog?"

Snuffelke

"Vanmorgen vertrokken voor onze geheime afspraak in Wortel-kolonie om er brieven op te halen evenals twee Engelse piloten, die in een

schuilplaats verbleven tot er voor hen hulp op komst was... Het zonnetje scheen, maar het was ferm koud. Slechts 5°C. Tegelijk dachten we eraan hoe het een eeuw geleden moet geweest zijn. Toen was het donker en misschien ook zo koud en overal zandwegen. Verharde wegen vond je nog maar zelden. Onderweg kregen we de ene code na de andere mee. En een passeersraam. Bedoeling was om zonder verraad veilig de dodendraad te passeren en Baarle te bereiken. Het is ons gelukt om de post te bezorgen en de piloten aan Nederlandse kant te droppen, vanwaar ze waarschijnlijk snel Engeland kunnen bereiken!

We hebben enorme bewondering voor de manier waarop deze eerste multi uitgewerkt werd. We genoten van de stralende zon en de rustige wegen. We leken bijna helemaal

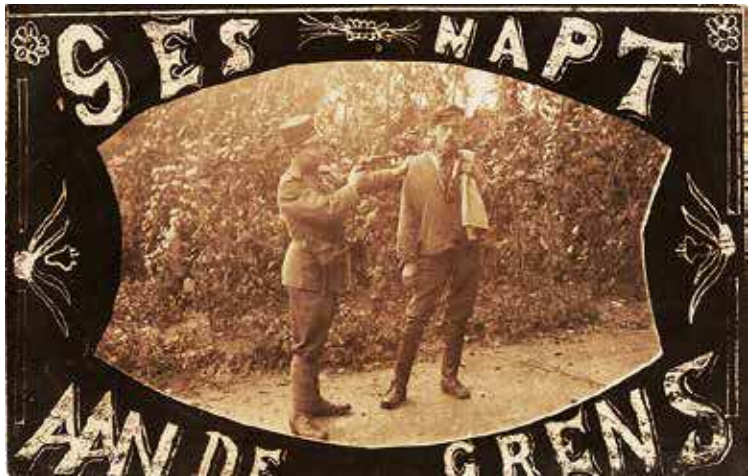
Vallei van de Mark ter hoogte van de watermolen.

Opgepast!

alleen op stap te zijn. Plots was de dodendraad daar... Dan ben je wel even stil! De draad die voor zoveel mensen zoveel miserie meebracht, die het leven daar in het noorden van België beheerste. En toch zijn er bitter weinig mensen die er ooit over hoorden...

Vervolgens was het rekenen geblazen. We vonden een pracht van een *stash*. Helemaal aangepast aan de tijd van toen. Eerst een picknick en dan verder: smokkelwaar bijeenzoeken en weer richting Hoogstraten. Een dikke *favorit*!"

Bij de tweede dodendraadcache wordt je smokkelaar.

Exclusief aanbod

Corke, Yohan, Coachy en Merel bieden op zaterdag 2 mei geïnteresseerde leden van Amalia van Solms een gratis initiatie geocaching aan. Beleef de dodendraad-geocaches live, onder begeleiding van ervaren geocachers die je de knepen van het vak leren. Interesse? Geef dan vóór 20 maart jouw naam door aan het secretariaat (Maria Voeten, info@amaliavansolms.org). Wat heb je nodig? Een fiets, proviand voor een dag, de geocache-opgave (die kan je downloaden en uitprinten), schrijfgierief én zin om 36 km te fietsen, natuurlijk. DOEN!

Verhalen bij 70 jaar bevrijding (2)

JOS VAN ROOZENDAAL EN
ANTOON VAN TUIJL

Jos van Roozendaal is al heel lang sterk geïnteresseerd en gespecialiseerd in alles wat met de Tweede Wereldoorlog te maken heeft. Vooral het wel en wee van piloten en hun vliegtuigen houdt hem bezig. Wij herinneren ons nog zijn bemoeienissen bij het herstel van het gedenkteken voor William Kirlin aan de Hoogstratensebaan in Castelre. Daar stortte de 'Baggy Maggy', een grote bommenwerper, neer. In de voorbije jaren voerde Jos enige gesprekken met bewoners van de Nieuwe Strumpt en omgeving. Hij zocht ooggetuigen van bepaalde gebeurtenissen – een gevecht, enkele gesneuvelde soldaten, een luchtaanval en een neergestort vliegtuig – om de ware toedracht te achterhalen. Er kwamen heel wat verhalen boven. Tegelijk blijkt ook dat het geheugen van de mens na zoveel jaren niet alles even nauwkeurig vasthoudt. Wij delen de herinneringen van enkele ooggetuigen met onze lezers.

Gesprek met Neel Ooninx op 7 november 2009

Neel is geboren op 11 januari 1932 en later getrouwd met Anna Smolders van de Heesboom uit Baarle-Nassau. Hij was in 1944 bijna 13 jaar.

Neel is de tweede zoon uit het gezin van Jan Ooninx en Kee Snepvangers. Hun gezin telde zeven zonen en zes dochters. Anna Smolders is de derde in het gezin Smolders.

Aan het eind van de oorlog hadden ze bij Ooninx een schuilkelder maar die werd ten tijde van een gevecht en een luchtaanval die in de buurt plaatsvonden, niet gebruikt.

Ze zaten met zijn allen in de zogenaamde perdsstal, de stal waar ook de koeien stonden. Alles rondom van die stal was en is nog

van beton. Ook het plafond. Tegen de buitendeur hadden ze een hoop zand liggen om granaatscherven en kogels buiten te houden. Tijdens de luchtaanval op 13 oktober vlogen de kogels door de deuren, maar kwamen niet bij de stal. Daar zat niet alleen het gezin Ooninx, maar ook het gezin Keustermans-Verhees van de Planken Barak aan de Hoogstratensebaan. Dat was naar hier gevlucht voor het oorlogsgeweld.

Op de Nieuwe Strumpt, waar nu de Clemenshoeve is, was toen geen hoeve maar op de plaats van de kleine boerderij van Toon Peeters (nu de zoon ervan) op het adres Oude Strumptsebaan 3, stond de 'Ellenhoeve'. Deze was identiek aan de 'Olgahoeve' (van Tielmans) en net als 'Het Klompke' en later de 'Clemenshoeve' van Raming uit Breda.

Hier is de noodwoning van Peeters te zien. Op de plaats van de schuur stond vroeger de Ellenhoeve.

Na de luchtaanval van 13 oktober 1944 is op de plaats van de verwoeste 'Ellenhoeve' een noodwoning gezet waar nu nog steeds een zoon van Toon Peeters in woont. Bij de luchtaanval vielen twee bommen op de hoeve en vernielden deze (zie ook blz. 80 e.v. van 'Baarle in de Branding'). In de schuur van Peeters zaten Duitsers en na de aanval was daar nog Duits materieel achtergebleven, maar de mitrailleurs en munitie waren verbrand.

Soldaat Hunter lag in de sloot, ongeveer waar de tractor staat.

Hinderlaag?

Op de ochtend van vrijdag 13 oktober 1944 ziet de vader van Neel, Jan Oonincx, dat er andere militairen, dus geen Duitsers, aankomen. Hij denkt dat het in de voormiddag rond 10 uur was. Hij zei dat ze eraan kwamen en dat iedereen moest gaan schuilen. Het is volgens mij goed mogelijk dat dit de Engelse patrouille van acht man was. Ze werd verrast door de Duitsers of was in een hinderlaag terechtgekomen. Er was veel begroeiing en bosjes toentertijd nabij Oonincx. Maar er was ook een open plek en het zou kunnen dat ze daar toen aangevallen zijn door de Duitsers. Dat zou ook verklaren dat er van de patrouille vijf gevangen zijn genomen en drie sneuvelden. Een tijdje nadat de vader geroepen had en zij allen moesten schuilen, hoorden ze buiten volop schieten, gebrul en gekrijs. Dat hield enige tijd aan. Toen het wat stiller werd, durfden ze nog niet naar buiten te gaan.

Neel is pas een dag na de aanval naar de gesneuvelden gaan kijken. Dat moet op de morgen van 14 oktober geweest zijn. Toen lag de Typhoon van Evans er nog niet.

Maar evengoed was het later. Toen hij naast hun huis keek en wat dichterbij kwam (51°26'00.3"N, 4°51'04.1"E) zag hij in de sloot de eerste gesneuvelde militair liggen. Neel vertelde mij dat het Hunter was, want dat had hij op het plaatje gezien. Hunter was nog niet begraven. Hij had nog een handgranaat bij zich en ook magazijnen voor een mitrailleur. De dode soldaat had een schotwond door het oog en vlak bij de plaats waar hij lag, was een gat

in de grond te zien. Neel zag dat er een bloedplas was geweest. De schoenen van Hunter waren ook geraakt maar hij heeft ze nog lang gedragen, al waren ze wel te groot. Nabij de zandweg waren schuttersputjes gegraven en ook was er een mitrailleurnest uitgegraven. Uit een van de schuttersputjes stak een lichaam, dat gevouwen in de kuil zat. (51°25'04.7"N, 4°51'07.2"E). Neel denkt dat dit Ford was en hij meende eerst dat het een neger was omdat hij zo zwart was. Dit

Soldaat Ford lag aan de linkerkant, net voor de boom. Op de achtergrond de nieuwe Clemenshoeve.

kan het gevolg zijn geweest van het feit dat hij gevouwen met zijn hoofd en voeten in de put stak. Volgens Neel hadden de Duitsers dat gedaan om hem snel te 'begraven'. Ford had schotwonden over zijn gehele lijf. Hij droeg nog handschoenen met lange kappen die ook doorschoten waren.

Hij liep wat verder, zo vertelt Neel, naar waar een mitrailleursnest was (51 26'00.0"N, 4 51'14.2"E) en zag daar wat uit de grond steken. Toen hij wat dichterbij kwam, eens goed keek en met zijn voeten wat grond weghaalde, lag daar de derde soldaat, Kirk. Deze had een snijwond in de hals. Net van tevoren had hij een Duitser gezien bij Kirk. Neel denkt dat Kirk nog leefde en dat de Duitser hem met een mes heeft gedood.

Een beetje verder (51 26'00.2"N, 4 51'15.4"E), voorbij de gesneuvelden, lagen uitrustingsstukken: geweren, kaarten, helmen, enzovoorts. Neel heeft twee geweren meegenomen. Het waren Lee Enfields. Die heeft hij nog lang gehad. Het zou kunnen dat deze uitrusting van de gevangen patrouilleleden is geweest en dat de Duitsers ze daar ter plekke gestript hebben. De gesneuvelden hadden geen helm op maar een muts.

Fons Keustermans heeft samen met iemand anders twee van de drie militairen een voorlopig, ondiep graf gegeven. Vermoedelijk waren dat Hunter en Ford. Neel stond erbij te kijken. (veldgraf 51 25'59.6"N, 4 51'04.7"E).

Ongeveer drie weken nadien – in ieder geval toen de streek bevrijd was – zijn de drie weer opgegraven. Neel was daarbij en hij herin-

Op de achtergrond de Oude Strumpitsebaan, waar de Typhoon langs schoof.

nert zich de stank nog. Ook dat er bij Kirk een kogel uit zijn hals viel, samen met wat geronnen bloed.

Neel vertelt verder over de twee gesneuvelden (Taylor en Cassidy) die nabij Sprangers (nu van Dun) hebben gelegen. Hij heeft een kruis zien staan met twee graven net voor van Dun (Sprangers) op de scheiding van de percelen, zo ongeveer waar nu Pieter Verhoeven woont. Verder weet hij er niets van te vertellen.

Raadselachtig graf

In de Kromme Hoek zou een Duitser begraven hebben gelegen. Er stond een kruis met daarop een naam die hij noemde als *Obergefreiter* (niet zeker) Bruck Heinz Polsnik. Ik heb overal bij de Duitse gravendienst gezocht, maar geen graf of gesneuvelde gevonden die op deze naam lijkt. Neel heeft het altijd een raadsel gevonden waarom daar een graf lag. Het volgende voegde hij eraan toe: de Kromme Hoek was o.a. het jachtgebied van enkele mensen uit Breda, o.a. mogelijk de advocaat Klinkhamer. Was hij getrouwd met een dochter van Raming uit Breda? Verder

waren bij dat jachtgezelschap oud-Burgemeester Schram uit Chaam en Bart Verhees uit Chaam. Typisch, aldus Neel, was dat Klinkhamer nooit langs dat Duitse graf wilde. Hij liep er altijd met een grote boog omheen. Neel denkt dat het iets maken heeft met het verhaal over het doodschieten van een Duitser door Bart Verhees. Dat wordt wel eens verteld. Hij denkt dat de Duitser die daar begraven lag, doodgeschoten is door Verhees en in de Kromme Hoek begraven werd, met medeweten van Klinkhamer en dat hij daarom niet langs dat graf wilde. Het zijn veronderstellingen waarop ik nooit een bevestiging heb kunnen vinden.

De Typhoon van Evans

Neel kwam eens op een morgen naar buiten gegaan en zag voorbij een bosje een vliegtuig liggen dat helemaal gaaf was maar wel omgebogen propellerbladen had. Het was uit de richting van Harrie Laurijssen gekomen en had een diep spoor gemaakt door de akkers. Het landingsgestel was niet uit. Het vliegtuig lag achter waar nu Jansen- van de Put woont (51 26'11.3"N, 4 50'56.8"E). Louis

Verhoeven had hem verteld dat de piloot eruit was gekropen en naar een bosje gelopen was richting Oude Strumptsebaan. Daar zaten volgens Neel Duitsers in. Hebben zij de Engelsman doodgeschoten? Het vliegtuig had twee kanonnen en hij heeft daar nog hulzen van die toen nog scherp waren. Ze zijn van het kaliber 20 mm. De beide kanonnen waren nog intact toen hij er de eerste keer bij kwam maar enkele dagen daarna zag hij dat een van de twee lopen was gesprongen.

Het vliegtuig is een dag na het neerkomen, opgeblazen. Maar ze hebben er nog wel onderdelen vanaf kunnen halen. Zo hebben ze het rubber van de banden willen gebruiken om er antiklembanden voor de fiets van te maken. Dat mislukte omdat ze te klein waren.

De vellingen van de hoofdwielen hebben ze ook nog lang gehad. Het staartwielje zou meegenomen zijn door Fons Rentiëns. Het vliegtuig had een *roundel* (schildje) achter de cockpit, dat weet hij zeker. Volgens hem hadden ze bij Jef Peerden de parachute want toen hij daar werkte, had Jef nog linten van die parachute. Ook dacht Neel dat Jef Peerden zijn pees onderstopte met de parachute, die grijs was volgens hem.

Baggy Maggy van Castelle

Neel heeft dit vliegtuig gezien. Samen met Rinus, zijn broer, was hij aardappelen aan het uitdoen toen het vliegtuig overkwam. Neel weet niet precies meer waar dat was. Eén motor stond stil, maar welke, dat weet hij niet. Ze zijn er die dag niet naartoe geweest.

B-17 van 20 juli 1944

Achter de Maaijkant stortte op 20 juli 1944 een B-17 neer. Neel is richting Maaijkant en verder gegaan net nadat de school uit was, maar op het eind van de Maaijkant konden ze niet verder. De Duitsers waren er aan het zoeken en het was te gevaarlijk om daar in de buurt te komen.

Onderduikerkamp in landgoed Dr. Bloem

Op het eind van de oorlog ging Neel met jongens uit de buurt wel eens kijken in het bos waar nu de munitieopslag is die het dichtst bij hun huis is. In 2009 is dat het enige waar nog wat bewaard wordt (51 26'07.77"N, 4 52'05.06"O). Op een keer kwamen ze in het bos dat toen vanaf het Castelsch Baantje tot aan het landgoed Bloemgoed doorliep. Nu is dat het bos dat tussen het munitiekamp met

de Pools Heining en de Wildertsebaan ligt. Toen ze wat verder dat bos inliepen, zagen ze mensen met apparatuur in een sloot liggen. Onder hen herkende hij Gerard Gulickx, die bij hen met brood langskwam en de post rondbracht. Naderhand vertelde Gerard hem dat hij hen weg had zien lopen. Ze waren er inderdaad vandoor gegaan. Neel wist het niet zeker maar dacht dat ze ook Jaon Verschuieren hadden gezien, de vader van Louis Verschuieren.

Op de plek waar nu het varkensbedrijf van Theeuwes staat, was een schuilkelder gemaakt en daar zaten onderduikers of anders misschien *escapers* in, aldus Neel (51 26'20.72"N, 4 52'2.91"O).

Gesprek met Janus Sprangers op 11 februari 2010

Janus is als enig kind geboren op 21 oktober 1931 te Ulicoten op de Nieuwe Strumpt. In zijn geboortehuis woont nu Peter Dirven en daarvoor Jan Oonincx met zijn gezin. De boerderij was van Brosens uit Hoogstraten, die ook de panden in bezit had van Kox, Jan van der Kaa, Frans Peeters, Jan van den Brandt en Peer Meijvis (naderhand Jan Strijbos). De boerderij van Sprangers (en na 1931 van Jan Oonincx) is de eerste die door Brosens werd gebouwd. Eerst stond er

Op de achtergrond zien we de Nieuwe Strumptsebaan. Links van de boerderij zou de Typhoon neergekomen zijn.

alleen het boerderijtje van Janeke Verhoeven. De vader van Janus Sprangers kwam oorspronkelijk van de Dreef en zijn moeder uit Klein Zundert.

Voordat de ouders Sprangers in hun eerste huisje gingen wonen, was het een verblijfplaats voor mensen die de omgeving aan het ontginnen waren. Er werd daar veel woeste grond ontgonnen. In 1931 bouwden zijn ouders de boerderij aan de Beemdendreef. Daar woont nu Marco van Dun. Voorheen woonde daar Jos van Dun en daarvoor Chat van Dun, die het van de ouders van Janus hebben gekocht toen die in 1953 naar Chaam vertrokken. De reden om naar Chaam te gaan, was dat er op de Strumpt toen geen water, elektriciteit en telefoon was. Jef Peerden, zijn schoonvader, had wel telefoon.

De Beemdendreef heette toen nog anders. In dezelfde tijd dat hun boerderij werd gebouwd, werden ook de boerderijen 'Ellenhoeve' en 'Olgahoeve' gebouwd. Op 'Ellenhoeve' ging de familie Piet Peeters wonen en op de 'Olgahoeve' kwam Tielemans. Die was getrouwd met een zus van Piet Peeters. Zowel Peeters als Tielemans kwamen oorspronkelijk van Oosterhout. Beide boerderijen werden gebouwd door Raming uit Breda, die daar een kledingzaak had. Raming was van oorsprong een Duitser. Hij kwam vroeger in dit gebied wel eens jagen. Later heeft hij er veel grond gekocht.

Het gezin Tielemans telde zeven kinderen: vier zonen en drie dochters. Zoon Tommes heeft later lang op de boerderij gewoond. Nu woont zijn zoon er nog.

Niet bang

Janus ging tot zijn elfde jaar naar school in Ulicoten, maar kon naar zijn idee niets meer bijleren bij de toenmalige hoofdonderwijzer Verschuren. Hij vroeg zijn vader om op kostschool te mogen. Daar zat Janus Peerden ook op. In 1942 ging hij voor het eerste kostschooljaar naar de Ijpelaar te Breda. In 1944 moesten alle internen naar huis omdat de Duitsers het klooster vorderden. Hij ging dus terug naar huis en hielp op de boerderij. Zo doende was hij ook thuis in de oktoberdagen toen de Duitsers nog bij hen zaten. Fons Keustermans was in dienst bij zijn vader. Die heeft daar vier jaar gediend. Fons kwam oorspronkelijk van de Hoogstratensebaan waar eerst zijn ouders woonden en waar hij daarna met zijn gezin heeft gewoond. Nu woont er dochter Renild, die met Sjef Vermeulen is getrouwd.

Fons was niet bang uitgevallen. Op 13 oktober was hij tijdens het bombardement peen aan het uitdoen achter de boerderij van Sprangers terwijl het gezin achter het huis in de schuilkamer zat. Die hadden ze daar gemaakt omdat de Duitsers in hun huis zaten. Dat was een post met officieren en ze zaten daar omdat de Engelsen uit de richting Zondereigen zouden komen. Dat wisten de Duitsers wel. Vader Sprangers had de schuilkamer zelf gebouwd. Voor de ingang stond de gierton die nadien vol met gaten zat. Na de oorlog heeft smid Boeren (de Schipper) uit Ulicoten ze dicht kunnen maken.

Het gezin zat dus in de schuilkamer en Fons was buiten tijdens het bombardement. Hij kroop tussen de aanvallen telkens in de sloot en toen het afgelopen was, heeft hij

de familie Sprangers verteld dat de boerderij van Peeters helemaal platgegooid was. Fons ging daar meteen naartoe om te helpen. Hij heeft het gezin via het keldergat uit hun schuilplaats kunnen helpen. Enkele kinderen van het gezin Peeters zijn nog bij Sprangers voor onderdak geweest.

Volgens Janus is er bij Oonincx maar één Engelsman gesneuveld. Die werd begraven door Neel en de andere twee naderhand bij hen in de buurt.

Het kan best eens zijn dat hij abuis heeft met de twee (Cassidy en Taylor) die op 21 oktober zijn gesneuveld.

Janus denkt dat Taylor en Cassidy deel uitmaakten van een patrouille van vier. Zij werden nabij Tielemans beschoten door de Duitsers die met een mitrailleur op de hooizolder van Tielemans zaten.

Niet duidelijk is waar de Engelsen liepen en waar ze vandaan kwamen. Eén van hen werd door zijn arm geschoten en kon ontkomen. Nadien zat die in de slootkant nabij de 'Ellenhoeve'. De tweede werd in zijn bil geschoten en bleef ter plekke liggen. Hij kreeg goede verzorging van de Duitsers. Hij kreeg ook een glas melk. Dat heeft Janus gezien. De derde en vierde werden doodgeschoten en zijn toen door de Duitsers begraven in de hoek onder de haag. Als je voor de boerderij staat, was het aan de linkerkant op de grens van het toenmalige perceel. Wij zijn nog ter plekke gaan kijken. Neel Oonincx bevestigt dit. Volgens hem was een van hen Cassidy. Dat kon hij zich nog herinneren, want dat was de dikste van de twee. Volgens Janus woog hij wel honderd kilo en dat vond hij veel voor zo'n jonge vent. Het is bijna zeker dat dit verhaal

klopt. Cor van der Bok – organisator van de plaatselijke actie om alle gesneuvelden op te halen uit hun voorlopige graven – heeft hen hier opgegraven. Dat staat in zijn aantekeningen. Cassidy was toen negentien jaar. Volgens de registraties op 'Commonwealth War Graves Commission' en op de graven zelf, zijn ze op 21 oktober gesneuveld.

Het lichaam van Cassidy was flink beschadigd door de aanval. Janus denkt dat hij geraakt is door de mitrailleur vanuit de hooizolder. Hij heeft gezien dat hij flink aan zijn nek en hoofd gewond was. Van de anderen weet hij het niet meer.

In de tijd dat het front bij hen in de buurt lag, ging Fons Keustermans samen met Kees van den Brandt en Jac Verhoeven naar Baarle-Nassau om de Engelsen te vertellen dat de Duitsers weg waren en dat ze op moesten houden met kanonvuur. Na hun tocht hielden de beschietingen op. Het front schoof op naar Jef Peerden, dus dichter naar het dorp toe.

De weg tussen Jef Peerden en Jan Oonincx zou al voor de oorlog zijn aangelegd door mensen uit Rotterdam. Die werkten hier in het kader van de werkverschaffing. Dit heette D.U.W. (Dienst Uitvoering Werken). In het weekend waren die arbeiders weg. Dan maakten de jongens uit de buurt de schafketen open en haalden daar de peukjes uit om er vervolgens weer sigaretten van te maken. Het vreemde is dat ik deze weg niet zie op de kaart van 1944. Dat moet ik nog uitzoeken.

Typisch is dat Janus niets weet van het vliegtuig van Evans. Volgens

hem was dat heel snel opgeruimd. Hij was daar niet bij geweest, maar wel in Castelré bij de 'Baggy Maggy'. Hij denkt zelf dat hij vanwege de oorlogshandelingen niet is gaan kijken, ofschoon het hemelsbreed maar 700 meter is. De plek zelf was niet te zien vanuit hun boerderij omdat er toen nog een klein bos was tussen de achterkant van hun boerderij en de plek waar de Typhoon heeft gelegen.

Ook wist hij niets over het veldgraf van een Duitser die in de Kromme Hoek begraven zou hebben gelegen.

Op de kaart staat een aantal van de locaties uit bovenstaand verhaal aangeduid:

1. Voormalige boerderij van de familie Sprangers, Beemden-dreef 4.
2. Olgahoeve, Beemden-dreef 3.
3. Veldgraven van *Private* Leslie Cassidy en Sergeant Edgar Taylor.
4. Crashlocatie van de Typhoon met Flight David Evans.
5. Voormalige boerderij van Jan Oonincx, Haldijk 6.
6. Veldgraf van *Corporal* Harry Ford.
7. Oude Strumtpsebaan 3. Hier

stond de Ellenhoeve, die op 13 oktober 1944 verwoest werd bij een bombardement.

8. Veldgraf van *Private* Charles Hunter.
9. Veldgraf van *Private* George Kirk.

In het najaar van 2014 werden langs een aantal plaatsen waar bevrijdingslegers oprukten, 'luisterzuilen' geplaatst. Baarle kreeg er twee. Er staat er een op de Singel. Op de foto zien we de zuil van de 'Liberationroute', die op de vijfspiong staat. Zolang je aan het wiel draait, krijg je verhalen van de bevrijding te horen.

Luisterzuil op de vijfspiong.

Chauffeur van een smokkelbak (4)

DE WITTE VAN DE ZWARTE

Wat ik deze reis toch meegemaakt heb, is te zot om te vertellen.

Zonder het te weten, heb ik de rollen op smokkelgebied geheel omgedraaid. Deze Witte van de

Zwarte is niet achtervolgd door de douaniers, maar ik heb hén achterna gezeten! Zotter kan het toch nie?! Ik kwam met enen snellen

Buick, geladen met 800 kilo boter op de Kievit. Mijn lading kwam

van boterfabriek 'De Eendracht' in Ulicoten. Daar werd de beste boter geleverd uit de hele omgeving.

Wij kregen er twee frank de kilo meer voor.

Amaai, als de douaniers dit ooit lezen!

Zonder licht

Ik ben met mijne smokkelbak vertrokken, in opdracht van de Jef,

vanuit Lille om dan langs Zonder-eigen naar Baol te rijden. Bij enen boer op de weg tussen Baol en Ulicoten moest ik mijn 800 kilo goeie boter ophalen. Ja, natuurlijk, die moest naar België. Ik reed langs de Kievit richting Weelde. Daar zouden twee uitkijkers staan, Wim en Dientje. Het was nacht en zoals meestal reed ik zonder licht langs de binnenwegen. Ongeveer tweehonderd meter voor mij reed een auto die zijn lichten wel aan had. Ik dacht dat dat ook een smokkelbak was. Wim en Dientje zagen mij en zwaaiden met hun

De Eendracht, Ulicoten.

Een snelle smokkelbak.

armen. En ik zwaaide terug. Ik was heel gerust en reed kalm en nog altijd zonder licht verder achter die andere wagen aan. Als ge zonder licht reed, dan waren de douaniers toch altijd meer verrast. Ge had dan meer tijd om te ontsnappen.

Toen de wagen met licht aan de grote weg Weelde-Merksplas kwam, reed hij richting Weelde-Statie. Ik reed er nog altijd met gedoofde lichten achteraan. Bij het kruispunt met de Turnhoutseweg ging mijn voorganger richting grenskantoor. Toen hij afdraaide, zag ik pas dat het een bestelbuske was. Dat vond ik wel ongewoon. Vanaf hier heb ik hem niet meer gevolgd. Ik ging richting Turnhout en voorbij het Zwart Water heb ik mijn lichten aangedaan.

De douanen bij het kotje voor de brug over het kanaal waren te laat. Ze sprongen nog wel naar buiten, maar hebben niet geschoten. Ze hebben zich mooi laten verrassen. Dan ben ik langs Kasterlee, Geel en Westerlo richting Mie Maan in Averbode gereden. Daar was toen een café met een kleine winkel erbij. Mijn smokkeltocht was weer eens goed verlopen. Na het lossen van de boter, ben ik teruggereden naar Kasterlee. Daar heb ik bij

‘Marieke’, een bekend café, de smokkelbak in de schuur gezet.

Ik heb de sleutel gepakt. Die lag op een geheim plekske. Dat was zo overeen gekomen. Zo kon ik altijd binnen om te telefoneren zonder die menskens wakker te maken. Daar belde ik de Jef, mijne smokkelkoning uit Aarle bij Poppel. Ik zei: “Jef, ge kunt mij komen halen bij Marieke. De lege smokkelbak staat hier in de schuur!” De Jef had geen oog dichtgedaan en voor

de spanning maar een paar borrels genomen. Dientje had hem gebeld om te zeggen dat ik bijna zeker de smokkelboel kwijt zou zijn. Ze had gezien hoe ik achter de vliegende douaniers aan reed! Ik had hun stopteken niet begrepen. Wim en Dientje hadden gezien hoe die vliegers met hun busje twee fietsen met 20 kilo boter in beslag namen. Jef riep heel hard door de telefoon: “Hoe is dat nu toch mogelijk dat gij kilometers achter die straffe mannen gereden hebt!” De Jef riep zo hard dat de mensen van het café toch wakker geworden waren. Hij was er heel snel om mij op te halen. Hij pakte mij bij mijn schouders en riep: “Witte van de Zwarte, ge hebt een smokkelwonder gedaan!” Denk nu toch ’ns wat er gebeurd zou zijn als ge uw lichten aangeknijpt had.” Ik zei: “Dan was het nog goed gekomen. Ge weet toch dat ik een heel snelle wagen heb en die vliegers maar een buske”. Hij kon er niet aan uit hoe mijnen tocht deze nacht zo goed gelukt was...

Fragment uit het handschrift van de Witte van de Zwarte.

Bels Lijntje, meer dan een strook asfalt

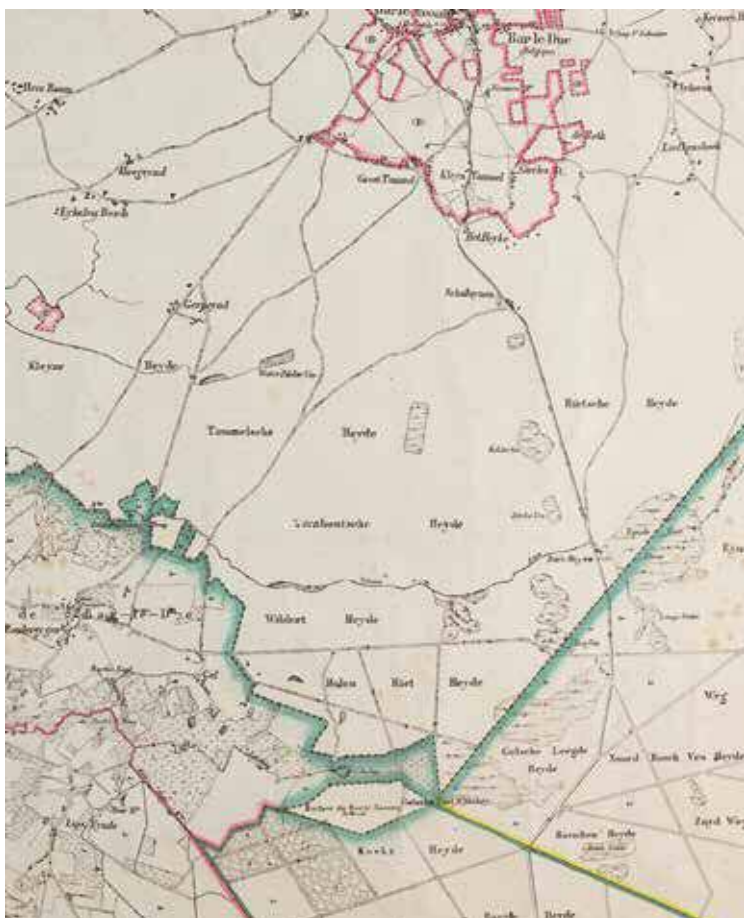
Projectidee spooemplacement Baarle-Grens

HARRY BENSCHOP

Het Bels Lijntje is meer dan een strook asfalt. Erop én erlangs zit het vol geschiedenis. Samen met Mark&Leij heeft Amalia een aantal ideeetjes rond het Bels Lijntje richting grens gebundeld in een projectvoorstel, grofweg voor het gebied waar begin vorige eeuw het grote spooemplacement van Baarle-Grens was gesitueerd. Samen met andere partners als Stad Turnhout en Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete proberen we – in het kader van het project ‘(Be)levende landschappen’ – Europees geld binnen te halen voor maatregelen om de omgeving van het Bels Lijntje tussen Turnhout en Tilburg te verfraaien.

Pas voor de verboden strook

Nog geen half jaar geleden had Karel van der Vloet de ‘Pas voor de verboden strook’ van zijn opa in het Heemhuis afgegeven. Een neef had hem bij het opruimen van de zolder gevonden. Nu al konden we

Enkele decennia vóór de aanleg van het Bels Lijntje en de Turnhoutsebaan (kaart Vandermaelen).

Baarle-Grens in 1906 (collectie spoorwegmuseum nr. 5364).

het document goed gebruiken: op de voorpagina van het project idee 'Emplacement Baarle-Grens' dat Amalia samen met natuurvereniging Mark&Leij heeft opgesteld. Karels opa, Karel Raaymakers, had de pas nodig om over het pad langs het spoor naar zijn werk te gaan. Hij woonde op Schaluinen, in het kleine huisje dat nu direct aan de weg staat. Hij werkte bij het spoor. 's Ochtends moest hij beginnen in het station Baarle-Grens. Vaak gingen zijn ritten naar Vlissingen en terug. Na zijn dienst kon hij gemakkelijk langs het spoor terug naar huis.

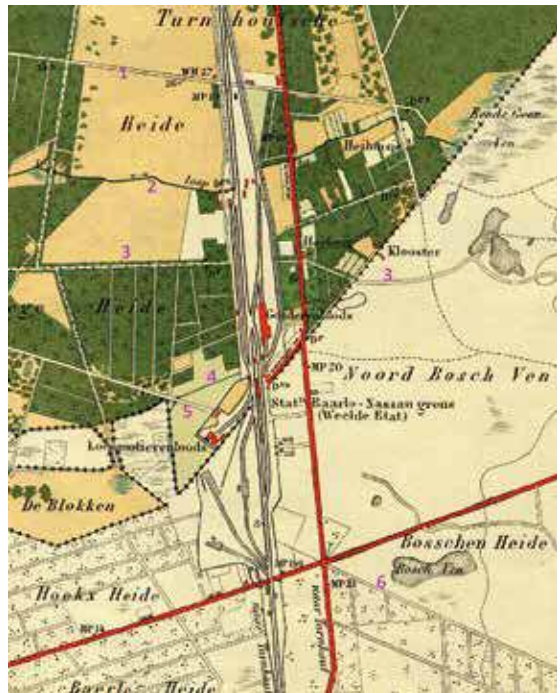
De strook langs het spoor was voor iedereen streng verboden. Spoorwegemployés hadden een speciale pas nodig. Die gaf precies aan waar ze erlangs mochten. Karel Raaymakers had toestemming om tot en met de Zondereijgenseweg langs het spoor te lopen. Alleen tussen zonsopgang en zonsondergang, dus hoe het nu moest midden in de winter?

Zondereijgenseweg

Die Zondereijgenseweg liep vanaf Gel recht op het spoor toe. Het

was de oude weg van Zondereigen naar Weelde en liep aan de andere kant van het spoor langs het latere klooster aan de grens. De weg heet nu Ghil, het doorsteekje naar het fietspad is eigenlijk nog een

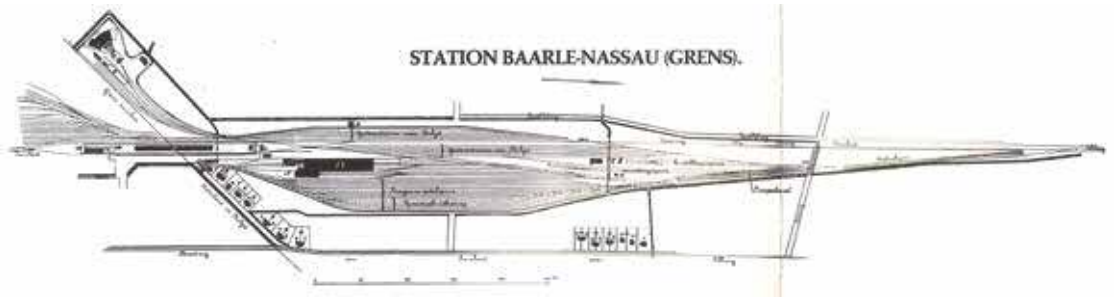
onderdeel van de oude weg. De Zondereijgenseweg is bij de aanleg van het emplacement aan de grens afgesloten. Toen is ook evenwijdig aan het spoor een weg – die staat als Parallelweg vermeld op de

Situatie kort na de aanleg van het station (ca 1910): 1. Zevenhuizenbaan, 2. Schouwloop, 3. De onderbroken Zondereijgenseweg, 4. Gels Loopke, 5. Weg van Zondereigen naar Ravels-Kamp, 6. Grens Ravels/Turnhout.

Sporemployés hadden een pas nodig om langs het spoor te lopen.

Situatietekening grensstation aan de Nederlandse kant.

situatietekening – aangelegd naar de (in de tweede helft van de 19de eeuw aangelegde) Zevenhuizenbaan. Daar kon men toen zonder gevaar voor wagons die vanaf de rangeerheuvel over een van de vele sporen werden verdeeld, het spoor over steken. Ten noorden van de overweg in de Zevenhuizenbaan kwamen de laatste sporen bijeen. De Zondereijgenseweg lag halverwege het spooreplacement. Op de situatietekening is duidelijk te zien dat die weg aan beide kanten op het spoor doodloopt.

Ravels-Kamp 'die kant op'

Vanaf Gel waar nu het WO1-schakelhuisje staat, liep iets zuidelijker nog een zandweg. Op de Nederlandse kadasterkaarten van rond 1830 staat die vermeld als 'Weg van Zondereigen naar Ravels-Kamp'. Toen het Bels Lijntje werd aangelegd, was het gebied tussen De Blokken en de Kievit één aaneenschakeling van vennen en natte heide. Op oude kaarten loopt de weg naar Ravels-Kamp dan ook niet verder dan de grens. Dat is onder andere goed te zien in de Belgische Atlas der Buurtwegen. Aan de andere kant van de 'natte strook' – die staat als Gelsche Leegde Heyde op de kaart – liepen ook verschillende zandwegen.

Eentje liep langs de zuidzijde van het 'Bosch Venne' naar Ravels-Kamp. Deze weg volgt dwars door de hei de kaarsrechte grens tussen de gemeenten Turnhout en Ravels tot de 'Camp Pael', een grenspaal midden in de hei die verwijst naar het nabijgelegen militaire kamp van Ravels. Deze paal stond nog wel aangeduid op de topografische

kaart van 1988, maar is inmiddels verdwenen. Het punt wordt ook wel aangeduid als de Blauwe Kei, nu een straatnaam in Ravels. De nabijgelegen Kampheidelaan is Turnhouts grondgebied. De grens is nooit gewijzigd. Vanaf de 'Camp Pael' loopt zij pal naar het zuiden. Op kaarten van rond 1840 staat Ravels Kamp al vermeld als 'Ancien

Pad langs het Gels Loopke, ontbrekende schakel naar Baarle-Grens.

Camp'. Het lag op grondgebied van Turnhout en was een oefenplein van het garnizoen dat in Turnhout was gelegerd. Het kamp zorgde ervoor dat Koning Willem I drie keer in Turnhout op bezoek kwam: in 1819, 1821 en 1823. In 1830 bleef de Turnhoutse gemeenteraad trouw aan Nederland, maar bij de verkiezingen in november dat jaar wonnen de aanhangers van de revolutie, onder leiding van Pieter De Nef. In augustus 1831 vielen de Nederlanders weer binnen in België; bij Ravels Kamp werd toen hevig gevochten.

Vanuit Zondereigen gezien gaf de naam van de weg naar Ravels-

Kamp eigenlijk alleen maar aan dat Ravels-Kamp 'in die richting' lag. Er zullen wel paadjes over de natte hei hebben gelopen, maar dat waren zeker geen doorgaande (zand)wegen. Na de aanleg van het grensstation liep de weg op de Nederlandse rangeerheuvel dood.

Amalia zou graag zien dat de oude weg van Gel naar Ravels-Kamp voor wandelaars weer helemaal tot aan de grens te belopen is. Over het rangeerterrein lopen nu enkele bospaadjes. Op de laatste honderden meters vanaf de zuidoostpunt van het bos waarin het MOB was gesitueerd tot aan de rangeerheuvel is de oude weg volledig

verdwenen. De rest is nog intact, voor een groot deel als zandweg of -pad. Met een voetpad langs het Gels Loopke naar het rangeerterrein (ongeveer op de plek waar de watertoren en draaischijf begin vorige eeuw zijn gebouwd) zou niet alleen een oude verbinding in ere kunnen worden hersteld, maar ontstaat er ook een aantrekkelijke wandelweg van en naar het stationscomplex Baarle-Grens. Het is zomaar een van de ideeetjes uit het projectvoorstel.

Napoleonsweg

Een vrij toegankelijk pad langs het Bels Lijntje, waarvoor je geen

Het tracé van de Napoleonsweg is nog duidelijk te herkennen op de kaart en in het veld.

'Pas voor de verboden strook' nodig hebt. Dat is een ander idee dat is ingebracht voor het project (Be)levende landschappen. Zo'n pad hoeft zeker niet altijd precies langs het vroegere spoor te lopen, het mag er best wat verder vanaf liggen. Wel een pad waar je het spoorverleden kunt proeven. Dat maakt het nog leuker om te voet van Baarle naar Turnhout te gaan. Het fietspad over het Bels Lijntje wordt nu druk gebruikt door fietsers. Juist door hen is het er niet plezierig wandelen. Vanuit de stad Turnhout kwam het idee om te onderzoeken of parallel aan het Bels Lijntje een wandelpad kan worden gerealiseerd, en wel over het tracé dat twee eeuwen terug voor een weg tussen Turnhout en Baarle was aangekocht. Ten zuiden van het vliegveld is deze weg nooit aangelegd. Het destijds aangekochte tracé is nog steeds in handen van de Belgische Staat, de Administratie voor Wegen en Verkeer. Op recente topografi-

Kolengruis onder je voeten.

Het perron langs de goederenloods is weer zichtbaar.

sche kaarten is op het grondgebied van Turnhout nog steeds een smalle strook te zien, ooit bedoeld voor de aanleg van een zogenaamde Napoleonsweg. Alleen bij de uitkijktoren is de lijn door de natuurinrichting van de Grote en Kleine Klottergaard nu onderbroken. Zoals alle Napoleonswegen vormt het tracé een kaarsrechte lijn tussen twee kerktorens, in dit geval die van Baarle-Hertog en die van Turnhout. Ongeveer vanaf het vliegveld tot de kom van Baarle is de huidige weg wel over dit tracé aangelegd. Je rijdt recht op de Remigiuskerk af. Nu maar hopen dat je binnenkort aan de andere kant van de grens recht op de kerktoeren van Turnhout af kunt lopen.

Voetpad langs perron

Aanhakend op het idee om het tracé van de Napoleonsweg op Turnhouts grondgebied weer te benutten voor een wandelpad, is ook op Nederlands grondgebied gekeken of zo'n parallel wandelpad kan worden gerealiseerd. Die mogelijkheden zijn er zeker wel. Bijvoorbeeld door vanaf de Zevenhuizenbaan het nog steeds bestaande pad aan de oostkant van het Bels Lijntje te gebruiken.

Nog geen twintig jaar geleden kon je daar nog met de auto overheen rijden, nu is het een smal voetpad (kolengruis onder je voeten!) en in de buurt van Baarle-Grens helemaal dichtgegroeid. Met een opstapje kun je zo het perron van de voormalige goederenloods oplopen.

Nu de loods van Handelshuis St. Antonius is weggehaald, is het goederenperron weer leuk in het zicht gekomen. Verder zuidwaarts zou je langs de westkant van het grote reizigersperron kunnen lopen: dus aan de ene kant van het perron de fietsers, aan de andere kant de wandelaars. Daarvoor moet wel de begroeiing langs de perronrand worden weggehaald. Het pad kan zo worden doorgetrokken tot de Steenweg op Merksplas, tot aan het station Merksplas-Weelde. Dat stationsgebouw staat er nog steeds. Het verloor zijn functie al in 1906 toen het internationale grensstation van Baarle-Grens/Weelde-Station in gebruik werd genomen. Naast een doorgaand voetpad van Baarle naar Turnhout min of meer parallel aan het spoor, wordt gedacht aan verschillende dwarsverbindingen, bijvoorbeeld naar de Klein Engelandhoeve, maar ook

naar het Moer en 't Zwart Goor. En een veilige verbinding van de uitkijktoren naar het Turnhouts Vennengebied bij het Zwart Water. Plaatsen waar wat te zien is, waar de wandelaar iets kan beleven, worden zo verbonden met het Bels Lijntje. Ook de zojuist genoemde verbinding naar Gel over de oude weg van 'Zondereigen naar Ravels-Kamp' is zo'n gewenste doorsteek: vanaf het Bels Lijntje naar het WO1-schakelhuis op Gel, de Dondendraad en het dorp Zondereigen.

Op het Nederlands deel is de houtopslag al een keer verwijderd (foto Open Monumentendag 2014).

Het perron is zeker 250 meter lang.

Reizigersperron

Van het imposante internationale station aan de grens is alleen het perron over. De grens loopt er dwars doorheen. Vooral op het Belgisch deel is sprake van veel houtopslag, op Nederlands gebied is dat minder. Aan de kopse kant in de richting van Baarle is het perron niet meer als zodanig te herkennen.

Als idee is ingebracht om het perron vrij te maken van houtopslag en ook langs de randen van het

perron alle begroeiing te verwijderen. Daarmee worden perron en perronrand weer over de volle lengte zichtbaar.

Aan de westzijde ontstaat daarmee een twee à drie meter breed voetpad langs het hele perron. De ondergrond van dit pad bestaat aan Nederlandse zijde uit zand en kiezel en aan Belgische zijde uit kolensintels. De Belgische Staat had bij de aanleg van het grensstation uit kostenoverwegingen het terrein opgehoogd met 'kolenas en andere ongerechtigheid'. Dit verschil in ondergrond willen we handhaven.

Wie nu vanuit Baarle over het Bels Lijntje komt aanfietsen, heeft niet het idee dat hij vanwege het perron een flauwe bocht naar links moet maken. Het perron is aan die zijde door begroeiing helemaal aan het zicht onttrokken. Sterker nog: de perronrand is helemaal weg. Die perronzijde willen we nu weer opnieuw aanbrengen, inclusief de arduinen rand. En het perron aan die kant weer aanvullen tot de oorspronkelijke hoogte zodat het reizigersperron ook aan de noordkant weer goed zichtbaar wordt. Als we dan toch op die plaats aan de slag gaan, willen we ook maatregelen

nemen om de Japanse duizendknoop definitief te bestrijden.

Overkluizing

Bij de aanleg van het spooremplacement zijn twee waterlopen over grote lengte overkluisd: de Schouwloop ter hoogte van Enclave H17 en het Gels Loopke, dat onder het reizigersperron doorloopt. Midden op het perron is nog een verhoogd putdeksel te zien dat toegang gaf tot de overkluiste loop.

Het Gels Loopke gaat onder het station door.

Beide overkluizingen verkeren na ruim een eeuw nog in goede staat. Het zou niet verkeerd zijn ze als monument aan te wijzen.

Het begin van de overkluizing van het Gels Loopke willen we aan de westzijde zichtbaar maken door een wandelroute langs dit punt te leiden. Aan de oostzijde is de ingang van de overkluizing onder het zand verdwenen, waarschijnlijk toen het Gels Loopke aan de Grensweg onder de grond is gelegd. Het Gels Loopke was juist enkele jaren vóór de aanleg van de spoorlijn doorgetrokken voor de ontwatering van de 'Gelsche Leegde Heyde'. Dat was nodig voor de aanleg van de nieuwe weg van Baarle naar Turnhout. Eerder ontsprong het Gels Loopke in de 'Gelsplas', net boven De Blokken. In de landinrichting van Zondereigen is deze laagte vorig jaar helaas opgehoogd.

De overkluizing van de Schouwloop is nog helemaal intact. Om de overkluizing te vrijwaren van

De omlegging van de Schouwloop in Enclave H17.

worteldruk is het idee om een strook van circa tien meter breed vrij te maken van bomen. Met zo'n open strook worden passanten op de overkluizing geattendeerd. Het geeft bovendien de mogelijkheid de breedte van het voormalige spooreplacement beter in beeld te brengen.

Enclave H17

De Schouwloop is bij de aanleg van het spooreplacement verlegd. Daarvoor volgde de waterloop de – later vastgelegde – grens van Enclave H17. We spelen met het idee om de oorspronkelijke loop (zoals ingetekend op de kaart van 1843) weer als bypass van de ter plekke overkluide Schouwloop aan te leggen. Daarmee wordt ook de enclavegrens zichtbaar en krijgt de loop weer zijn kronkelende bedding. Ook voor de boomkikker is dit een verbetering.

De overkluizing van de Schouwloop vrijmaken van bomen.

De enclavegrens loopt om het vroegere Molenrietven heen.

Molenrietven

Ten noorden van de vroegere Zondereijgenseweg lag het Molenrietven. Dit ven ligt volledig op Nederlands gebied, aan beide zijden van Ghil. Het verklaart de grillige grens van Enclave H17. Tussen het Bels Lijntje en Ghil ligt nu een lange grasstrook. Deze strook willen we handhaven, maar op de plaats van het vroegere Molenrietven een poel graven. Achterliggende gedachte is het gebied in te richten als stapsteen voor de boomkikker, in de verbinding tussen het Merkske en de Poppelsche Leij. Enkele bramenstruiken aan de oostkant van de grasstrook completeren de biotoop voor de boomkikker.

Ten zuiden van de fietsdoorsteek naar het Bels Lijntje ligt nog een grasstrook. Deze is behoorlijk verwilderd. Hier willen we ook een (kleinere) poel graven en struiken verwijderen zodat het meer open wordt. Tegenover het voormalige goederenperron ligt een derde perceel dat we voor de boomkikker willen inrichten. Dat wordt nu helaas gebruikt om tuinafval te storten. Hier moet het nodige gebeuren om er een fraaie plek van te maken.

Behoorlijk verwilderd.

Het project

Alle maatregelen zijn erop gericht om de omgeving van het Bels Lijntje aantrekkelijker te maken, voor de fietser en voor de wandelaar.

Komend najaar weten we of de ideetjes met Europees geld kunnen uitgevoerd worden. Dan gaan we de maatregelen ook uitwerken. Overigens zijn lang niet alle maatregelen in dit artikel meegenomen.

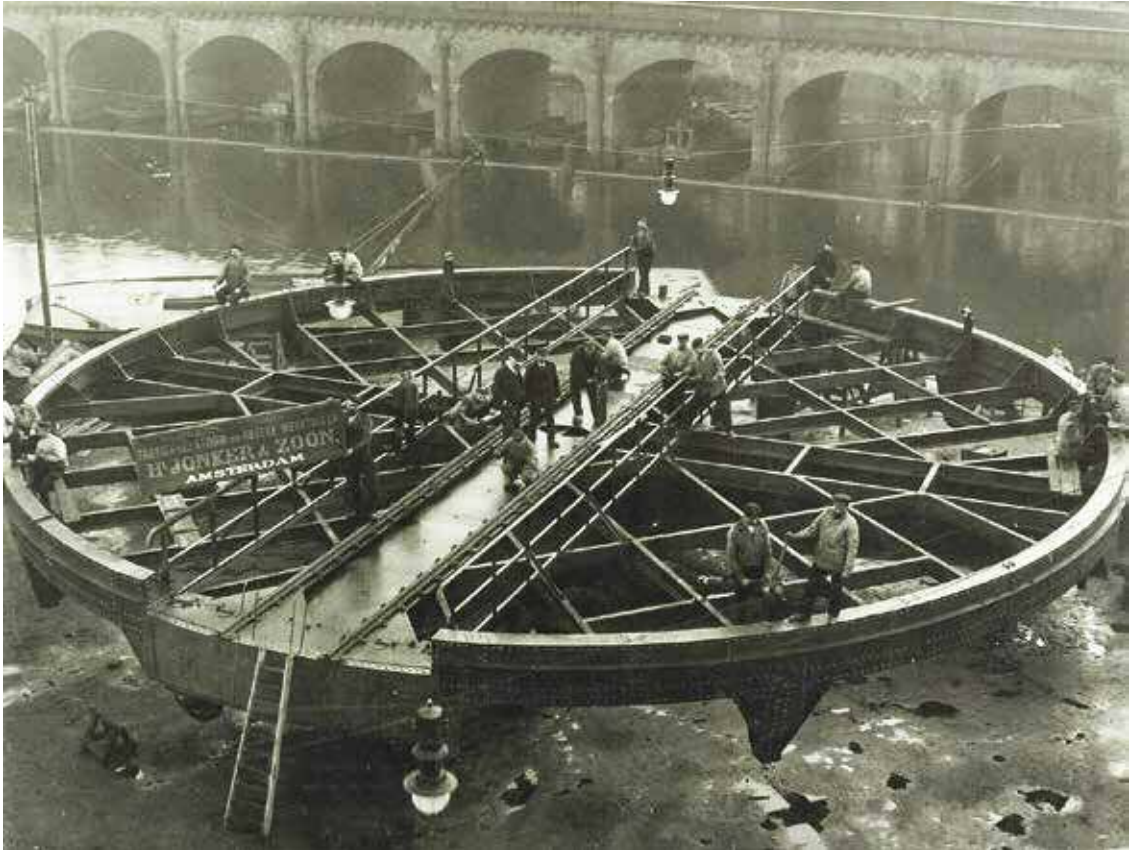

De aanslagpunten van de draaischijf zijn nog intact.

Afgelopen januari leek de poel al aangelegd.

Fabricage van de draaischijf in Amsterdam (collectie spoorwegmuseum nr. 5368).

Zo is er bijvoorbeeld nog het idee om de draaischijf op het rangeerterrein beter zichtbaar te maken.

Hiervoor willen we een bredere strook rond de draaischijf vrijhouden van houtopslag waardoor het onderhoud wordt vergemakkelijkt. Na de opknapbeurt van een aantal

jaar geleden begint het rond de draaischijf weer dicht te groeien.

Ook de stenen rand moet op enkele plaatsen worden hersteld. Verder moeten nog enkele bielzen bij de zogenaamde aanslagpunten worden vernieuwd.

Andere ideeën kunnen wellicht

ook nog worden meegenomen als er subsidie vrijkomt. Het project is zeker niet dichtgetimmerd.

Het zou mooi zijn als de verfraaiing van het Bels Lijntje in 2017 zijn beslag zou kunnen krijgen: dan is het 150 jaar geleden dat er voor het eerst treinen van Tilburg naar Turnhout reden.

Kapelletjes van Zondereigen (1)

HILD SEGERS

Zondereigen telt zeven kapelletjes. Vijf daarvan werden in het project van de ruilverkaveling opgenomen. Hun omgeving zal worden heringericht. Een goede gelegenheid om alle kapelletjes eens in de kijker te plaatsen. In 2014 was het 550 jaar geleden (1464) dat in Zondereigen een heel bijzondere kapel werd opgericht. Ze groeide uit tot onze parochiekerk. Ook dat kunnen we niet zomaar voorbij laten gaan. De verhalen van de kapelletjes en de geschiedenis van de kerk verschijnen in één van de volgende Van Wirskaantes.

Zeven kapelletjes

Bij elke invalsweg naar Zondereigen kom je voorbij een kapelletje. Toen de gelovigen vroeger – meestal te voet – naar de kerk kwamen, konden ze daar even halt houden om uit te rusten en om te bidden.

Van de zeven kapelletjes zijn er vijf in baksteen gemetseld. De twee overige zijn houten paalkapelletjes. Op één na zijn ze allemaal toegewijd aan Maria. De St.-Jozefskapel is de uitzondering. Die devotie is duidelijk minder groot.

In de meimaand worden de Mariakapelletjes versierd met slingers en roosjes in blauw en wit. Een eer die Sint-Jozef nooit te beurt is gevallen.

Vroeger werd de versiering vaak samen met de buurtbewoners

St.-Jozefskapel.

gemaakt. Als materiaal gebruikte men crêpepapier. Vandaag valt de keuze meer op plastic. Minder mooi, maar beter bestand tegen weer en wind. Er wordt ook nog maar weinig samen gebeden.

Kapelletje aan de Oude Baan.

Paalkapelletje van 't Kerkebos.

Liefde gaf u duizend namen

“Liefde gaf u duizend namen...” is een bekend Marialied. Of ze echt duizend verschillende namen kreeg, weet ik niet. Maar in Zondereigen werd Maria alvast in elk kapelletje met een andere naam bedacht.

Onderstaand overzicht maakt duidelijk welke namen Maria kreeg, waar haar kapelletjes staan en wanneer ze werden opgericht.

Het Mariabeeldje van 't Kerkebos is een *Madonna del Carmine*, vertaald: Onze-Lieve-Vrouw van de Carmel. We moeten dit kapelletje zoeken langs een oude voetweg tussen de kerk en het Lipseinde (1857).

Op Ginhoven vinden we het kapelletje van het Heilig-Hart van Maria (1881).

Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes woont in de Oude Baan (1932).

Op Gel staat het kapelletje van Onze-Lieve-Vrouw van Vlaanderen (1939).

Onze-Lieve-Vrouw ten Hemel Opgenomen, aan 't kerkhof.

Paalkapelletje van Onze-Lieve-Vrouw van de Stille.

Onze-Lieve-Vrouw ten Hemel Opgenomen bewaakt de ingang van het kerkhof (1955).

Onze-Lieve-Vrouw van de Stille siert het pleintje tussen de parochiezaal en de oude jongensschool (geplaatst einde jaren '50).

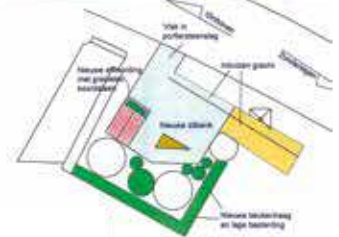
En Sint-Jozef? De kapel van Sint-Jozef staat op de splitsing van de Oude Baan en de Dorpsstraat (1908).

Ruilverkaveling

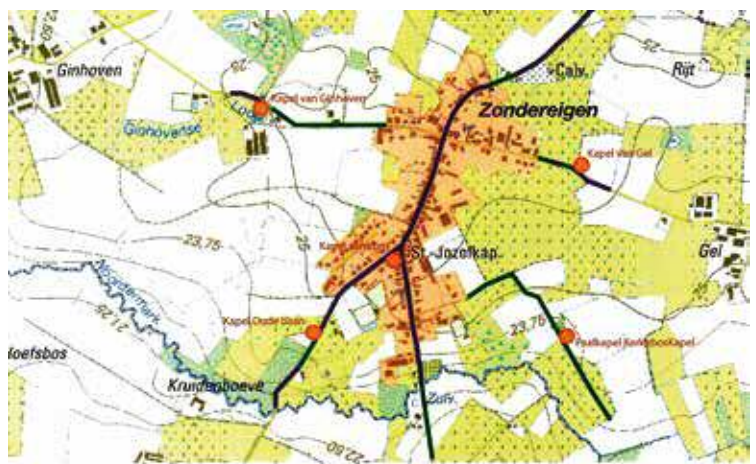
In een publicatie over de ruilverkaveling in Zondereigen ontdekte ik

het belang van de herinrichting van de kapelletjes: “De bebouwingsstructuur van Zondereigen en zijn omgeving is de voorbije eeuwen grotendeels onveranderd gebleven. Centraal ligt de kern van Zondereigen met verspreid daar rond enkele gehuchten zoals Gel en Ginhoven.

Dit historisch bebouwingspatroon is vrij uniek en daarom landschapelijk waardevol.”

Kapelletje van Ginhoven: bestaande toestand en plan van heraanleg.

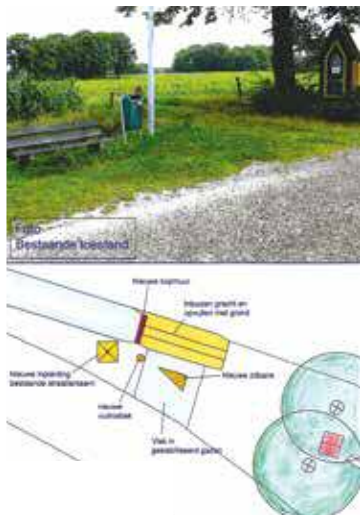

De omgeving van vijf kapelletjes (met rode stippen aangeduid) krijgt een opknappbeurt.

“Deze gehuchtenstructuur kan versterkt en herkenbaarder gemaakt worden door de inplanting van ‘accent’- elementen bij het binnen en buiten rijden van elk gehucht. Langs elke oude invalsweg naar Zondereigen bevindt zich een kapelletje. Door aangepaste inrichting met beplanting en zitbanken worden het aangename rustpunten voor wandelaars en fietsers op de overgang tussen open ruimte en dorp.”

Bij de herinrichting worden moderne zitbanken voorzien.

Kapelletje van Gel: bestaande toestand en plan van heraanleg.

De kapelletjes van Gel, Ginhoven, Kerkebos, Oude Baan en Sint-Jozef krijgen een vernieuwde omgeving. Het kapelletje aan het kerkhof en het paalkapelletje in het dorp vallen buiten de ruilverkaveling. De gemeente zal in de toekomst het onderhoud van de kapelletjes op zich nemen.

Infobordjes

Alle kapelletjes, behalve Onze-Lieve-Vrouw ten Hemel Opgenomen aan het kerkhof en Onze-Lieve-Vrouw van de Stilte aan de

parochiezaal, zijn door heemkundekring Amalia van Solms voorzien van een infobord.

Spijtig dat niet alle bordjes nog goed leesbaar zijn. Weer en wind deden hun werk. De bordjes zijn toe aan vernieuwing en hun infor-

matie kan maar beknopt worden weergegeven. Wil je graag meer uitleg? Lees dan Van Wirskaante!

Volgende keer verneem je meer over de kapelletjes van 't Kerkebos en de parochiezaal.

Infobord aan 't Kerkebos. Het kapelletje van 't Kerkebos is voor de landinrichtingswerkzaamheden weggehaald, maar zal worden herplaatst.

Zr. Anita Murmans blikt terug

JEANNY WOUTERS

In oktober 2014 vierde zuster Anita (76) haar gouden profes-siefeest; in 2016 woont ze 50 jaar in Baarle-Nassau. Een aantal jaren geleden (2007) verscheen in Van Wirskaante een uitgebreid verhaal over de zusters Cherubine en Anita, die jarenlang in Baarle-Nassau in het onderwijs werkten. Het artikel is terug te lezen op de website van Amalia. Inmiddels is zuster Cherubine overleden, nadat zij zes jaar liefdevol werd verzorgd door haar medezuster. Zuster Anita is nog steeds actief, werkt dagelijks in de rouwverwerking en legt wekelijks vele huisbezoeken af om mensen die hun hart willen luchten daartoe de gelegenheid te bieden. Wij bladeren door haar foto's en blikken met zuster Anita terug.

Op 23 juli 1938 werd Annie Murmans geboren in Beesel in Limburg, als achtste kind van Theodorus (Thei) Murmans (2 mei 1891 - 25 februari 1970) en Marieke Alers (16 juli 1908 - 8 november 1977). Haar ouders

Marieke Alers en Thei Murmans.

hadden een tuinderij en Annie had zeven zussen en zeven broertjes, maar één broertje overleed na een maand.

Oorlog

Jeugdfoto's zijn er niet veel. De eerste foto die ze gevonden heeft, is een schoolfoto met drie zussen en een broertje uit 1947. Een

prentje van haar Eerste Communie heeft ze ook nog. Zondag 16 december 1945 stond er achter op. Het was oorlog toen zuster Anita naar school had moeten gaan, maar het gezin was geëvacueerd. "Toen ik communie deed, waren we net terug uit Zuidlaren. Beesel lag aan de Maas en dat was een gevaarlijke zone in de oorlog. Ik herinner me dat we heel ver

Schoolfoto uit 1947, met slappe strikken want het had geregend onderweg naar school. Annie zit uiterst rechts.

moesten lopen, wel tweeënhalve uur met een rugzakje om als evacués aan het begin van de oorlog. Als ik vluchtelingen zie, vind ik dat vreselijk. Dan komt die herinnering terug. Van de terugreis herinner ik me niets, mijn zus vertelde later dat we met bussen teruggingen. Ons huis was uitgebrand en in het begin sliepen we bij burens in de straat." Van haar Eerste Communie weet ze nog dat een tante een groene jurk had gemaakt van een stofje dat ze nog had liggen, en ze droeg open witte schoenen in de winter. Het was oorlogstijd en er was niks! Tijdens de oorlog hadden ze samen de school bijgehouden in het gezin, dat had haar moeder zo geregeld; haar oudere broertje had al leren lezen en Annie mocht na de oorlog in Beesel direct naar de tweede klas.

Kweekschool

Na de middelbare school ging Annie Murmans naar de kweekschool in Reuver en daarna kon ze meteen aan de slag op de Mariaschool in haar eigen geboortedorp Beesel. Pas op 24-jarige leeftijd

Annie Murmans in 1949. Ze had de eerste prijs gewonnen met rekenen.

Geslaagd op de kweekschool, met bloemenkrans in het haar (1957).

Bij het afscheid op de Mariaschool en vertrek naar het klooster in Voorschoten (1962).

De inkleding in 1962, de nieuwe zusters dragen het bruidskleed (links zuster Anita).

koos ze voor de zusters Dominicanessen in Voorschoten, omdat die vooral in het onderwijs werkzaam waren. Op de kweekschool had ze ook les van deze zusters gehad.

Eeuwige gelofte

Na de kleine professie werd zuster Anita uitgezonden naar Schiedam, waar ze in een achterstandswijk in de stad voor de klas kwam te

De kleine professie in 1964, een groepsfoto met postulanten (in het grijs), novices (met witte sluier) en geprofesten met zwarte sluier en wit habijt.

staan, een hele overgang voor een meisje van het Limburgse platteland. Elk jaar werd er in augustus geschoven met zusters, en in 1966 werd zuster Anita in Baarle aan de Maria Reginaschool geplaatst, waar zij zuster Raphael verving. Ze gaf er les aan verschillende klassen in de loop der jaren, de derde, de zesde, maar meestal de eerste klas (groep 3). Omdat ze in Baarle in het klooster woonde, wilde ze hier in 1969 haar eeuwige gelofte doen en zo geschiedde het.

Julianahof

In Baarle-Nassau was sinds 1917 het klooster van de zusters Dominicanessen, Onze Lieve Vrouw van Fatima, aan de Rector van den Broekstraat gevestigd. Het was er heel vol en daarom besloten zuster Anita en haar collega zuster

Op familiebezoek in Rijkel in 1968, met de kinderen van haar zus.

Grote professie of eeuwige gelofte in Baarle-Nassau in de kapel bij de zusters Dominicanessen.

Met zus Ida aan de wandel in Baarle. Het Bels Lijntjefietspad was er nog niet, en langs de Parallelweg lag nog de oude spoorbaan.

Cherubine in 1975, er waren toen 32 zusters, om het klooster te verlaten en hun intrek de nemen in een woning aan het Julianahof. Ze stonden zo midden in de maatschappij en dichterbij de mensen. Het strakke keurslijf van het klooster paste hen niet meer. In 1987 werd het zilveren profesiefeest uitbundig gevierd. Veel foto's van haarzelf heeft zuster Anita niet, want ze fotografeerde

zelf heel graag “en dan sta je nergens op!” Bij haar zilveren feest kreeg ze een mooi fotoboek met herinneringen van haar collega's en de kinderen van de Akkerwinde. “Er was een Vlaamse kermis, een heel mooi feest.” En zo'n grote Limburgse familie zorgt ook voor veel gelegenheden voor een feestje!

Kunst van het leven

In 1989 verlieten de zusters Dominicanessen het klooster in Baarle en de beide zusters bleven hier achter. Tot 1999 bleef zuster Anita lesgeven aan de Akkerwinde, en in de laatste jaren voor haar vertrek, begon zij een studie voor

rouwbegeleiding, ter voorbereiding op een naschoolse carrière. Ze studeerde en volgde cursussen aan de universiteit in Utrecht en Nijmegen. Werd actief in diverse vrijwilligersorganisaties, zoals Kerk en Toerisme, stichting Dood en Rouw. Toen collega zuster en huisgenote Cherubine ziek werd,

Zilveren feest, 1987. Op de Akkerwinde wordt zuster Anita in de bloemetjes gezet en toegesproken door collega zuster Cherubine.

In 1987 werd de hele familie geportretteerd bij het Julianahof. In het midden met strik haar moeder. Alleen vader en zus Truus ontbreken. Inmiddels zijn twee zussen en een broer overleden.

trok ze zich uit diverse organisaties terug. Alleen de rouwverwerking is ze blijven doen en de cliëntenraad van Janshove. Lange tijd verpleegden de beide zusters ook de heer Grolleman, emfyseempatiënt die wegens zijn slechte gezondheid niet alleen kon wonen. “Het leven overkomt je, de kunst is het op te pakken zoals het voor je voeten rolt en er iets van te maken.”

Huisbezoeken bleef ze doen en doet ze nog steeds, dagelijks. Een luisterend oor, dat is wat veel mensen nodig hebben. “Het is soms best pittig, en als ik dan thuis kom, dan ga ik de tuin in, dat helpt goed. Ik ga ook wel eens wande-

len met mensen om te praten. De natuur heelt, buiten met de wind langs je gezicht... Ook naar zee gaan ontspant, wandelen langs de zee.”

Gouden professiefeest

Een goede familieband vindt ze heel fijn. Zuster Anita geniet nog steeds van kinderen, van haar neven en nichten en hun kinderen die ze af en toe ziet op de familie-reünie bijvoorbeeld. De contacten met haar medezusters in Voorschoten zijn ook nog steeds heel goed.

Alle zusters dragen tegenwoordig burgerkleding, alleen op feestdagen

en bij een uitvaart dragen ze hun witte kleding en sluijer.

Haar gouden professiefeest vierde ze eerst in Baarle in de O.L.V. van Bijstandkerk, in een door haarzelf samengestelde viering. En met haar familie later bij De Kneut in Ulicoten, waar ze ook haar 40-jarig feest al had gevierd. Een dag later reed ze naar Voorschoten om het met haar collega zusters in het moederhuis te vieren. “Het voornaamste in het leven is dat je van iedere dag die je hebt, iets gemaakt hebt. Dat je kunt zeggen: het is goed zo.”

Zuster Anita, hartelijk dank voor dit interview, het verhaal en de foto's.

Het gouden professiefeest in 2014 werd in Baarle in de kerk, in Ulicoten in de feestzaal én in Voorschoten in het moederhuis gevierd.

Merkwaardigheden (79)

ANTOON VAN TUIJL

Het jaar 1978 werd in Nederland uitgeroepen tot 'Het Jaar van het Dorp'. Het Noord-Brabants Museum in Den Bosch wijdde een tentoonstelling aan de oorsprong en de ontstaansgeschiedenis van de Brabantse dorpen. Over dit thema werd toen ook een boek uitgegeven. In ons heem verscheen eveneens een boekje onder de titel 'Kempisch Baarle', geschreven door Ed. Loffeld. Pater

doctor Eduard Loffeld was twee jaar eerder medeoprichter van onze heemkundekring.

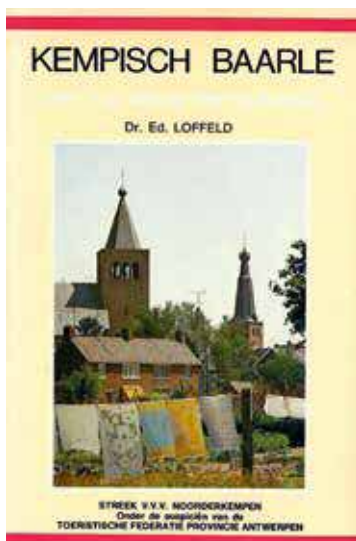
Ed Loffeld bracht zijn vroegste jeugd door in de buurtschap Baarle-Grens, omdat zijn vader spoorwegbeambte was in het grote grensstation. Daar kwam de jonge Ed - als misdienaar - al vroeg in contact met de paters van de Heilige Geest, die in de directe omgeving een klooster hadden (dat is nu 'Woonpark de Grens'). Hij heeft er zijn roeping opgedaan. Pater Loffeld deed grondig studie naar allerlei facetten van de Baarlse geschiedenis. Hij publiceerde daarover met grote regelmaat in Ons Weekblad.

Gids

Zoals gezegd, schreef hij het boekje 'Kempisch Baarle' en noemde het zelf 'een gids voor Baarle-Hertog-Nassau'. Hij beschrijft daarin Baarle in vogelvlucht, de verschillende buurtschappen, de Singel met de Remigiuskkerk, alles wat met onze ingewikkelde grenzen te maken heeft, Loveren met zijn eigen geschiedenis en hij neemt ons mee naar Ulicoten, Castelre, Zondereigen en Baarle-Grens.

De titel van dit boekwerkje kan

merkwaardig overkomen. Ligt Baarle wel in de Kempen? Of hoort het tot de Baronie van Breda? Dat Baarle-Hertog Kempisch is, kunnen we als vanzelfsprekend beschouwen. Het ligt immers in de Noorderkempen. Voor België spreken we van de Kempen, waar we het hebben over het zandgebied van de provincies Limburg en Antwerpen. Voor Nederland is er sprake van de Kempen, wanneer we spreken van het oude kwartier Kempenland in de Meierij van Den Bosch. Dat strekt zich westelijk uit tot en met Hilvarenbeek. Dankzij Baarle-Hertog kunnen we pater

Kaft van het boekje van Ed Loffeld.

Romaanse torenromp.

Loffeld gelijk geven, wanneer hij zijn boekje 'Kempisch Baarle' noemt. De beschrijving die pater Loffeld ons daarin presenteert, past perfect voor een Kempisch dorp.

Typisch

Heeft Baarle iets dat echt typisch is voor de Kempen? Jawel! Kijk maar eens naar de St.-Remigiuskerk in ons dorpscentrum. Haar bouwstijl wordt tot de Kempische gotiek gerekend. Deze wijze van bouwen ontstond in de vijftiende eeuw en beleefde haar hoogtepunt in het eerste deel van de zestiende eeuw. De oude torenromp en de bogen in het interieur van het koor zijn Romaans en dus ouder.

Een zeer herkenbaar kenmerk van de Kempische gotiek is bijvoorbeeld dat de raaminde-

In baksteen uitgevoerde raamindeling.

ling – de spijlen zagezeggd - niet in natuursteen, maar in baksteen is uitgevoerd. De aanwezigheid van houten tongewelven is eveneens typisch voor deze bouwstijl. De mooie toog boven de deur naar de doopkapel is ook kenmerkend. Eigen aan de Kempische gotiek is ook een grote mate van soberheid. Al deze kenmerken treffen we aan in dit fraaie monument.

Kempische boog boven de deur.

Baarle heeft nog een paar merkwaardige panden die ook kenmerkend zijn voor de Kempen.

Dr. H.A.M. Ruhe, voormalig huisarts uit Hilvarenbeek, deed uitvoerig studie naar het dorpswoonhuis in de Kempen van de vijftiende tot de negentiende eeuw. Oude prenten en schilderijen, gemaakt in onze streken, trokken zijn aandacht.

Vooral in werken van Jeroen Bosch en Pieter Breugel de Oude trof hij een bouwstijl aan die typisch is voor deze streek en die hij het 'Kempische verdiepingenhuis' noemde. Deze woonhuizen hebben aan de straatzijde een gevel die aanmerkelijk hoger is dan die aan de achterzijde van het pand. Daar is het dak verlengd. Vaak heeft de voorgevel twee verdiepingen en de achtergevel maar een. Vandaar de naam 'verdiepingenhuis'.

Hij ging in de Kempen op zoek of er nog voorbeelden van deze huizenbouw te vinden waren.

'De Landloper' van Jeroen Bosch.

Kempisch huis in de achtergrond van het schilderij 'De Landloper'.

'De Zwaan' op Loveren.

Ook in Baarle speurde hij naar voorbeelden van deze oude, typisch Kempische huizen. En hij vond hier mooie voorbeelden. Hij beschreef ze in zijn boek 'Het dorpswoonhuis in de Kempen' (Europese Bibliotheek, 1980.) Laten

we zijn Baarlese bevindingen eens bekijken.

Vier panden

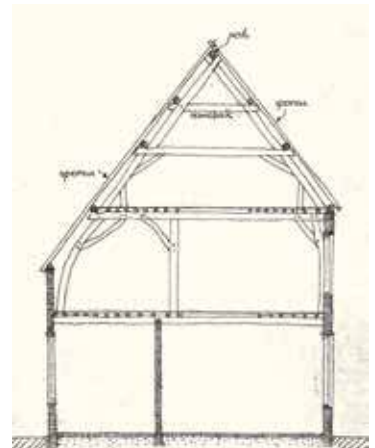
Wij beginnen met het pand op de Singel dat als eerste gemeentehuis

lager doorloopt, zodat daar alleen het gelijkvloers overblijft. Een echt Kempisch verdiepingenhuis.

De voormalige herberg 'de Zwaan' – het huis met de twee huisnummers – op Loveren, is een tweede

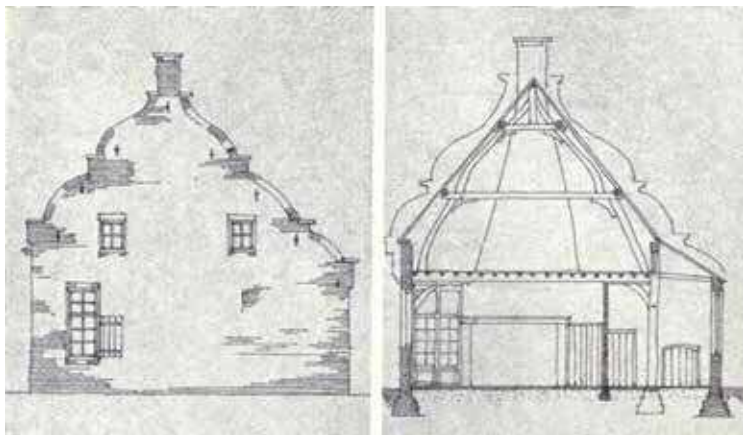
Voormalig Nederlands gemeentehuis met in doorsnede de constructie.

Doorsnede van de Zwaan.

goed voorbeeld van een Kempisch dorps­huis. Ook hier treffen we aan de kant van het plein een gevel aan met een beneden en een bovenverdieping. Het dak aan de andere zijde van het pand loopt ook naar beneden door. Gelukkig is de oude vorm van dit markante huis bewaard gebleven toen het na een brand in 1801 weer opge­bouwd werd.

Het derde pand in Kempische stijl vinden we eveneens op Loveren. Het is het huis met de sierlijke klokgevels. We mogen ons gelukkig prijzen dat het zo gaaf gerestaureerd werd. De naam ‘verdiepingen­huis’ is in dit geval minder van toepassing. De voorgevel heeft namelijk geen verdieping. Toch loopt het dak aan de achterkant verder naar beneden, zodat de straatgevel hoger is dan de achtergevel. Dat blijft kenmerkend. De heer Ruhe beschouwt het als een goed voorbeeld van een Kempisch dorps­huis.

Het oude huis op ‘Boskobe’: gevel en doorsnede.

Deze bouw­wijze treffen we ook aan bij het vierde voorbeeld. Dat is het oude huis op ‘Boskobe’ (Boschoven). Het jaartal 1636 staat in de voorgevel. Die is hier ook hoger dan de achtergevel, zonder dat er aan de voorkant van een verdieping sprake is.

Al deze panden hebben een monu­mentenstatus. Die garandeert hun behoud. Daar zijn we gelukkig

mee, want ze vertegenwoordigen steeds zeldzamer wordende, maar zeer merkwaardige elementen van ons Kempisch Baarle. Laten we dat waarderen, want dat is mooi! Maar merkwaardig is wel..., nee, nee, nu geen maar. Dat bewaar ik voor volgende keer.

De boeken die in dit artikel genoemd worden, zijn in Bidoc in te zien of te lenen.

Huis op Loveren met de klokgevels.

Arme Amalia (87)

ANTOON VAN TUIJL

Er zijn altijd weer leden die aan Amalia denken wanneer ze iets op te ruimen hebben. Zij gaan uit van het motto: weggoaien kan altijd nog. Wij vermelden met genoegen ook nu weer een aantal schenkingen die vanaf begin november 2014 binnengekomen zijn.

Vier paar schaatsen, verschillend van model en van leeftijd. – Twee paar echte ouderwetse bretels. – Een snoer met oude kerstboomlampjes. – Enkele oude kleurrijke bierviltjes. – Een ingelijste afbeelding van de nieuwbouw in de Stationsstraat. – Een exemplaar van een der eerste modellen draadloze vaste huistelefoons. – Een document van de Aartsbroederschap der H. Familie op naam van Anna Petronella Zegers. – Een

boekje 'Oranje 1940-1945'. – Een tinnen brandewijnschaaltje. – Een boekje om de Euro te introduceren bij het publiek. – Een reiswekkertje. – Een set bretelclips. – Enkele schoolboekjes. – Een serie tijd-

schriften. – Een doos 'Magic Mary' met daarin een kartonnen pop en een set kleertjes om de pop er steeds anders te laten uitzien. Pure nostalgie! – Een pelgrimsboekje voor O.L.Vr. van Kevelaar uit 1929. – Een grote serie bidprentjes. – Een grote serie geboortekaartjes. – Een prentje van de 'Roepingendag' in Baarle-Hertog op 13-10-1965.

Het vermeldt alle geestelijken die uit Baarle-Hertog afkomstig zijn. – Een document over voorwaarden voor de levering van water en de prijsstelling. – Een serie oude documenten betreffende de vroegere pastoor Ghijsels van de Remigijskerk. – Een forse aardewerken kruik met afgebroken oor en hals. Ze wordt gerestaureerd. – Een verzameling boeken, o.a. van Felix Timmermans en Stijn Streuvels. – Een paginagrote leesloep. – Een viewmaster om driedimensionale beelden te bekijken. Je ziet echt diepte als je in dit toestel kijkt. – Een oude typemachine. – Een draaiend klankspeeltje met kerstengeltjes. Er ontstaat een tingelend geluid wanneer je de kaarsjes

aansteekt. – Een luxe Eerste Communieboekje in een fraai foedraal. – Een elektriciteitspaneel. – Een metalen papkannetje van de melkboer. – Een metalen aardappelzetter. – Twee Duitse legerbriefkaarten waarmee soldaten post naar huis konden sturen. – Een serie oude speelse prentbriefkaarten met sprookjesfiguren.

De gulle gevers zijn

Thea van de Hondel – Julia Smulders – Jos van Roozendaal – Ria Poppe-Verheijen – Martien van Gool – Rian Friederiks – Marijke Herrijgers – Femie Lückman – familie Boeren – Chris Trip – De heer Ghijsels – familie Hofkens

– Wilhelmine Benschop – Bruce Bolinger.
Heel hartelijk dank.

Boeken

In elke 'Arme Amalia' vermelden wij series boeken. Die worden ons met grote regelmaat en vaak in grote aantallen aangeboden. Ze zijn ook altijd welkom. Eerlijk is eerlijk; wij nemen ze echt niet allemaal op in Bidoc. Een feit is wel dat er heel vaak enkele exemplaren tussen zitten die wel degelijk heemkundige waarde hebben. Die krijgen natuurlijk een plaatsje in onze bibliotheek. Voor de andere boeken zoeken wij een passende bestemming en wat dan

nog overblijft, dat brengen we naar een kringloopwinkel. De opbrengst daarvan gaat naar goede doelen. Wilt u oude boeken opruimen, doe ze dan niet bij het oud papier, maar schenk ze aan Amalia. Graag vermeld ik hier een aantal titels die in de voorbije maanden opgenomen werden in Bidoc. Ze komen uit schenkingen of ze zijn door ons aangekocht.

In Vlaamse Velden; een toeristische, historische en culturele uitstap langs het Vlaamse front tijdens WO I. – *Tien van Streuvels*; een verhalenbundel. – *Reizen door de Benelux*; de provincie Noord-Brabant. – *Jean Baptist De la Salle*; een levensbeschrijving. – *Omnibus Felix Timmermans*; deel 2. – *Met Felix Timmermans door Vlaanderen*; een verhalenbundel. – *Het leven en de dood in de Ast* van Stijn Streuvels. – *Het gezegende land*; een Brabants spel van St.-Willibrord, door Luc van Hoek. – *Natuur- en Vogelreservaten van België*; deel 3, de Kempen. – *Aan de slag in de kadastrale archieven*; een handleiding voor de particuliere onderzoeker. – *'Belgium dat is Nederland'*; over de identiteit van de lage landen.

– *Noord-Brabants Historisch Jaarboek 2014*; een verzameling geschiedkundige artikelen en stu-

dies. – *Dutch Americans and war in the United States and abroad*; over Nederlanders die in het Amerikaanse leger dienden. Er is een hoofdstuk gewijd aan de pilotenlijn van Baarle waarin Kars Smit een rol speelde. – *De Brabantse spot- en scheldnamen*.

Zit er iets bij wat uw interesse heeft? U weet dat u al onze boeken, tijdschriften en documenten kunt inzien tijdens de openingstijden van het Heemhuis. Wilt u graag iets uit onze verzameling wat beter en rustiger bekijken, dan kunt u dat lenen zoals u dat in de gewone bibliotheek ook doet. Welkom!

Activiteitenkalender

MAART

Zondag 1 maart

Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.

Dinsdag 3 maart

Ontvangst nieuwe leden. Leden die zich in 2014 hebben aangemeld, hebben een uitnodiging ontvangen. Aanvang 19.30 uur in het Heemhuis.

Dinsdag 17 maart

Algemene Ledenvergadering in de aula van het Cultureel

Centrum, aanvang 19.30 uur. De uitnodiging voor de ALV is ingestoken bij deze Van Wirskaante.

Zondag 29 maart

Eerste vroege vogeltocht. Vertrek vanaf het Heemhuis om 8.00 uur (let op zomertijd!).

APRIL

Zondag 5 april

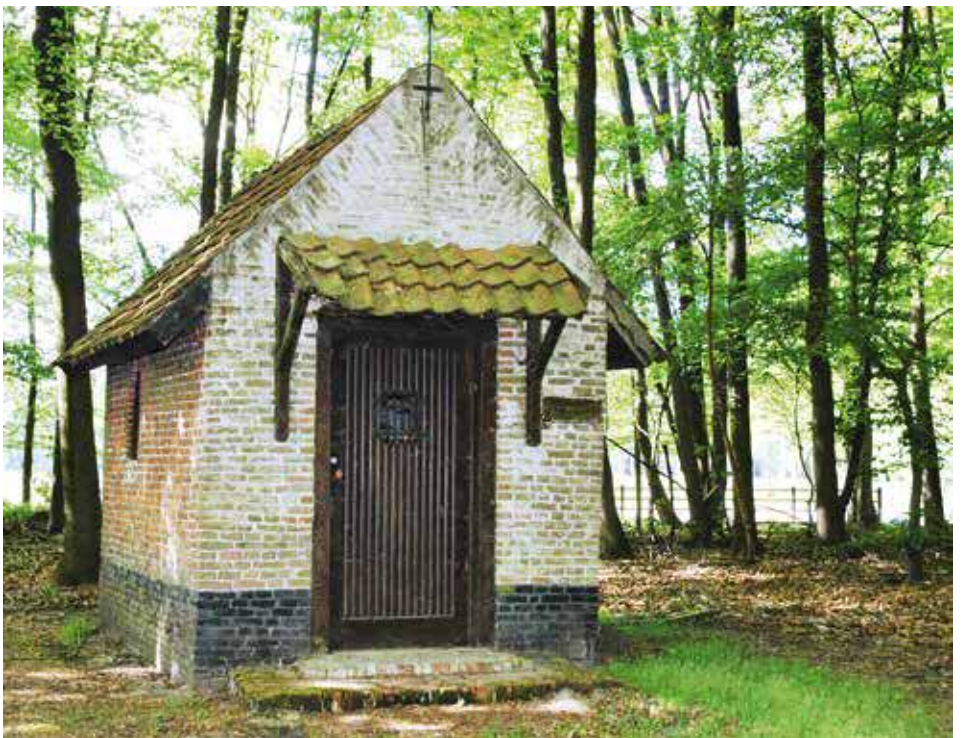
Vanwege Pasen GEEN Open Heemhuis.

Dinsdag 14 april

Vanwege het grote succes in november wordt de fotopresentatie met een keuze uit door Kees en Gerda Norbart geschonken foto's herhaald. Fotopresentatie over Baarlese mensen en gebeurtenissen in de jaren 1977 tot 2011. Aanvang 19.30 uur in de aula van het Cultureel Centrum.

Zaterdag 18 april

Wandeling in het Turnhouts Vennengebied met gids van

Een van de kapelletjes waar we op 9 mei langs fietsen.

Natuurpunt. Vertrek om 13.30 uur vanaf de Klein Engelandhoeve op de weg naar Turnhout. Aanmelden verplicht, max. 25 personen.

Zondag 26 april

Erfgoeddag met als thema 'Erven'. Programma nog nader in te vullen.

MEI

Zaterdag 2 mei

Geocaching initiatie vanaf 10.30u (zie elders in dit tijdschrift). Aanmelden voor 20 maart verplicht.

Zondag 3 mei

Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.

Zaterdag 9 mei

Fietstocht langs kapellen in Poppele en Weelde met een gids van

de Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius. Vertrek met de fiets vanaf het Heemhuis om 13.30 uur.

Zondag 17 mei

Tweede vroege vogeltocht. Vertrek vanaf het Heemhuis om 5.00 uur.

Zaterdag 30 mei

Heemreis in het kader van WO1 naar Uden en Huis Doorn. Aanmelden verplicht.

JUNI

Maandag 1 tot vrijdag 5 juni

Vredesdagen voor 243 leerlingen van de klassen 5 en 6 (groepen 7 en 8) van alle Baarlese basisscholen.

Zaterdag 6 juni

Bezoek aan Landgoed De Hoevens met de natuurbegraaf-

plaats. Vertrek vanaf het Heemhuis om 13.30 uur, carpoolen.

Zondag 7 juni

Open Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.

Vrijdag 18 juni

Lokale Heemdag. Aanvang om 12.00 uur in de aula van het Cultureel Centrum. Aanmelden verplicht.

Zaterdag 27 juni

Lange wandeling. Vertrek vanaf het Heemhuis om 9.00 uur.

Elke woensdagavond is het Heemhuis geopend van 19.30 tot 21.00 uur.

Mercedes-Benz Nürnberg 500 van keizer Wilhelm II in het nieuwe tentoonstellingspaviljoen bij Huis Doorn.

ADVIES

van Kaam & Peeters
ADMINISTRATIE

Baarleseweg 14a | 5113 TA Ulicoten
T +31 (0)13 519 96 61
www.vankaam-peeters.nl

UW RESULTAAT, ONZE PASSIE

Hier

*had een advertentie
van uw bedrijf kunnen staan!*

Interesse?

Neem contact op met voorzitter Ad Jacobs,
telefoon 013 507 82 58.

Ramen en deuren alu-pvc-hout
Zonwering-rollluiken-garagedeuren
Aannemingswerken - schrijnwerkerij

Haneveer b.v.b.a.

Wiekeweg 15 Baarle Hertog T: 0032-014-690000

MUSEUM VERGANEGLORIE

Turnhoutseweg 10A • 2387 • Baarle-Hertog • T: 014-699832

Aanleg en onderhoud van tuinen

**Binnen- en buitenhuis
schilderwerk**

**Professioneel verfspuit werk
voor wanden en plafonds**

Klussen in en om het huis

www.robvis.nl

+31 (0)6 11 287 280

Maatwerk

**voor
elke cliënt**

8079_0052

Mr. J.F.M. Bolscher
Netwerk Notarissen

Generaal Maczeklaan 40
5111 XC Baarle Nassau
T (013) 507 87 45
E notaris@bolscher.knb.nl

www.notarisbolscher.nl

Iedere dag op vakantie in Baarle?

Huys Bruheze RECTOR V.D. BROEKSTRAAT
BAARLE - NASSAU

Bent u op zoek naar een luxe appartement in het centrum van een gezellig dorp?

Wilt u uw huis met tuin wel vervuilen voor een modern appartement met veel comfort en op termijn indien nodig zorgmogelijkheden?

Bent u gewoon nieuwsgierig hoe het mooie nieuwe gebouw op de hoek van het Sint Annaplein en de Rector van den Broekstraat in Baarle-Nassau er van binnen uitziet?

Afgewerkt met hoogwaardige materialen, compleet en voorzien van alle luxe met voor een aantal appartementen nog mogelijkheden voor persoonlijke woonwensen.

Er zijn diverse koop- en huurmogelijkheden. De prijzen variëren vanaf 360.000 euro vrij op naam. Er is een mogelijkheid tot koop op basis van erfpacht en huren kan ook: prijzen vanaf 1100 euro per maand en ook huren met recht tot koop is mogelijk.

Het gebouw Huys Bruheze is ontworpen door Architectenbureau Peter Michiels BNA, geïnspireerd door de 'Amsterdamse School'. Met decoratieve elementen in de bouw, zoals de torens waarin de liften en entrees zijn gesitueerd, gedetailleerde hoekoplossingen, parabool- en trapeziumvormen in de roodbruine bakstenen.

De 8 appartementen meten 150 m² en de penthouses 200 m². Er is een ondergrondse afgesloten parkeergarage met parkeerplaatsen en bergingen. Livings zijn 59 m² en er zijn standaard drie ruime slaapkamers.

Appartementen op de begane grond hebben een eigen tuin, op de verdiepingen balkons van 12 m² en de penthouses hebben een riant dakterras. Midden in het bruisend centrum van Baarle, gelegen aan een rustige straat, een ideale woonlocatie.

Kenmerken:

- *Fraai ontwerp in stijl van 'Amsterdamse School' van Architectenbureau Peter Michiels BNA*
- *8 Luxe appartementen van 150 m² en 2 penthouses van 200 m²*
- *Ondergrondse afgesloten parkeergarage met parkeerplaats en berging*
- *Appartementen met riante living van 59 m² en standaard drie ruime slaapkamers*
- *Heerlijk balkon van 12 m² met middag- en avondzon, op de begane grond beschikken de appartementen over een eigen tuin, de penthouses hebben een riant dakterras.*
- *Gebouwd met hoogwaardige materialen en voorzien van complete en luxe afwerking*

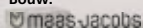
Luxe villa-appartementen

Rector van de Broekstraat
(met zorgmogelijkheden)

Koop of huur:

- Koopsommen vanaf € 360.000,- v.o.n.
- Mogelijkheid koop op basis van erfpacht
- Huurprijzen vanaf € 1.100,- p/m.
- Huren met recht van koop
- Nog 3 koop-appartementen en 2 huurappartementen beschikbaar.

Neem contact op met de makelaar voor een vrijblijvende bezichtiging.
U bent welkom!

Bouw:

De Ambachten 31
Zundert

Verkoop en informatie:

Van de Water Makelaardij
Tel. 076 - 5242400
nieuwbouw@vandewatergroep.nl

Broeders Makelaardij
Tel. 0161 - 492371
info@broedersmakelaardij.nl

HINKE FONGERS BEHEER BV
Rechtspraakwageningen

Visweg 8
Baarle-Nassau
Tel. 013 507 55 55